Муқəддəс Китап

Тəврат 3-қисим

«Лавийлар»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Тәврат 3-қисим

«Лавийлар»

(«Каһин-лавийларниң дәстури»)

Кириш сөз

Худаниң Йәһудий хәлқини Мисирдин чиқирип, Синай теғида уларға Өз һәққанийлиғи аян қилинған қанун-бәлгүлимиләрни тапшурғандин кейинки Муса пәйғәмбәргә тапилиған тунжа әмри шуки, «**Исраилларға буйруғинки, уларниң арисида турушум үчүн маңа бир туралғу ясисун**» («Мис.» 25:1-8). Униң арзу-тәшнаси Өз хәлқигә йеқинлишиштин ибарәт еди. Һалбуки, пак-муқәддәс бир Худа қандақму гунакар хәлиқ арисида турсун? «Каһин-лавийларниң дәстури» дегән мәзкур китап бу соалға қисмән җавапларни тәминләйду — гунасиз бир һаят қурбанлиқ қилинип, андин инсанлар Худаға йеқинлашса болиду. Демәк, гунасиз бир һайванниң қени төкүлүп, қурбанлиқ қилиниши билән Худаниң муқәддәс чедирида униңға йеқин беришни арзу қилғучиларниң гуналири йепилған («кафарәт қилинған») һесаплинатти. Бу гунасиз һаят буқа, қой, өшкә яки һәтта кәптәрниң һаяти болатти. Инҗилда бу соалға толуқ җавап берилиду: — Худа инсанийәтниң барлиқ гуналири үчүн «ахирқи қурбанлиқ»ни тәминлигән еди; Мәсиһ Әйсаниң, йәни бирдин-бир мукәммәл гунасиз адәмниң өлүми арқилиқ һәр қандақ ишәнгүчи Худаниң һозуриға бевситә кирип, униңға йеқинлишалайду.

Демәк, «каһин-лавийларниң дәстури» дегән китап қурбанлиқ қилишниң тәпсилий қолланмисидур; униңда йәнә Худаниң Өз хәлқидин тәләп қилидиған «рәсимий паклиқ» (мурасимларға қатнишиштики шәртләр) вә һәқиқий, роһ-көңүлдики пак-муқәддәслик тоғрилиқ тәпсилатлар баян қилиниду. Бу көрсәтмиләр авал каһин-лавийларға тапшурулған (шуңа мәзкур китапни «Каһин-лавийларниң дәстури» дәп атидуқ). Каһин-лавийлар бу көрсәтмиләрни пухраларға үгитишкә мәсъул еди.

Гәрчә пүтүн дунийадики мусулман хәлиқләр һәр жили «қурбан һейт»та «қурбанлиқ» қилсиму, әмәлийәттә улар «бу қурбанлиқ қилишниң гуналарни йепиш үчүнлиги»дин ибарәт әслидики уқумдин наһайити жирақлап кәтти. Адәттә һейттики бу «қурбанлиқ» пүтүнләй өйидикиләр вә достлар тәрипидин йәветилиду; бәзидә униңдин бир қисми кәмбәғәлләргә берилиду. Амма Тәвратта үгитилишичә «қурбанлиқ» һәммидин авал Худаниң Өзи үчүндур. Тәвратта, әгәр қурбанлиқ қилғучи кишиниң қурбанлиғи «инақлиқ қурбанлиғи» яки «тәшәккүр қурбанлиғи» болса, ундақта униң қурбанлиқтин бир қисмини йейиш имтиязи болиду; бирақ у хилдики қурбанлиқ болмиса, у униңдин азрақму йейишкә болмайду. Бәзидә қурбанлиқни өткүзүвалғучи каһин, шундақла униң аилисидикиләр униңдин йейишкә болатти, амма һәр хил қурбанлиқниң көп қисми, бәзидә униң һәммиси Худаға атап көйдүрүләтти.

Мәзкур китапта җәмий бәш хил һәдийә-қурбанлиқ тәсвирлиниду; шундақла каһинларниң каһинлиқ хизмәт-вәзипилиригә киришиштики «сәккиз күнлүк

тәйярлиқ»ниң тәпсилатлири көрситилиду вә жуқурида ейтқинимиздәк, Худаниң «рәсимий паклиқ» һәм «роһ-көңүлдики паклиқ» тоғрилиқ тәпсилий тәләплири көрситилиду. Униңда йәнә Исраил үчүн бекиткән йәттә чоң һейт-байрамниң тәпсилатлири, хәлиққә итаәтмәнликниң бәхит ата қилидиғанлиғи һәмдә итаәтсизликниң бәхитсизлик елип келидиғанлиғи тоғрилиқ баян қилинған бешарәтләрму көрситилиду.

«Муқәддәс» вә «пак»лиқ тоғрилиқ

Оқурмәнләр үчүн изаһат: — Тәврат-Инҗилда, «муқәддәс» дегән сөз «мутләқ пак», «Худаға аталған» «Худаға алаһидә хас», «Худа алаһидә ишлитидиған» (мәйли адәмләр яки нәрсиләр болсун) дегән мәнани билдүриду (уйғур хәлқи арисидики «улуқ» дегән мәнада әмәс).

Худаниң ибадәт чедиридики хизмитини жүргүзүш үчүн каһинлар рәсимий «муқәддәс» болуши керәк; Лавийлар болса уларға һәмдәмдә болуш үчүн рәсимий «пак» болуши керәк еди. Амма Худаниң хәлқиниң һәммиси роһ-көңүл җәһәттә һәрдайим муқәддәс туруши керәк: «**Мән Худайиңлар Пәрвәрдигар муқәддәс болғачқа, силәрму муқәддәс болушуңлар керәк**» (19:2).

«Тәбирләр»дики «**өзәңларни пак қилиңлар**» вә «**өзәңларни пак-муқәддәс қилиңлар**» дегәнниму көрүң.

Мошу йәрдә ейтип өтүшимиз керәкки, Тәврат дәвридә «тәндики напаклиқ» кишиләрниң Худаға дуа қилишиға һеч қандақ толсалғу әмәс еди.

Мәзмун: —

(а) Бәш хил һәдийә-қурбанлиқ (1-7-баплар)
(ә) Каһинларниң вәзиписигә киришиши (8-10-баплар)
(б) «Пак» вә «напак» һайванлар (11-бап)
(в) «Рәсимий паклиқ» тоғрилиқ бәлгүлимиләр (12-15-баплар)
(г) «Кафарәт күни» (16-бап)
(ғ) Қурбанлиқ қилиш тоғрилиқ башқа бәлгүлимиләр (17-бап)
(д) Хурапийлиқлар вә һәр хил жиркиничлик ишлар (18-20-баплар)
(е) Каһинларни башқуридиған бәлгүлимиләр (21-22-баплар)
(ж) Пәрвәрдигар бекиткән йәттә һейт-байрам (23-бап)
(җ) Чирақдан үчүн зәйтун мейини тәйярлаш вә башқа ишлар (24-бап)
(з) «Шабат жили» вә «азат жили» (25-бап)
(и) Бәрикәт вә ләнәтләр (26-бап)
(й) Қәсәмләр (27-бап)

Лавийлар

«Каһин-лавийларниң дәстури»
Көйдүрмә қурбанлиқ тоғрисидики бәлгүлимиләр

1 [1] Вә Пәрвәрдигар Мусани чақирип җамаәт чедиридин униңға сөз қилип мундақ деди: —

[2] Сән Исраилларға сөз қилип уларға мундақ дегин: — Әгәр силәрдин бириңлар Пәрвәрдигарниң алдиға бир қурбанлиқни сунмақчи болсаңлар, қурбанлиғиңларни чарпайлардин, йәни кала яки ушшақ маллардин сунушуңлар керәк.

[3] Әгәр униң сунидиғини калилардин көйдүрмә қурбанлиқ болса, ундақта у бежирим әркәк һайванни кәлтүрсун; униң Пәрвәрдигарниң алдида қобул болуши үчүн уни җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдида сунсун. [4] У қолини көйдүрмә қурбанлиқниң бешиға қойсун; шуниң билән қурбанлиқ униң орниға кафарәт болушқа қобул қилиниду. [5] Андин у Пәрвәрдигарниң һозурида буқини боғузлисун; каһинлар болған Һаронниң оғуллири қенини кәлтүрүп, җамаәт чедириниң кириш ағзидики қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун. [6] Андин *қурбанлиқ қилғучи* көйдүрмә қурбанлиқ қилинған һайванниң терисини сойуп, тенини парчилисун [7] вә Һарон каһинниң оғуллири қурбангаһта от қалап отниң үстигә отунларни тизсун. [8] Андин каһинлар болған Һаронниң оғуллири гөш парчилирини, беши вә мейи билән қошуп, қурбангаһдики отниң үстидики отунниң үстигә тәртип билән тизип қойсун. [9] Лекин униң ич-қарни билән пачақлирини *қурбанлиқ сунғучи* суда жуйсун; андин каһин һәммисини елип келип қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ сунулидиған қурбанлиқ һесавида, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған көйдүрмә қурбанлиқ болиду.

Қой падисидин қилинған қурбанлиқ

[10] Әгәр у көйдүрмә қурбанлиқ қилиш үчүн ушшақ маллардин қой йә өшкә қурбанлиқ қилай десә, ундақда у бежирим болған бир әркикини кәлтүрсун. [11] У уни қурбангаһниң шимал тәрипидә Пәрвәрдигарниң һозурида боғузлисун. Андин каһинлар болған Һаронниң оғуллири қенини елип, қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун. [12] *қурбанлиқ қилғучи* болса гөшни парчилап, беши билән мейини кесип айрисун. Андин каһин буларни елип қурбангаһтики отниң үстидики отунниң үстидә тәртип бойичә тизип қойсун. [13] Лекин униң ич-қарни билән пачақларни *қурбанлиқ сунғучи* суда жуйсун; андин каһин һәммисини елип келип қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ сунулидиған қурбанлиқ һесавида, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған көйдүрмә қурбанлиқ болиду.

1:1 **«Вә»** — «Лавийлар» яки «Каһин-лавийларниң дәстури» дегән китап «вә» дегән сөз билән башлиниду. Шуниң билән бу сөз «Каһин-лавийларниң дәстури»ни «Мисирдин чиқиш» дегән китапниң әң ахирқи айити *(40-бап, 38-айәт)* билән зич бағлайду. Мәзкур китап униң давамидур. «Кириш сөз»имизни көрүң. **«җамаәт чедири»** — яки «көрүшүш чедири». «җамаәт чедири» дегән сөздики «җамаәт» ибраний тилида «Худа билән учришиш» яки «Худа билән дидарлишиш» дегән уқумни билдүриду.

1:3 Мис. 29:10

1:4 **«кафарәт болуш»** — *(ибраний тилида «кафар» яки «киппур»)* түп мәнаси «йепиш». Гуналарға «кафарәт кәлтүрүш» дегәнлик «гуналарни йепиш» дегәнликтур. Тәврат дәвридә Худа гуналарни вақитлиқ япатти вә шуниңдәк шу гуналардин товва қилип қурбанлиқ кәлтүргән бәндилирини кәчүрүм қилатти. Инҗил дәври кәлгәндә у Мәсиһниң қурбанлиғи васитиси билән инсанларниң гуналирини «елип ташлайду» *(«Юһ.» 1:29, 36ни көрүң)*.

1:8 **«каһинлар болған Һаронниң оғуллири»** — Һарон баш каһин, оғуллири каһинлар қилип бекитилгән еди *(«Мис.» 28:1)*.

Учар-қанатлардин қилинған көйдүрмә қурбанлиқ

[14] Әгәр *қурбанлиқ қилғучи* Пәрвәрдигарға атап учар-қанатлардин көйдүрмә қурбанлиқ қилай десә, ундақта у пахтәкләрдин яки кәптәр балилиридин қурбанлиқ кәлтүрсун. [15] Каһин уни қурбангаһниң йениға елип келип, бешини толғап үзүп уни қурбангаһниң үстидә көйдүрсун; униң қени сиқилип қурбангаһниң темиға сүртүлсун. [16] Лекин ташлиғини пәйлири билән қошуп қурбангаһниң шәриқ тәрипидики күллүккә ташливәтсун; [17] у қурбанлиқни икки қанитиниң оттурисидин ярсун, бирақ уни икки парчә қиливәтмисун. Андин каһин буни елип қурбангаһдики отниң үстидики отунниң үстигә қоюп көйдүрсун; бу от арқилиқ сунулидиған қурбанлиқ һесавида, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған көйдүрмә қурбанлиқ болиду.

Ашлиқ һәдийәләр

2 [1] Әгәр бирким Пәрвәрдигарниң һозуриға ашлиқ һәдийә сунмақчи болса һәдийәси есил ундин болуши керәк; у униңға зәйтун мейи қуюп андин үстигә мәстики салсун. [2] У уни елип каһинлар болған Һарунниң оғуллириниң алдиға кәлтүрсун; андин *каһин һәдийә сунғучиниң* ядлиниши үчүн зәйтун мейи иләштүрүлгән ундин бир чаңгал елип, һәммә мәстики билән қошуп, бу һәдийәни қурбангаһта көйдүрсун; бу от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған һәдийә болиду. [3] Амма ашлиқ һәдийәдин қалғини болса, Һарун билән униң оғуллириға тәвә болсун. Бу Пәрвәрдигарға от арқилиқ сунулғанларниң ичидә «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.

Пиширилған ашлиқ һәдийәләр

[4] Әгәр сән тонурда пиширилған нәрсиләрдин ашлиқ һәдийә сунай десәң, улар зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин пиширилған тоғачлар яки зәйтун мейи сүрүлүп мәсиһләнгән петир һәмәк нанлардин болсун.

[5] Әгәр сениң кәлтүридиған һәдийәң тавида пиширилған ашлиқ һәдийә болса у зәйтун мейи ишләштүрүлүп есил ундин петир һалда етилсун. [6] Сән уни уштуп үстигә зәйтун мейи қуйғин; у ашлиқ һәдийә болиду.

[7] Сениң кәлтүридиған һәдийәң қазанда пиширилған ашлиқ һәдийә болса ундақта у есил ун билән зәйтун мейида етилсун. [8] Шу йолларда тәйярланған ашлиқ һәдийәләрни Пәрвәрдигарниң һозуриға кәлтүргин; уни каһинға бәргин, у уни қурбангаһқа елип бариду. [9] Каһин болса ашлиқ һәдийәдин «ядлиниш үлүши»ни елип қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған һәдийә болиду. [10] Амма ашлиқ һәдийәдин қалғини болса, Һарун билән униң оғуллириға тәвә болсун. Бу Пәрвәрдигарға от арқилиқ сунулғанларниң ичидә «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.

1:16 **«ташлиғини пәйлири билән қошуп...»** — яки «қуйруқ пәйлири билән үчәйлирини қошуп...».
2:1 **«есил ун»** — ибраний тилида тәкитләнгини яхши тартилған, бирхил юмшақлиқта, һеч қандақ кепәк арилашмиған ун.
2:1 Мис. 6:15; 9:17; Чөл. 15:4
2:2 Лав. 6:8
2:3 **«Пәрвәрдигарға от арқилиқ сунулғанларниң ичидә «әң муқәддәсләрниң бири»»** — һәдийә-қурбанлиқлар «әң муқәддәс» вә «муқәддәс» дәп бөлиниду. ««әң муқәддәс» болған һәдийә-қурбанлиқларни пәқәт каһинлар өзила йейишкә, шундақла муқәддәс жайдила йейишкә болатти. «муқәддәс» һесапланған таамлардин аилидикилири йейишкә болатти.
2:3 Лав. 10:12
2:4 **«тоғачлар»** — ибраний тилида бу сөз яки һалқисиман яки чәккүч билән тешилгән бирхил нанларни көрситиду.

[11] Силәр Пәрвәрдигарниң һозуриға сунидиған һәр қандақ ашлиқ һәдийәләр ечитқу
билән тәйярланмисун. Чүнки силәрниң Пәрвәрдигарға отта сунулидиған һәдийәңлар-
ниң һеч қайсисида ечитқу яки һәсәлни көйдүрүшкә болмайду. [12] Буларни Пәрвәрдигар-
ниң алдиға «дәсләпки һосул» сүпитидә сунсаңлар болиду, лекин улар хушбуй сүпитидә
қурбангаһниң үстидә көйдүрүлүп сунулмисун.
[13] Сениң һәр бир ашлиқ һәдийәң туз билән тузлиниши керәк; ашлиқ һәдийәңни Худайиң-
ниң әһдә тузидин мәһрум қилмай, һәммә ашлиқ һәдийәлириңни туз билән тузлиғин.
[14] Әгәр сән Пәрвәрдигарға «дәсләпки һосул»дин ашлиқ һәдийә сунай десәң, ундақта зираәт-
ниң йеңи пишқан көк бешини елип, данларни отта қоруп, езип талқан сүпитидә сунғин; бу
«дәсләпки һосул» һәдийәси болиду; [15] сән униңға зәйтун мейи қуюп үстигә мәстики салғин;
бу ашлиқ һәдийә болиду. [16] Каһин болса униңдин, йәни қоруп езилгән данлар билән зәйтун
мейидин бир қисмини елип һәммә мәстики билән қошуп, боларни «ядлиниш үлүши» сүпи-
тидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ Пәрвәрдигарға сунулған һәдийә болиду.

Енақлиқ қурбанлиқлири

3 [1] Бирисиниң сунидиғини енақлиқ қурбанлиғи болса, шундақла калилардин сунса,
у Пәрвәрдигарниң һозуриға бежирим бир әркикини яки чишисини кәлтүрсун.
[2] У сунидиған бу һайванниң бешиға қолини қоюп, андин уни жамаәт чедириниң
кириш eғизи алдида боғузлисун. Андин каһинлар болған Һаруннниң оғуллири
қенини қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун. [3] Сунғучи киши бу енақлиқ
қурбанлиғидин Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә сүпитидә бир қисмини
елип бeғишлисун, йәни ич қарнини йөгәп турған майни, шундақла барлиқ ич мейини
елип, [4] икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни ажритип,
жигәрниң бөрәккичә болған чава мейини кесип, елип кәлсун. [5] Һаруннниң оғуллири
болса буларни қурбангаһниң үстигә кәлтүрүп от үстигә қоюлған отунниң үстидики
көйдүрмә қурбанлиққа қошуп көйдүрсун. Бу от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға
хушбуй чиқирилидиған қурбанлиқ болиду.

Қой падисидин болған енақлиқ қурбанлиғи

[6] Бирисиниң Пәрвәрдигарға қилидиған енақлиқ қурбанлиғи үчүн сунидиғини ушшақ
малдин болса, ундақта у бежирим бир әркикини яки чишисини кәлтүрсун. [7] Әгәр униң
қурбанлиғи қой болса уни Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп, [8] қурбанлиқ қилидиған бу
һайванниң бешиға қолини қоюп, андин уни жамаәт чедириниң кириш ағзиниң алди-
да боғузлисун. Андин Һаруннниң оғуллири қенини елип қурбангаһниң үсти қисминиң
әтрапиға сәпсун. [9] Сунғучи киши бу енақлиқ қурбанлиғидин Пәрвәрдигарға атап отта
сунулидиған һәдийә сүпитидә бир қисмини, йәни униң мейини елип бeғишлисун, —
пүтүн майлиқ қуйруғини униң омуртқисиға йеқин йәрдин ажритип елип, ич қарни-
ни йөгәп турған майни, шундақла барлиқ ич мейини елип, [10] икки бөрәкни вә уларниң
үстидики һәмдә икки янпишидики майни ажритип, жигәрниң бөрәккичә болған чава
мейини кесип, елип кәлсун. [11] Каһин буларни қурбангаһниң үстидә көйдүрсун; бу отта
сунулидиған, Пәрвәрдигарға аталған таам һәдийәси болиду.

2:12 Чөл. 18:12
2:13 Мар. 9:49
3:3 Мис. 29:13,22
3:5 Мис. 29:25; Лав. 6:5
3:11 Лав. 21:6,8,17,21,22; 22:25; Әз. 44:7; Мал. 1:12

[12] Униң сунидиғини өшкә болса, буни Пәрвәрдигарниң һозуриға кәлтүрсун. [13] У қолини униң бешиға қоюп, андин уни җамаәт чедириниң алдида боғузлисун. Андин Һарунниң оғуллири қенини елип қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун. [14] Андин сунғучи киши бу қурбанлиқтин Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә сүпитидә бир қисмини елип беғишлисун, йәни ич қарнини йөгәп турған майни, шундақла барлиқ ич мейини елип, [15] икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни ажритип, җигәрниң бөрәккичә болған чава мейини кесип, елип кәлсун. [16] Каһин буларни қурбангаһниң үстидә көйдүрсун; бу отта сунулидиған, хушбуй чиқиридиған таам һәдийәси болиду. Майниң һәммиси Пәрвәрдигарға тәвәдур.
[17] Бу һәр қандақ турар җайиңларда силәргә әбәдий бәлгүлимә болиду; силәр һеч қандақ май яки қан йемәслигиңлар керәк.

Гуна қурбанлиғи, йәни «гунани тиләш қурбанлиғи»

4 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Исраилларға сөз қилип мундақ дегин: — «Бириси билмәй езип, Пәрвәрдигар «қилма» дәп буйруған һәр қандақ әмирләрдин биригә хилаплиқ қилип селип, гуна қилса, *төвәндикидәк қилсун:* —
[3] — әгәр мәсиһләнгән каһин хәлиқни гунаға путлаштуридиған бир гунани қилса, ундақта у бу қилған гунайи үчүн бир бежирим яш топақни елип келип, Пәрвәрдигарға гуна қурбанлиғи сүпитидә сунсун. [4] У топақни җамаәт чедириниң кириш ағзиниң йениға, Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп, қолини униң бешиға қоюп, андин топақни Пәрвәрдигарниң һозурида боғузлисун. [5] Андин мәсиһләнгән каһин топақниң қенидин азғина елип, җамаәт чедири ичигә көтирип апарсун; [6] каһин шу йәрдә бармиғини қанға чилап, қанни муқәддәс җайниң пәрдисиниң алдида, Пәрвәрдигарниң һозурида йәттә мәртивә сәпсун. [7] Шундақла каһин қандин елип, җамаәт чедири ичидә Пәрвәрдигарниң алдида турған хушбуйгаһниң мүңгүзлиригә сүрсун. Топақниң қалған һәммә қенини болса, җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдидики көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң түвигә төкүп қойсун; [8] андин у гуна қурбанлиғи болған топақниң ичидин һәммә мейини ажритип чиқарсун — йәни ич қарнини йөгәп турған май билән қалған ич мейи, [9] икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни ажритип, җигәрниң бөрәккичә болған чава мейини ажратсун [10] (худди енақлиқ қурбанлиғи болған калиниң ичидики май ажритилғандәк); андин каһин буларни көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң үстидә көйдүрсун. [11] Лекин топақниң териси билән һәммә гөши, баш билән пачақлири, ич қарни билән жинини, [12] йәни пүткүл топақниң қалған қисимлирини чедиргаһниң сиртиға елип чиқип, пак бир йәргә, йәни күлләр төкүлидиған җайға елип чиқип, отунниң үстидә отта көйдүрсун. Булар күлләр төкүлидиған җайда көйдүрүветилсун.

3:17 **«әбәдий»** — Тәвраттики «әбәдий» дегән сөз ибраний тилида икки мәнада ишлитилиду: *(1)* мәңгү; *(2)* шу вақиттики чеки бекитилмигән, қәрәлсиз, мөһләтсиз узун бир мәзгилни көрситиду. «қошумчә сөз»имизниму көрүң.
3:17 Яр. 9:4; Лав. 7:26; 17:10,14
4:3 **«мәсиһләнгән каһин»** — бәлким «баш каһин»ни көрситиши мумкин. «Мәсиһ қилиш» яки «мәсиһләш» тоғрисида «Мис.» 28:41ни вә изаһатини көрүң.
4:5 Лав. 16:14; Чөл. 19:4
4:7 Лав. 9:9
4:8 Лав. 3:3, 4
4:10 Лав. 3:5
4:11 Мис. 29:14; Чөл. 19:5
4:12 **«күлләр»** — мошу йәрдә қурбанлиқларниң күллирини көрситиду.
4:12 Лав. 16:27; Чөл. 19:3; Ибр. 13:11

[13] Әгәр пүткүл Исраил җамаити өзи билмигән һалда езип гуна қилған болса, Пәрвәр-
дигарниң «қилма» дәп буйруған һәр қандақ әмирлиригә хилаплиқ ишларниң бири-
ни қилип селип, гунаға чүшүп қалса, [14] шундақла уларниң садир қилған гунайи ай-
диңлашқан болса, ундақта җамаәт гуна қурбанлиғи сүпитидә бир яш топақни сунуп
җамаәт чедириниң алдиға кәлтүрсун. [15] Җамаәтниң ақсақаллири Пәрвәрдигарниң
алдида қоллирини топақниң бешиға қоюп, андин топақни Пәрвәрдигарниң алди-
да боғузлисун. [16] Мәсиһләнгән каһин топақниң қенидин азғина елип җамаәт чедири
ичигә елип кирсун; [17] шу йәрдә бармиғини қанға чилап, қанни *муқәддәс җайниң* пәр-
дисиниң алдида, Пәрвәрдигарниң һозурида йәттә мәртивә сәпсун. [18] Шундақла каһин
қандин елип җамаәт чедири ичидә Пәрвәрдигарниң алдида турған хушбуйгаһниң
мүңгүзлиригә сүрсун. Топақниң қалған һәммә қенини болса, җамаәт чедириниң ки-
риш ағзиниң алдидики көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң түвигә төкүп қойсун;
[19] каһин *топақниң* ичидин барлиқ мейини аҗритип елип, қурбангаһниң үстидә көй-
дүрсун. [20] У гуна қурбанлиғи болған илгәрки топақни қилғиниға охшаш бу топақниму
шундақ қилсун; вә дәл шундақ қилиши керәк; шу йол билән каһин улар үчүн кафарәт
кәлтүриду; шу гуна улардин кәчүрүлиду. [21] Андин у топақни чедиргаһниң ташқириға
елип чиқип, илгәрки топақни көйдүргәндәк бу топақниму көйдүрсун. Бу җамаәт үчүн
гуна қурбанлиғи болиду.

[22] Әгәр бир әмир билмәй униң Худаси Пәрвәрдигарниң «қилма» дегән һәр қандақ әмир-
лириниң биригә хилаплиқ қилип селип, гунаға чүшүп қалса, [23] вә қилған гунайи өзигә
мәлум қилинған болса, ундақта у өзи қурбанлиқ үчүн беҗирим бир текини сунсун; [24] у
қолини текиниң бешиға қоюп, андин уни көйдүрмә қурбанлиқ қилинидиған һайван-
ларни боғузлайдиған җайға елип берип Пәрвәрдигарниң алдида боғузлисун. Бу бир
гуна қурбанлиғи болиду. [25] Каһин гуна қурбанлиғиниң қенидин бармиғиға азғина елип,
уни көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң мүңгүзлиригә сүрүп қойсун; андин қалған
қенини көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң түвигә төкүп қойсун. [26] У енақлиқ қурбан-
лиғи қилинған һайванниң мейини көйдүргәндәк, униң барлиқ мейини қурбангаһта
көйдүрсун. Бу йол билән каһин уни гунайидин пакландуруш үчүн кафарәт кәлтүриду
вә шу гунайи униңдин кәчүрүлиду.

[27] Әгәр пухралардин бири билмәй униң Худаси Пәрвәрдигарниң «қилма» дегән һәр қан-
дақ әмирлириниң биригә хилаплиқ қилип селип, гунаға чүшүп қалса, [28] вә қилған гу-
найи өзигә мәлум қилинған болса, ундақта у өзиниң, йәни у садир қилған гунайи үчүн
қурбанлиқ қилишқа беҗирим бир чиши өшкини сунсун; [29] у қолини гуна қурбанлиғи-
ниң бешиға қоюп, андин уни көйдүрмә қурбанлиқларни боғузлайдиған җайға елип
берип боғузлисун. [30] Андин каһин униң қенидин бармиғиға азғина елип уни көйдүрмә
қурбанлиқ қурбангаһиниң мүңгүзлиригә сүрүп қойсун; қалған барлиқ қенини қурбан-
гаһниң түвигә төкүп қойсун. [31] Енақлиқ қурбанлиғи қилинған һайванниң мейи ичидин
аҗритилғандәк униңму һәммә мейини аҗритип чиқарсун; каһин уни Пәрвәрдигарниң

4:13 **«җамаәт өзи билмигән»** — бу ибраний тилида «бу иш җамаәтниң көзигә йәтмигән» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
4:13 Лав. 9:15; Чөл. 15:24-31
4:16 **«Мәсиһләнгән каһин»** — яки «мәсиһ қилинған каһин» бәлким «баш каһин»ни көрситиши мүмкин.
4:23 **«вә»** — ибраний тилида «ва» дегән сөз билән ипадилиниду; һәмдә «вә» һәм «яки» дегән икки хил мәнани билдүриду.
4:27 Чөл. 15:27
4:28 **«вә қилған гунайи өзигә мәлум қилинған болса...»** — ибраний тилида «вә» «ва» дегән сөз билән ипадилиниду; һәмдә «вә» һәм «яки» дегән икки хил мәнани билдүриду.

алдида хушбуй кәлтүрсун дәп қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Шу йол билән каһин
униң үчүн кафарәт кәлтүриду; шу гуна униңдин кәчүрүлиду.

[32] Әгәр у киши гуна қурбанлиғи үчүн қоза кәлтүрүшни халиса, бежирим бир чиши қо-
зини сунсун. [33] У қолини гуна қурбанлиғи *қозисиниң* бешиға қоюп, көйдүрмә қурбан-
лиқлар боғузлинидиған җайға елип берип, уни гуна қурбанлиғи сүпитидә боғузлисун.
[34] Андин каһин гуна қурбанлиғиниң қенидин бармиғиға азғина елип уни көйдүрмә
қурбанлиқ қурбангаһиниң мүңгүзлиригә сүрүп қойсун; униң қалған барлиқ қенини
у қурбангаһниң түвигә төкүп қойсун. [35] Енақлиқ қурбанлиғи қилинған қозиниң мейи
ичидин ажритилғандәк, униңму һәммә мейини ажритип чиқарсун; каһин буларни
Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған барлиқ қурбанлиқларға қошуп, қурбангаһниң
үстидә көйдүрсун. Шу йол билән каһин униң садир қилған гунайи үчүн кафарәт кәл-
түриду; шу гуна униңдин кәчүрүлиду.

Итаәтсизлик қурбанлиғи, йәни «итаәтсизликни тиләш қурбанлиғи»

5 [1] Әгәр бириси мәлум ишқа гувачи болуп, шундақла униңға қәсәм буйрулғинида
көргини яки билгинидин мәлумат бәрмисә, ундақта у қәбиһлигиниң җазасиға
тартилиду. [2] Әгәр бириси өзи билмәй напак бир нәрсигә тегип кәтсә — мәйли у напак бир
һайванниң җәсити болсун, мәйли напак бир чарпайниң җәсити болсун, яки напак бир
өмилигүчи һайванниң җәсити болсун, мошундақ нәрсигә тегип кәтсә уму напак санилип
гунакар һесаплиниду; [3] әгәр шуниңдәк бириси өзи туймай мәлум кишиниң адәмни напак
қилидиған һәр қандақ ниҗаситигә тегип кәтсә, шундақла у буни билип йәтсә, ундақта
у гунакар һесаплиниду. [4] Әгәр бириси аңсиз рәвиштә яман яки яхши бир ишни қилай
дәп қәсәм қилип салса (кишиләр һәртүрлүк иш тоғрисида аңсиз рәвиштә қәсәм қилиши
мүмкин), шундақла у буни тонуп йәтсә, у бу ишлар түпәйлидин гунакар һесаплиниду.
[5] Бириси жуқурида һәр қайси ишларда мән гунакар болдум дәп билсә, у өз гунайини
«мән мундақ гуна қилдим» дәп иқрар қилсун; [6] андин өзи садир қилған гунайиниң ка-
фарити үчүн Пәрвәрдигарниң алдиға «итаәтсизликни тилигүчи қурбанлиқ» сүпитидә
ушшақ малдин сағлиқ вә йә бир чиши өшкини гуна қурбанлиғи қилип кәлтүрсун; андин
каһин уни гунайидин пакландурушқа униң үчүн кафарәт кәлтүрсун.

[7] Әгәр у қойлардин *қурбанлиқ* қилишқа қурби йәтмисә, у қилған итаәтсизлиги үчүн икки
пахтәк яки икки бачкини елип келип, бирини гуна қурбанлиғи үчүн, йәнә бирини көй-
дүрмә қурбанлиқ үчүн Пәрвәрдигарниң алдиға сунсун. [8] У буларни каһинниң қешиға
кәлтүргәндә, *каһин* авал гуна қурбанлиғиға тәйярланғанни қурбанлиқ қилип бойнини
үзмәй, бешиға йеқин җайидин толғисун, лекин бешини бойнидин үзүвәтмисун; [9] андин
гуна қурбанлиғиниң қенидин азғина елип қурбангаһниң темиға чачсун; қалған қени
болса қурбангаһниң түвигә сиқип чиқирилсун. Буниң өзи гуна қурбанлиғи болиду.
[10] Амма иккинчисини болса бекитилгән бәлгүлимә бойичә көйдүрмә қурбанлиқ қилип
сунсун. Бу йол билән каһин униң қилған гунайи үчүн кафарәт кәлтүриду вә шу гуна
униңдин кәчүрүлиду.

4:31 Мис. 29:18; Лав. 3:3, 4 ,14
5:2 Һаг. 2:13; 2Кор. 6:17
5:7 Лав. 12:8; Луқа 2:24
5:8 **«каһин авал гуна қурбанкиқиға ...»** — ибраний тилида «у аввак гуна қурбанкиқиға..».
5:8 Лав. 1:15
5:10 Лав. 1:15

[11] Әгәр икки пахтәк яки икки бачкини кәлтүрүшкә қурби йәтмисә, ундақта гуна қилған
киши гуна қурбанлиғи үчүн есил ундин бир әфаһниң ондин бирини кәлтүрсун; бу гуна
қурбанлиғи болғачқа у униң үстигә зәйтун мейи қуймисун яки үстигә һеч қандақ мә-
стики салмисун; чүнки у гуна қурбанлиғи болиду. [12] У уни каһинниң қешиға кәлтүр-
сун вә каһин униңдин *сунғучиниң* «ядлиниш үлүши» сүпитидә бир чаңгал елип, шуни
Пәрвәрдигарға атап отта сунулған қурбанлиқларға қошуп, қурбангаһниң үстидә көй-
дүрсун. Униң өзи гуна қурбанлиғи болиду. [13] Бу йол билән у шу гуналардин қайсиси-
ни қилған болса, каһин униң үчүн кафарәт кәлтүриду. Ашлиқ һәдийәләрдикигә охшаш
қалған қисми каһинға тәвә болиду.
[14] Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[15] Бириси билмәй Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс нәрсиләргә нисбәтән итаәтсиз-
лик қилип гуна өткүзсә, ундақта у Пәрвәрдигарниң алдиға ушшақ малдин бежирим
бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип кәлтүрсун; шу итаәтсизлик қурбанлиғи
болған қочқарниң баһасини сән муқәддәс жайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә
күмүч шәкәлгә тохтатқин. [16] Андин шу киши муқәддәс нәрсиләргә нисбәтән өткүзгән
хаталиғидин болған зиянни толдурсун, шундақла зиянниң бәштин бири бойичә қошуп
каһинға төләм төлисун. Бу йол билән каһин итаәтсизлик қурбанлиғи болған қочқарниң
вастиси билән униң үчүн кафарәт кәлтүриду; шу гуна униңдин кәчүрүлиду.
[17] Әгәр бириси билмәй Пәрвәрдигарниң «қилма» дегән һәр қандақ әмирлириниң
бирәрисигә хилаплиқ қилип, гунакар болған болса у қәбиһлигиниң жазасиға тарти-
лиду; [18] шундақ болса, у ушшақ малдин сән тохтатқан қиммәттә бежирим бир қочқар-
ни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип сунсун. Бу йол билән каһин униң билмәй өткүзгән
итаәтсизлиги үчүн кафарәт кәлтүриду вә шу итаәтсизлик гунайи униңдин кәчүрүлиду.
[19] Бу итаәтсизлик қурбанлиғи болиду; чүнки у дәрһәқиқәт Пәрвәрдигарниң алдида
итаәтсизлик қилған.

6 [1] Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Әгәр бириси гуна қилип Пәрвәрдигарниң алдида вапасизлиқ қилип, хошниси өзи-
гә аманәт яки капаләткә бәргән бир нәрсә яки хошнисидин зораванлиқ билән булу-
валған мәлум бир нәрсә тоғрисида ялған гәп қилған болса яки хошнисидин наһәқлик
билән мәлум нәрсини тартивалған болса, [3] яки жүтүп кәткән бир нәрсини тепивелип
униңдин танса яки кишиләрниң гуна садир қилған һәр қандақ бир Иши тоғрисида

5:11 **«бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр.
5:12 Лав. 2:2; 4:35
5:13 Лав. 2:3
5:15 **«сән... тохтатқин»** — бу айәттики әмир Муса пәйғәмбәрнгә ейтилған; шүбһисизки, униңдин кейин қайси каһин мәсъул болса шуннғиму ейтилиду. **«шәкәл»** — күмүчниң өлчими болуп, адәттә 11.4 грамға баравәр болуши мүмкин. «Муқәддәс жайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги» шүбһисизки, пүткүл әл үчүн өзгәрмәс өлчәм болсун дәп муқәддәс жайда сақланған, муқим бекитилгән бир нәччә хил өлчәм бирлиги болса керәк. **«... ушшақ малдин бежирим бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип кәлтүрсун; шу итаәтсизлик қурбанлиғи ... өлчәм бирлиги бойичә күмүч шәкәлгә тохтатқин»** — йәнә бирхил тәрҗимиси: — «...ушшақ малдин бежирим бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип сунсун яки итаәтсизлик қурбанлиғиниң орниға сән каһин муқәддәс жайдики күмүч шәкәлниң бирлиги бойичә тохтатқан баһа бойичә күмүч шәкәл кәлтүрисун».
5:15 Мис. 30:13; Лав. 27:2-27.
5:16 **«... хаталиғидин болған зиянни толдурсун, шундақла зиянниң бәштин бири бойичә қошуп каһинға төләм төлисун»** — мошу айәтләрдики «зиян» әслидә кәлтүрүш керәк болған бир қурбанлиқ яки һәдийәниң қиммитини яки напак һаләттә булғап қойған муқәддәс нәрсиләрниң қиммитини көрсәтсә керәк. Ундақ гуна қилған киши: *(1)* бежирим бир қочқар елип келиду; *(2)* каһин шу қочқарға баһа қойиду; *(3)* қочқарниң баһаси зияндин кам болса шу киши толдуриду; *(4)* униңдин башқа зиянға бәштин бирини қошуп төләйду.

ялған қәсәм ичсә, 4 У гуна қилған иншта өзини гунакар дәп тонуп йәтсә, ундақта у бу-
ливалған яки наһәқ тартивалған нәрсә яки униңға аманәткә берилгән нәрсә болсун,
яки жүтүп кетип тепивалған нәрсә болсун, 5 яки у һәр қандақ нәрсә тоғрисида ялған
қәсәм ичкән болсун, униң һәммисини толуқ баһаси бойичә төлисун, шундақла шу ба-
ниң бәштин бир қисми бойичә қошуп төлисун; у итаәтсизлик қурбанлиғини қилған
күнидә төләмни егисигә тапшуруп бәрсун. 6 Андин у Пәрвәрдигарниң алдиға итаәт-
сизлик қурбанлиғи сүпитидә ушшақ малдин сән тохтатқан қиммәт бойичә бежирим
бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип каһинниң қешиға елип кәлсун. 7 Каһин
бу йол билән униң үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт кәлтүриду вә у һәр қайси
ишта итаәтсизлик қилған болсиму у униңдин кәчүрүлиду.
8 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
9 Сән Һарун билән оғуллириға көйдүрмә қурбанлиқ тоғрисида әмир қилип мундақ де-
гин: — Көйдүрмә қурбанлиқ тоғрисидики қаидә-низам мундақ болиду: — Көйдүрмә
қурбанлиқ пүтүн кечә таң атқичә қурбангаһтики очақниң үстидә көйүп турсун; вә қур-
бангаһниң отини өчүрмәй йеник турғузуңлар. 10 Каһин канап тонини кийип, ялаңач-
лиғини йепип, сағрисиғичә канап ич тамбал кийип турсун; қурбангаһниң үстидики от
билән көйдүрүлгән көйдүрмә қурбанлиқниң күлини елип, қурбангаһниң бир тәрипидә
қойсун; 11 андин кийимлирини селиветип башқа кийимләрни кийип, күлини чедиргаһ-
ниң сиртиға елип чиқип пакиз бир җайда қойсун. 12 Қурбангаһниң оти болса һемишә
йенип турсун; уни һеч вақит өчүрүшкә болмайду, каһин өзи һәр күни әтигәндә униңға
отун селип, үстигә көйдүрмә қурбанлиқни тизсун вә униң үстигә енақлиқ қурбанлиғи-
ниң мейини қоюп көйдүрсун. 13 Үзүлмәс бир от қурбангаһниң үстидә һемишә көйүп
турсун; у һәргиз өчүрүлмисун.

Аддий пухраларниң ашлиқ һәдийәлири

14 Ашлиқ һәдийә тоғрисидики қаидә-низам мундақ: — Һаруниниң оғуллиридин бири уни
Пәрвәрдигарниң алдиға, қурбангаһниң алдиға кәлтүрсун. 15 У ашлиқ һәдийә болған есил
унға қолини селип униңдин шундақла униңдики зәйтун мейидин бир чаңгал елип вә
һәдийәниң үстидики барлиқ мәстикини қошуп, буларни қурбангаһ үстидә көйдүрсун;
бу һәдийәниң «ядлиниш үлүши» болуп, Пәрвәрдигарниң алдида хушбуй кәлтүрүш үчүн
қилинған болиду. 16 Ешип қалғанлирини болса Һарун билән оғуллири йесун; у ечитқу
селинмай пиширилуп муқәддәс бир җайда йейилсун; улар уни җамаәт чедириниң һой-
лисида йесун. 17 У мутләқ ечитқусиз пиширилсун. Мән отта Маңа сунулидиған қурбан-
лиқ-һәдийәләр ичидин шуни уларниң өз үлүши болсун дәп уларға һәқ қилип бәрдим;
у гуна вә итаәтсизликни тилигүчи қурбанлиқларға охшаш «әң муқәддәсләрниң бири»
һесаплиниду. 18 Һаруниниң әвладидин болған әркәкләрниң һәммиси буниңдин йесун; бу
дәвирдин-дәвиргә араңларда әбәдий бир бәлгүлимә болиду; Пәрвәрдигарға атап отта
сунулғанлиридин булар уларниң үлүши болсун. Униңға қол тәккүзгүчи җәзмән муқәд-
дәс болуши керәк.

6:3 Чөл. 5:6

6:4 **«у гуна қилған ишта өзини гунакар дәп тонуп йәтсә,...»** — йәнә бирхил тәрҗимиси: «у гуна қилған ишта итаәтсизлик қилса,...».

6:6 **«сән тохтатқан қиммәт бойичә...»** — «сән» бу йәрдә Һарунни көрситиду; шүбһисизки, униңдин кейин қайси каһин мәсъул болса шуниму көрситиду.

6:14 Чөл. 15:4-21.

6:15 Лав. 2:9

6:18 **«униңға қол тәккүзгүчи җәзмән муқәддәс болуши керәк»** — яки «униңға тәккүчи һәр қандақ нәрсә муқәддәс нәрсә болуши керәк».

6:18 Мис. 29:37

19 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
20 Һарун Мәсиһлинидиған күнидә у вә оғуллириниң Пәрвәрдигарниң алдиға сунидиғи-
ни мундақ болуши керәк: — Улар үзүлмәс ашлиқ һәдийә сүпитидә есил ундин бир әфаһ-
ниң ондин бирини сунуши керәк; әтигини йеримини, ахшими йәнә йеримини сунсун.
21 У тавида зәйтун мейи билән етилсун; у зәйтун мейиға чилап пиширилгәндин кей-
ин сән уни елип кир; ашлиқ һәдийәниң пиширилған парчилирини хушбуй сүпитидә
Пәрвәрдигарға атап сунғин. 22 Һарунниң оғуллириниң қайсиси униң орнида турушқа
Мәсиһләнгән болса уму *һәдийәни* шундақ тәйярлап сунсун; бу әбәдий мутләқ бир бәл-
гүлимә болиду. Бу һәдийә Пәрвәрдигарға атап толуқ көйдүрүлсун. 23 Каһинниң һәр бир
ашлиқ һәдийәси болса пүтүнләй көйдүрүлсун; у һәргиз йейилмисун.

Гуна қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам

24 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
25 Һарун билән оғуллириға мундақ дегин: — Гуна қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам
мундақ: — Гуна қурбанлиғиму көйдүрмә қурбанлиқ боғузлинидиған жайда, Пәрвәрди-
гарниң алдида боғузлансун; бу хил қурбанлиқ «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.
26 Гуна қурбанлиғини өткүзгүчи каһин өзи уни йесун; қурбанлиқ муқәддәс бир йәрдә,
җамаәт чедириниң һойлисида йейилсун. 27 Униң гөшигә қол тәккүзгүчи һәр ким муқәд-
дәс болмиса болмайду, шуниңдәк әгәр униң қени бирисиниң кийимигә чачрап кәтсә,
ундақта қан чечилған җай муқәддәс бир йәрдә жуюлсун. 28 Қайси сапал қазанда қурбан-
лиқ қайнитилип пиширилған болса, у сундурулсун. Әгәр у мис қазанда қайнитип пиши-
рилған болса, у қирип сүргүлсун һәм су билән жуюлсун. 29 Каһинлардин болған барлиқ
әр кишиләр униңдин йесә болиду. Бу «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.
30 Һалбуки, муқәддәс җайда кафарәт кәлтүрүш үчүн қени җамаәт чедириға киргүзүлгән
һәр қандақ гуна қурбанлиғи болса, һәргиз йейилмисун, бәлки *пүтүнләй* көйдүрүлсун.

Итаәтсизлик қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам

7 1 Итаәтсизлик қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам мана мундақ: — Бу *қурбанлиқ*
«әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду. 2 Көйдүрмә қурбанлиқ боғузлинидиған
җайда итаәтсизликни тиләш қурбанлиғиму боғузлиниду; *каһин* қенини қурбангаһниң
үсти қисминиң әтрапиға сәпсун. 3 *Қурбанлиқ қилғучи киши* барлиқ мейини сунсун; йәни
майлиқ қуйруғи билән ич қарнини йөгәп турған майни, 4 икки бөрәкни вә уларниң
үстидики һәмдә икки янпишидики майни ажритип, җигәрниң бөрәккичә болған
чава мейини ажритип сунсун. 5 Каһин буларни Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған
қурбанлиқ сүпитидә қурбангаһта көйдүрсун. Бу итаәтсизлик қурбанлиғи болиду.
6 Каһинлардин болған әр кишиләрниң һәммиси буни йесун; у муқәддәс йәрдә йейилсун;
у «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.
7 Гуна қурбанлиғи қандақ болса итаәтсизлик қурбанлиғиму шундақ болиду; улар икки-
си тоғрисидки қаидә-низам охшаш; бу қурбанлиқ кафарәт кәлтүрүшкә қурбанлиқ өт-
күзгүчи каһинниң өзигә тәвә болсун.

6:20 «бир әфаһ» — тәхминән 2 күрә яки 22 литр.
6:21 «... кейин сән уни елип кир» — «сән» бу йәрдә Һарунни көрситиду; шүбһисизки, униңдин кейин қайси каһин мәсъул болса шуниму көрситиду.
6:26 Һош. 4:8
6:30 Лав. 4:5; Ибр. 13:11
7:3 «Қурбанлиқ қилғучи киши» — ибраний тилида «У».
7:6 «муқәддәс йәрдә» — бу сөзләр муқәддәс җайниң әтрапидики һойлини көрситиду, «муқәддәс чедир» (*«әң муқәддәс җай» вә «муқәддәс җай»*)ни өз ичигә алмайду.

Көйдүрмә қурбанлиқлар вә ашлиқ һәдийәләрдин каһинларға тегидиған үлүши тоғрилиқ бәлгүлимә

8 Каһин бирисиниң сунған көйдүрмә қурбанлиғини өткүзгән болса, көйдүрмә қурбан-
лиқниң териси шу каһинниң болиду. 9 Тонурда пиширилған һәр бир ашлиқ һәдийә,
шундақла қазанда яки тавида етилгән һәр бир ашлиқ һәдийә болса уни өткүзгән каһин-
ниң болиду, йәни каһинниң өзигә тәвә болиду. 10 Һәр бир ашлиқ һәдийә, мәйли зәйтун
мейи арилаштурулған болсун, яки қуруқ кәлтүрүлгән болсун, булар Һарунниң оғулли-
риниң һәр биригә баравәр бөлүп берилиду.

Енақлиқ қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам

11 Пәрвәрдигарға атап кәлтүрүлгән енақлиқ қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам мун-
дақ: —
12 Сунмақчи болған киши уни тәшәккүр ейтиш үчүн сунса, ундақта у «тәшәккүр қурбан-
лиғи» билән биллә зәйтун мейи иләштүрүлгән петир тоғачлар, зәйтун мейи сүрүлүп
мәсиһләнгән петир һәмәк нанлар вә есил ундин зәйтун мейиға чилап пиширилған
тоғачларниму кәлтүрсун. 13 Шу тоғачлардин башқа, йәнә тәшәккүр ейтидиған енақлиқ
қурбанлиғи билән биллә ечитқу селинған нанларниму сунсун; 14 у шу сунғанлириниң
һәр бир түридин бирни елип Пәрвәрдигар үчүн *қош қоллап* сунидиған «көтәрмә һәдийә»
қилип кәлтүрсун; бу енақлиқ қурбанлиғиниң қенини *қурбангаһниң үстигә* сәпкән каһин-
ниң өзигә тәгсун. 15 Тәшәккүр билдүридиған енақлиқ қурбанлиғиниң гөши болса қур-
банлиқ қилинған шу күни йейилиши керәк; *қурбанлиқни сунғучи киши* таң атқичә униң
һеч немисини қалдурмисун.
16 Әгәр униң сунған қурбанлиғи қәсимигә хас қурбанлиқ яки ихтиярий кәлтүргән қур-
банлиқ болса, ундақта һайванниң гөши қурбанлиқ қилинған күндә йейилсун; униңдин
ешип қалғинини болса, әтисиму йейишкә болиду; 17 лекин қурбанлиқниң гөшидин
үчинчи күнигичә ешип қалса, у отта көйдүрүлүши керәк. 18 Енақлиқ қурбанлиғиниң гө-
шидин үчинчи күнидә йейилсә, ундақта қурбанлиқ қобул болмайду, қурбанлиқ сунғу-
чиниң һесавиғиму һесапланмайду, бәлки мәкруһ болиду; кимдәким униңдин йесә өз
қәбиһлигиниң җазасиға тартилиду.
19 Шундақла напак нәрсигә тегип қалған гөшму йейилмәслиги керәк, бәлки отта көй-
дүрүлүши керәк. Һәр қандақ пак адәм *напак нәрсигә тәгмигән* қурбанлиқниң гөшини
йесә болиду. 20 Лекин кимки напак һаләттә туруп Пәрвәрдигарға аталған енақлиқ қур-
банлиғидин йесә, ундақта у өз хәлқидин үзүп ташлиниду. 21 Кимки напак бир нәрсигә
тегип кәтсә (мәйли напак һаләттики адәм болсун, напак бир һайван болсун яки һәр қан-
дақ напак жиркиничлик нәрсә болсун) вә шундақла Пәрвәрдигарға хас аталған енақлиқ
қурбанлиғиниң гөшидин йесә, ундақта у өз хәлқидин үзүп ташлиниду.

7:12 **«петир тоғачлар»** — ибраний тилида бу сөз яки һалқисиман яки чәккүч билән тешилгән бирхил нанларни көрситиду.
7:12 Зәб. 115:8
7:14 **«көтәрмә һәдийә»** — каһин яки һәдийәни сунған киши Пәрвәрдигарниң алдиға икки қоллап алаһидә егиз көтирип атиған һәдийә. «Көтәрмә һәдийә» адәттә қурбанлиққа мәсъул каһинға тәвә болиду.
7:15 **«қурбанлиқни сунғучи киши»** — ибраний тилида «у».
7:16 Лав. 19:6
7:20 **«өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — мошу сөзләрниң мундақ бир нәччә чүшәнчиси болуши мүмкин: *(1)* Пәрвәрдигар Өзи уни өлтүриду; *(2)* җамаәт уни өлтүрүши керәк; *(3)* җамаәт уни ибадәт сорунлиридин һайдиветиши яки пүткүл җәмийәт уни паливетиши керәк; *(4)* униңдин һеч нәсил қалдурулмайду. Бизниңчә башқа айәттә еник буйруқ көрситилмигәчкә, мошу йәрдә биринчи чүшәнчә *(Худа Өзи шу адәмни дунйадин кәткүзиду)* тоғра болуши мүмкин, дәп қараймиз.
7:20 Лав. 15:3
7:21 **«өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 20-айәт вә изаһатини көрүң.

Аддий пухраларға қаритилған бәлгүлимиләр

[22] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[23] Исраилларға мундақ дегин: — Силәр кала, қой вә өшкиләрниң мейини һәргиз
йемәңлар. [24] Өзлүгидин өлгән яки житқучлар боғуп қойған һайванниң җәситиниң мей-
ини һәр қандақ ишқа ишләткили болиду, лекин һәргиз униңдин йемәңлар. [25] Чүнки
кимки Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәр қандақ һайванниң мейини йесә, шуни
йегән киши өз хәлиқлиридин үзүп ташлиниду.
[26] Силәр һәр қандақ турар җайиңларда һеч қандақ қанни, йәни учар-қанатларниң бол-
сун яки чарпайларниң болсун қенини һәргиз истимал қилмаңлар. [27] Кимдәким һәр қан-
дақ қанни истимал қилса, шу киши өз хәлиқлиридин үзүп ташлиниду.

Енақлиқ қурбанлиқлириниң каһинларға тәғдим қилинидиған қисимлири

[28] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[29] Исраилларға мундақ дегин: — Кимки Пәрвәрдигарға атап бир енақлиқ қурбанлиғи
сунса, ундақта у Пәрвәрдигарға хас болған һәдийәни шу енақлиқ қурбанлиқтин айрип
кәлтүрсун. [30] Өз қоли билән Пәрвәрдигарға атиған, отта сунулидиған һәдийәләрни, йәни
май билән төшни қошуп елип келип, төшни «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә Пәрвәрди-
гарниң алдида пулаңлатсун. [31] Каһин мейини қурбангаһ үстидә көйдүрүвәтсун. Төш
болса Һарун билән униң оғуллириға хас болсун.
[32] Енақлиқ қурбанлиқлириңларниң оң арқа путини силәр «көтәрмә һәдийә» сүпитидә
каһинға бериңлар. [33] Һарунниң оғуллиридин қайсиси енақлиқ қурбанлиғиниң қени
билән мейини сунған болса өз үлүши үчүн оң арқа путини өзи алсун. [34] Чүнки мән Исра-
илларниң енақлиқ қурбанлиқлиридин «пулаңлатма һәдийә» болған төш билән «көтәр-
мә һәдийә» болған арқа путини әбәдий бир бәлгүлимә билән Исраиллардин елип, каһин
Һарун вә униң оғуллириниң һәққи болсун дәп уларға тәғдим қилдим.

[35] *Муса* Һарун билән оғуллирини Пәрвәрдигарниң қуллуғида каһин болушқа униң ал-
диға кәлтүргән күнидә, уларға Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқлардин
тәғдим қилинидиған каһинлиқ үлүши мана шудур. [36] *Муса* уларни Мәсиһлигән күни-
дә, Пәрвәрдигар бу үлүшни Исраиллардин елип уларға берилсун дәп әмир қилған. Бу
Исраилларға дәвирдин дәвиргичә әбәдий бир бәлгүлимә болиду.

Хуласә

[37] Көйдүрмә қурбанлиқ билән ашлиқ һәдийәси, гуна қурбанлиғи билән итаәтсизлик
қурбанлиғи, каһинлиққа тикләш қурбанлиғи билән енақлиқ қурбанлиғи тоғрисиди-
ки қаидә-низам мана шудур. [38] Пәрвәрдигар Исраилларға: «Силәр бу Синай баявинида

7:25 **«өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 20-айәт вә изаһатини көрүң.
7:26 Яр. 9:4; Лав. 3:17; 17:14
7:27 **«өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 20-айәт вә изаһатини көрүң.
7:30 **«пулаңлатма һәдийә»** — Пәрвәрдигарниң алдида егиз көтирип алаһидә пулаңлитидиған һәдийәдур. «Пулаңлатма һәдийә» адәттә барлиқ каһинларға тәвә болиду.
7:30 Мис. 29:24
7:34 **«әбәдий бир бәлгүлимә»** — Тәвраттики «әбәдий» дегән сөз ибраний тилида икки мәнада ишлитилиду: *(1)* мәңгү; *(2)* шу вақиттики чеки бекитилмигән, қәрәлсиз, мөһләтсиз узун бир мәзгилни көрситиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.
7:34 Мис. 29:27; Чөл. 18:11
7:35 **«Муса»** — ибраний тилида «у».
7:36 **«Муса»** — ибраний тилида «у».
7:37 **«каһинлиққа тикләш қурбанлиғи»** — бу хил қурбанлиқ енақлиқ қурбанлиғиға охшап кетиду, бу 8-бап, 22-32-айәтләрдә тәпсилий тәсвирлиниду. Ибраний тилида «каһинлиққа тикләш қурбанлиғи» «*(қолларни)*

Пәрвәрдигарниң алдиға қурбанлиқлириңларни сунуңлар» дәп буйруған күнидә, у буларниң һәммисини Синай теғида Мусаға тапшурған еди.

Каһинларниң хас хизмәтләргә айрилиши — «Мис.» 40:17-38ниму көрүң

8 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: — [2] Һарунни оғуллири билән биллә, вә уларниң
мәхсус кийимлирини, «мәсиһләш мейи»ни, гуна қурбанлиғи болидиған топақ билән
икки қочқарни, петир нан селинған севәтни елип келип, [3] *Исраилниң* пүтүн җамаитини
җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдиға җәм қилғин, — деди.
[4] Муса Пәрвәрдигар униңға буйруғинидәк қилди, җамаәт җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдиға жиғилди. [5] Андин Муса җамаәткә: — Пәрвәрдигар буйруған иш мана мундақ, — деди.

[6] Шуниң билән Муса Һарун билән униң оғуллирини алдиға кәлтүрүп уларни су билән
жуюп, [7] *Һарунға* көйнәк кийдүрүп, бәлвағ бағлап, тонни кийдүрди вә үстигә әфодни япти;
у әфодниң бәлвеғини бағлап, әфодни униңға тақап қойди. [8] Андин Муса униңға «қо-
шен»ни тақап, қошенниң ичигә «урим билән туммим»ни селип, [9] Бешиға сәллә йөгәп
Пәрвәрдигар униңға буйруғинидәк сәллиниң алди тәрипигә «алтун тахтилиқ муқәддәс
отуғат»ни бекитип қойди.

[10] Андин Муса мәсиһләш мейини елип ибадәт чедири билән ичидики барлиқ нәрсиләр-
ниң һәммисини мәсиһләп муқәддәс қилди. [11] У майдин елип қурбангаһқа йәттә мәр-
тивә чечип, қурбангаһ билән униң барчә қача-қучилирини, жуюнуш деси вә тәглигини
Худаға атап муқәддәс қилишқа мәсиһлиди. [12] У йәнә мәсиһләш мейидин азрақ елип Һа-
рунниң бешиға қуюп уни Худаға атап муқәддәс қилишқа мәсиһлиди.
[13] Андин Муса Һарунниң оғуллирини алдиға кәлтүрүп, Пәрвәрдигар униңға буйруғинидәк уларға көйнәк кийдүрүп, бәллиригә бәлвағ бағлап, уларға егиз бөкләрниму тақап қойди.

Каһинларни «Худаға атап тикләш» қурбанлиқлири

[14] Андин у гуна қурбанлиғи қилинидиған топақни йетиләп кәлди; Һарун билән униң
оғуллири гуна қурбанлиғи қилинидиған топақниң бешиға қоллирини қойди. [15] У уни
боғузлиди, андин Муса қенидин елип, өз бармиғи билән қурбангаһниң мүңгүзлири-
гә, чөрисигә сүрүп қурбангаһни гунадин паклиди; қалған қанни болса у қурбангаһниң
төвигә төкүп, муқәддәс болушқа кафарәт кәлтүрди. [16] Андин у ич қарнини йөгәп турған

толдуруш қурбанлиғи» дегән сөзләр билән ипадилиниду — чүнки Худа бу мурасим арқилиқ Һарунниң әвлатлири болған каһинларниң қоллирини *(1)* қурбанлиқлар билән вә *(2)* каһинлиқ мәсъулийитини тапшуруш билән «толдурди».

8:2 «мәсиһләш мейи» — бу тоғрилиқ «Мис.» 30:23-33ни көрүң.

8:2 Мис. 28:1, 2; 30:25

8:5 Мис. 29:4

8:7 Мис. 28:4

8:8 «әфод», «қошен», «урим вә туммим» — каһинлиқ кийимләр; «әфод», «қошен» *(«мәйдилик»)* вә «урим вә туммим» тоғрилиқ «Мис.» 28-бапни көрүң.

8:8 Мис. 28:30

8:9 Мис. 28:36; 29:6

8:12 Зәб. 132:2

8:13 «егиз бөкләр» — бу сөз Һарунниң баш кийимидин башқа бирхил баш кийимни, бәлким егизрәк бирхил баш кийимни көрситиши мүмкин.

8:13 Мис. 29:9

8:14 Мис. 29:1

майниң һәммисини, җигәрниң үстидики чава майни, икки бөрәк вә үстидики майлирини қошуп алди; андин Муса буларни қурбангаһниң үстидә көйдүрди. [17] Бирақ *Муса* топақниң териси билән гөши вә тезигини болса Пәрвәрдигар өзигә буйруғинидәк чедиргаһниң ташқирида отта көйдүрүвәтти.
[18] Андин у көйдүрмә қурбанлиқ қилинидиған қочқарни кәлтүрди; Һарун билән униң оғуллири қоллирини қочқарниң бешиға қойди. [19] *Һарун қочқарни* боғузлиди; андин Муса қенини елип қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпти; [20] *Һарун* қочқарни парчә-парчә қилип парчилиди; андин Муса бешини, парчиланған гөшлирини барлиқ мейи билән қошуп көйдүрди. [21] Үчәй-қеринлири билән пачақлирини суда жуйди. Андин Муса қочқарни пүтүн пети қурбангаһ үстидә көйдүрди. Бу Пәрвәрдигар Мусаға буйруған, «Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған хушбуй чиқидиған қурбанлиқ» еди.
[22] Андин у каһинлиққа тикләш қурбанлиғи қилинидиған қочқарни, иккинчи қочқарни кәлтүрди; Һарун билән униң оғуллири қоллирини қочқарниң бешиға қойди. [23] У уни боғузлиди; вә Муса униң қенидин елип Һарунниң оң қулиқиниң юмшиқи билән оң қолиниң баш бармиғиға сүрүп вә оң путиниң чоң бармиғиғиму сугап қойди. [24] Андин Муса Һарунниң оғуллирини алдиға кәлтүрүп, қандин елип уларниң оң қулақлириниң юмшиқи билән оң қоллириниң баш бармақлириға сүрди, уларниң оң путлириниң чоң бармақлириғиму сугап қойди, қалған қанни Муса қурбангаһниң чөрисигә сәпти. [25] Шундақ қилип, у мейи билән майлиқ қуйруғини, ич қарнини йөгәп турған барлиқ май билән җигәрниң үстидики чава мейини, икки бөрәк вә үстидики майлирини қошуп елип оң арқа путиниму кесип елип, [26] Пәрвәрдигарниң алдидики петир нан селинған севәттин бир петир тоғач билән бир зәйтун май тоғичи вә бир данә һәмәк нанни елип буларни май билән оң арқа путниң үстидә қойди; [27] андин буларниң һәммисини Һарун билән униң оғуллириниң қоллириға тутқузуп, пулаңлатма һәдийә болсун дәп Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатти. [28] Андин Муса буларни уларниң қоллиридин елип қурбангаһтики көйдүрмә қурбанлиқниң үстидә қоюп көйдүрди. Бу «каһинлиққа тикләш қурбанлиғи» болуп, Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған, хушбуй чиқидиған қурбанлиқ еди. [29] Андин Муса төшни елип пулаңлатма һәдийә сүпитидә Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатти; Пәрвәрдигарниң униңға буйруғини бойичә, «каһинлиққа тикләш қурбанлиғи» болған қочқарниң бу қисми Мусаниң үлүши еди.

Һарун вә оғуллирини Мәсиһ қилиш

[30] Андин Муса Мәсиһләш мейидин вә қурбангаһниң үстидики қандин бир аз елип, Һарун билән униң кийимлиригә вә оғуллири билән уларниң кийимлиригә сәпти. Шундақ қилип, у Һарун вә кийимлирини, оғуллири билән уларниң кийимлирини муқәддәс қилди.
[31] Муса Һарун билән униң оғуллириға мундақ буйруди: — «Бу гөшни җамаәт чедириниң кириш ағзида қайнитип пиширип шу йәрдә олтирип «каһинлиққа тикләш қурбан-

8:16 **«Андин у ич қарнини...»** — «у» Һарунни көрситиши мүмкин.
8:17 **«Муса...»** — ибраний тилида «у» — Мусани көрситиши мүмкин.
8:17 Мис. 29:14; Лав. 4:11
8:18 **«...у ... кәлтүрди;...»** — «у» Мусани көрситиши мүмкин.
8:19 **«Һарун қучқарни боғузлиди...»** — ибраний тилида «у қучқарни боғузлиди...».
8:20 **«Һарун қучқарни парчә-парчә қилип парчилиди»** — ибраний тилида «у қучқарни парчә-парчә қилип парчилиди;...».
8:21 Мис. 29:18
8:23 **«У уни боғузлиди...»** — «у» Һарунни көрситиши мүмкин.
8:25 Мис. 29:22
8:27 Мис. 29:24
8:29 Мис. 29:26; Лав. 7:33
8:30 Мис. 29:21

лиғи»ға тәвә болған севәттики нан билән қошуп йәңлар; буларни Һарун билән оғуллири
йесун, дәп буйруғинимдәк уни йәңлар; [32] лекин гөш билән нандин ешип қалғанлириниң
һәммисини отта көйдүрүветиңлар.
[33] Силәр йәттә күнгичә җамаәт чедириниң кириш ағзидин чиқмай, Худаға атап каһинлиққа тикләш күнлириңлар тошқичә шу йәрдә туруңлар; чүнки силәрни Худаға атап каһинлиққа тикләш үчүн йәттә күн кетиду.
[34] Бүгүн қилинған ишлар Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә силәр үчүн кафарәт кәлтүрүлсун дәп қилинди. [35] Силәр өлмәслигиңлар үчүн Пәрвәрдигарниң әмрини тутуп
җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдида кечә-күндүз йәттә күн турушуңлар керәк; чүнки маңа шундақ буйрулди».
[36] Һарун билән оғуллири Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән буйруғининиң һәммисини бежа кәлтүрди.

Каһинларниң хизмитиниң муқәддәс ибадәт чедирида башлиниши

9 [1] Сәккизинчи күни Муса Һарун билән униң оғуллири вә Исраилниң ақсақаллирини
чақирип, [2] Һарунға мундақ деди: — «Сән гуна қурбанлиғиға бежирим бир мозайни,
көйдүрмә қурбанлиққа бежирим бир қочқарни өзәң үчүн елип, Пәрвәрдигарниң алдиға
кәлтүргин, [3] андин Исраилларға сөз қилип: — Силәр гуна қурбанлиғи үчүн бир текә
елип келиңлар, көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир мозай вә бир қоза елип келиңлар, һәр
иккиси бежирим, бир яшқа киргән болсун; [4] Пәрвәрдигарниң алдида сунушқа енақлиқ
қурбанлиғи сүпитидә бир топақ билән бир қочқарни елип, зәйтун мейи иләштүрүлгән ашлиқ һәдийә билән биллә кәлтүрүңлар; чүнки бүгүн Пәрвәрдигар Өзини силәргә аян қилиду, дегин».

[5] Улар Муса буйруған нәрсиләрни җамаәт чедириниң алдиға елип кәлди; пүткүл җамаәт
йеқин келип, Пәрвәрдигарниң алдида һазир болуп турди. [6] Муса: — Мана, бу Пәрвәрдигар буйруған иштур; буни қилсаңлар Пәрвәрдигарниң шан-шәриви силәргә аян болиду, деди.
[7] Шуниң билән Муса Һарунға: — Сән қурбангаһқа йеқин берип гуна қурбанлиғиң билән көйдүрмә қурбанлиғиңни сунуп өзәң вә хәлиқ үчүн кафарәт кәлтүргин; андин хәлиқниң қурбанлиғиниму сунуп, Пәрвәрдигар әмир қилғандәк улар һәққидә кафарәт кәлтүргин» — деди.

[8] Шуни девиди, Һарун қурбангаһқа йеқин берип өзи үчүн гуна қурбанлиғи болидиған
мозайни боғузлиди. [9] Һаруниниң оғуллири қанни униңға сунуп бәрди; у бармиғини
қанға тәккүзүп, қурбангаһниң мүңгүзлиригә сүрди, қалған қанни қурбангаһниң түвигә
қуйди. [10] Гуна қурбанлиғиниң мейи билән икки бөрәк вә җигәрниң үстидики чава майни елип, Пәрвәрдигар Мусаға буйруғинидәк уларни қурбангаһ үстидә көйдүрди. [11] Гөш
билән терисини болса чедиргаһниң ташқириға елип чиқип отта көйдүрди.
[12] Андин у көйдүрмә қурбанлиқ қилидиған *қочқарни* боғозлиди; Һаруниниң оғуллири

8:31 Мис. 29:32; Лав. 24:9
8:33 **«Худаға атап каһинлиққа тикләш»** — бу айәттики «Худаға атап каһинлиққа тикләш» ибраний тилида «қолни толдуруш» дегән ибарә билән ипадилиниду. 7:37 вә «Мис.» 28:41 вә изаһатини көрүң. Каһинлиқ вәзиписи асасән Худаниң қурбанлиқлирини өз қолиға елиш билән башлинатти.
8:34 **«Бүгүн қилинған ишлар ... кафарәт кәлтүрүлсун дәп қилинди»** — яки «силәр үчүн кафарәт кәлтүрүлсун дәп, бүгүн қилинғандәк мундин кейинму һәм қилинсун, дәп Пәрвәрдигар буйруди».
9:2 Мис. 29:1
9:7 Лав. 16:6; Ибр. 7:27

униңға қанни сунуп бәрди; у буни қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпти. [13] Ан-
дин улар парчә-парчә қилинған көйдүрмә қурбанлиқни беши билән биллә униңға су-
нуп бәрди; у буларни қурбангаһта көйдүрди. [14] У ич қарни билән пачақлирини жуюп,
буларниму қурбангаһниң үстидә, көйдүрмә қурбанлиқниң үстигә қоюп көйдүрди.
[15] Андин у хәлиқниң қурбанлиғини кәлтүрди; хәлиқниң гуна қурбанлиғи болған текини
боғузлап, илгири һайванни сунғандәк униму гуна қурбанлиғи қилип сунди. [16] У көйдүр-
мә қурбанлиқ қилидиған мални кәлтүрүп униму бәлгүлимә бойичә сунди. [17] Андин у
ашлиқ һәдийәни кәлтүрүп униңдин бир чаңгал елип әтигәнлик көйдүрмә қурбанлиққа
қошуп қурбангаһ үстидә көйдүрди.

[18] Андин хәлиққә болидиған енақлиқ қурбанлиғи болидиған топақ билән қочқарни
боғузлиди. Һарунниң оғуллири қенини униңға сунуп бәрди; у буни қурбангаһниң үсти
қисминиң әтрапиға сәпти. [19] Улар топақ билән қочқарниң май қисмини, йәни майлиқ
қуйруғи, ич қарнини йөгәп турған майлирини, икки бөрәк вә жигәрниң чава мейини
елип, [20] Бу май парчилирини икки төшниң үстидә қойди, *һарун* буларни қурбангаһниң
үстидә көйдүрди. [21] Ахирида Һарун икки төш билән оң арқа путини пулаңлатма һәдийә
сүпитидә Мусаниң буйруғинидәк Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатти. [22] Андин Һарун
қоллирини хәлиққә қаритип көтирип, уларға бәхит тилиди; у гуна қурбанлиғи, көйдүр-
мә қурбанлиқ вә енақлиқ қурбанлиғини сунуп, *қурбангаһтин* чүшти.

[23] Муса билән Һарун җамаәт чедириға кирип, йәнә йенип чиқип хәлиққә бәхит тилиди;
шуниң билән Пәрвәрдигарниң шан-шәриви пүткүл хәлиққә аян болди; [24] Пәрвәрдигар-
ниң алдидин от чиқип, қурбангаһ үстидики көйдүрмә қурбанлиқ билән майларни жу-
туп кәтти. Пүткүл хәлиқ буни көрүп, товлишип, дүм жиқилишти.

Надаб билән Абиһу вә «ғәйрий от»

10 [1] Һарунниң оғуллири Надаб билән Абиһу иккиси өз хушбуйдинини елип униңға от
йеқип үстигә хушбуйни селип, Пәрвәрдигар уларға буйруп бақмиған ғәйрий бир
отни Пәрвәрдигарға сунди; [2] шуниң билән Пәрвәрдигарниң алдидин от чиқип уларни
йәвәтти; шуан улар Пәрвәрдигарниң алдида өлди.
[3] Муса Һаронға: — Мана, бу Пәрвәрдигарниң: «Мән Маңа йеқин кәлгән адәмләрдә Өзәм-
ниң муқәддәс екәнлигимни көрситимән вә барлиқ хәлиқниң алдида улуқлинимән» де-
гән сөзиниң өзидур, деди. Шуни девиди, Һарун җим туруп қалди.
[4] Муса Һарунниң тағиси Уззиәлниң оғуллири болған Мишаәл билән Әлзафанни чақирип
уларға: — Силәр йеқин келип өз қериндашлириңларни муқәддәс җайниң алдидин көти-
рип, чедиргаһниң ташқириға елип чиқиңлар» — деди.
[5] Шуниң билән улар йеқин келип, уларни кийиклик көйнәклири билән көтирип Муса-

9:15 Лав. 4:13
9:17 **«әтигәнлик көйдүрмә қурбанлиқ»** — һәр әтигәндә сунулуши керәк болған қоза қурбанлиғи (*«Мис.» 29:38-40ни көрүң*).
9:17 Мис. 29:38; Лав. 2:1
9:20 **«һарун ... көйдүрди»** — ибраний тилида «у ... көйдүрди».
9:21 Лав. 7:32
9:24 1Пад. 18:38; 2Тар. 7:1
10:1 **«ғәйрий от»** — Надаб вә Абиһу бәлким *(1)* хушбуй пуритишта чоғни бәлким қурбангаһтин башқа бир йәрдин алған; *(2)* улар сунидиған хушбуйни тоғра арилаштурмиған (*«Мис.» 30:9ни көрүң*); *(3)* улар хушбуй сунғанда Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиға мунасивәтлик әмирләрниң бирәрсигә хилаплиқ қилған болса керәк.
10:2 Чөл. 3:4; 26:61; 1Тар. 24:2
10:3 Лав. 8:35

ниң буйруғинидәк чедиргаһниң ташқириға елип чиқти.
6 Муса Һарун вә оғуллири Әлиазар билән Итамарға: — Силәр башлириңларни очуқ қой-
маңлар, кийимлириңларни житмаңлар; болмиса өзәңлар өлүп, пүткүл жамаәткә ғәзәп
кәлтүрисиләр; лекин қериндашлириңлар болған пүткүл Исраил җәмәти Пәрвәрдигар
яққан от түпәйлидин матәм тутуп жиғлисун. 7 Амма силәр болсаңлар Пәрвәрдигарниң
Мәсиһләш мейи үстүңларға сүрүлгән болғачқа, жамаәт чедириниң ташқириға чиқ-
маңлар; болмиса өлисиләр, деди.
Шуни девиди, улар Мусаниң буйруғинидәк қилди.

Һарун вә әвлатлириға тапиланған бәлгүлимиләр

8 Пәрвәрдигар Һарунға сөз қилип мундақ деди: — 9 «Сән өзәң вә оғуллириң шарап вә йә
башқа күчлүк һарақларни ичип, жамаәт чедириға һәргиз кирмәңлар; болмиса, өлүп ке-
тисиләр. Бу силәр үчүн дәвирдин-дәвиргә әбәдий бир бәлгүлимә болиду. 10 Шундақ қил-
саңлар, муқәддәс билән адәттикини, пак билән напакни пәриқ етип ажриталайдиған
болисиләр; 11 шундақла Пәрвәрдигар Мусаниң вастиси билән Исраилларға тапшурған
һәммә бәлгүлимиләрни уларға үгитәләйсиләр».
12 Муса Һарун вә униң тирик қалған оғуллири Әлиазар билән Итамарға мундақ деди: —
«Силәр Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқ-һәдийәләрдин ешип қалған
ашлиқ һәдийәни елип уни қурбангаһниң йенида ечитқу арилаштурмиған һалда йәңлар;
чүнки у «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду. 13 Бу Пәрвәрдигарға атап отта суну-
лидиған нәрсиләрдин сениң несиваң вә оғуллириңниң несивиси болғачқа, уни муқәд-
дәс жайда йейишиңлар керәк; чүнки маңа шундақ буйрулғандур. 14 Униңдин башқа
пулаңлатма һәдийә қилинған төш билән көтәрмә һәдийә қилинған арқа путни сән вә
оғул-қизлириң биллә пак бир жайда йәңлар; чүнки булар сениң несиваң билән оғулли-
риңниң несивиси болсун дәп, Исраилларниң енақлиқ қурбанлиқлиридин силәргә бе-
рилгән. 15 Улар көтәрмә һәдийә қилинған арқа пут билән пулаңлатма һәдийә қилинған
төшни отта сунулидиған майлири билән қошуп, Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатма
һәдийә сүпитидә пулаңлитиш үчүн кәлтүрсун; Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә бу-
лар сениң вә оғуллириңниң несивиси болиду; бу әбәдий бир бәлгүлимә болиду».

Гуна қурбанлиғиниң бузулуши

16 Андин Муса гуна қурбанлиғи қилидиған текини издивиди, мана у аллиқачан көй-
дүрүлүп болған еди. Бу сәвәптин у Һаруннің тирик қалған икки оғли Әлиазар билән
Итамарға аччиқлинип: 17 — Немишкә силәр гуна қурбанлиғиниң гөшини муқәддәс жай-
да йемидиңлар? Чүнки у «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплинатти, Пәрвәрдигар силәр-
ни жамаәтниң гунайини көтирип улар үчүн униң алдида кафарәт кәлтүрсун дәп, шуни
силәргә тәқсим қилған еди. 18 Мана, униң қени муқәддәс жайниң ичигә кәлтүрүлмиди;
силәр әслидә мән буйруғандәк уни муқәддәс жайда йейишиңлар керәк еди, — деди.
19 Лекин Һарун Мусаға: — Мана, булар бүгүн *тоғра иш қилип* өзлириниң гуна қурбан-
лиғи билән көйдүрмә қурбанлиғини Пәрвәрдигарниң алдида сунди; мениң бешимға шу

10:7 Лав. 21:12

10:12 **«отта сунулидиған қурбанлиқ-һәдийәләр»** — «отта сунулидиған қурбанлиқ-һәдийәләр»дин бәзидә бир қисими қалдурулуп, каһинға вә бәзидә сунғучи кишиниң өзигиму йейишкә берилиду. Қалған қисми көйдүрүлиду, әлвәттә.

10:13 Лав. 2:3; 6:16

10:18 **«униң қени муқәддәс жайниң ичигә кәлтүрүлмиди»** — каһинлар вә пүтүн хәлиқ жамаитиниң гуна қурбанлиғиниң қени муқәддәс жайниң ичигә елип кирилиду; каһинлар мошу хил қурбанлиқниң гөшини йейишигә болмайтти *(4:1-21ни көрүң)*.

10:18 Лав. 4:5; 6:26; 16:27

ишлар кәлди; әгәр мән бүгүн гуна қурбанлиғиниң *гөшини* йегән болсам, Пәрвәрдигар-
ниң нәзиридә убдан болаттиму? — деди.
[20] Муса буни аңлап жававидин рази болди.

Һалал вә һарам жаниварлар

11 [1] Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға мундақ деди: —
[2] Исраилларға мундақ дегин: — Йәр йүзидики барлиқ һайванларниң ичидин
силәргә йейишкә болидиған жаниварлар шуки: —
[3] Һайванлар ичидә һәм туяқлири пүтүн ачимақ (туяқлири пүтүнләй йериқ) һәм көшигү-
чи һайванларниң һәр бирини йесәңлар болиду. [4] Лекин көшигүчи яки ачимақ туяқлиқ
һайванлардин төвәндикиләрни йемәслигиңлар керәк: —
Төгә: чүнки у көшигини билән туйиғи ачимақ әмәс. Шуңа у силәргә һарам болиду.
[5] Суғур болса көшигини билән туйиғи ачимақ әмәс — у силәргә һарам болиду.
[6] Тошқан болса буму көшигини билән туйиғи ачимақ әмәс — у силәргә һарам болиду.
[7] Чошқа болса туяқлири ачимақ (туяқлири пүтүнләй йериқ) болғини билән көшимиги-
ни үчүн силәргә һарам болиду.
[8] Силәр шу һайванларниң гөшидин йемәслигиңлар керәк вә уларниң өлүгигиму тәг-
мәңлар. Улар болса силәргә һарам болиду.

[9] Суда яшайдиған жаниварлардин төвәндикиләрни йейишкә болиду: — судики, йәни
дәрия-деңизлардики жаниварлардин қанити вә қасирақлири болғанларни йейишкә
болиду; [10] лекин дәрия-деңизларда яшайдиған, йәни суларда топ-топ үзидиған барлиқ
жаниварлардин, қасирақлири яки қанити болмиғанлирини йемәслигиңлар керәк; улар
силәргә жиркиничлик саналсун.
[11] Мәзкур жаниварлар дәрвәқә силәргә жиркиничлик саналсун; силәр уларниң гөшидин
йемәслигиңлар керәк; уларниң өлүгини жиркиничлик дәп қараңлар. [12] Судики жани-
варларниң ичидин қанити билән қасириғи болмиған жаниварларниң һәммиси силәргә
жиркиничлик саналсун.

Һалал вә һарам қушлар

[13] Учар-қанатлардин төвәндикиләр силәргә жиркиничликтур; улар йейилмәслиги
керәк вә силәргә жиркиничлик болсун: — йәни бүркүт, қорултаз-тапқушлар, деңиз бүр-
күти, [14] қалиғач қуйруқлуқ сар, лачин вә уларниң хиллири, [15] һәммә қарға-қозғунлар вә
уларниң хиллири, [16] мөшүкяпилақ, төгиқуш, чайка, сар вә уларниң хиллири, [17] һувқуш,
қарна, ибис, [18] аққу, сақийқуш, белиқъалғуч, [19] ләйләк, турна вә униң хиллири, һөпүп вә
шәпәрәң қатарлиқлар силәргә һарам саналсун.

11:2 Қан. 14:4; Рос. 10:14
11:3 **«көшигүчи»** — мошу йәрдә икки-үч ашқазини бар һайванларнила әмәс, бәлки йәнә озуқни юмшақ чайнайдиған барлиқ һайванларни көрситиду.
11:5 **«суғур»** — яки «сичқан» — тағларда яшайдиған кичик бир һайван.
11:13 **«қорултаз-тапқушлар»** — ибраний тилида «устихан чаққучи қуш». Йәни бир тәрҗимиси «белиқалғуч».
11:17 **«һувқуш»** — яки «кичик һувқуш». **«қарна»** — яки «суға сунгүгүчи». Буниң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс.
11:18 **«аққу»** — буниң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс. **«белиқалғуч»** — яки «доғдақ»
11:19 **«турна»** — яки «қотан». **«..., турна вә униң хиллири, һөпүп вә шәпәрәң қатарлиқлар...»** — бу тизимликтики қушларниң көпинчисиниң ибраний тилидики нами Тәвратта пәқәт бир-икки қетим көрүнгән болғачқа, уларниң қайси қушлар екәнлигини топтоғра бекитиш бәзидә мүмкин болмайду. Һалбуки, уларниң умумий типлири, шүбһисизки, тәрҗимимиздәк болиду.

Һалал вә һарам һашарәтләр

[20] Буниңдин башқа төрт путлап маңидиған, учидиған ушшақ жаниварларниң һәмми-
си силәргә жиркиничлик болиду. [21] Һалбуки, төрт путлап маңидиған, учидиған ушшақ
жаниварлардин төвәндикиләрни йесәңлар болиду: — пути билән үгилик пачиғи болуп,
йәр йүзидә сәкрәләйдиғанларни йесәңлар болиду; [22] буларниң ичидин силәргә йейиш-
кә болидиғанлири: — чекәткә вә униң хиллири, қара чекәткә вә униң хиллири, томузға
вә униң хиллири, чақчиқиз вә униң хиллири. [23] Лекин төрт путлуқ болған өмилигүчи
һәм учидиған һәммә башқа жаниварлар силәргә жиркиничлик саналсун.

Өлүкләр тоғрилиқ

[24] Бу жаниварлардинму мундақ йол билән напак болисиләр; бирким уларниң өлүк те-
нигә тәгсә кәч киргичә напак һесаплиниду. [25] Кимдәким буларниң өлүгиниң бир қис-
мини көтәрсә өз кийимлирини жуюши керәк, у киши кәч киргичә напак һесаплиниду.
[26] Туяқлири ачимақ, бирақ пүтүнләй бөлүнмигән яки көшимәйдиған һайванларниң
һәммиси силәргә һарамдур; һәр ким *уларниң өлүгигә* тәгсә напак саналсун. [27] Төрт пути
билән маңидиған һайванларниң ичидин тапини билән маңидиғанларниң һәммиси
силәргә напак болуп, һәр ким уларниң өлүк тәнлиригә тәгсә кәч киргичә напак санили-
ду. [28] Кимки уларниң өлүгини көтәрсә өз кийимлирини жуюши керәк, у киши кәч кир-
гичә напак туриду. Бу һайванлар болса силәргә һарам болиду.

[29] Йәр йүзидә өмилигүчи ушшақ жаниварларниң ичидин силәргә һарам болғанлар му-
нулар: — қариғу зокор, чашқан, кәсләнчүк вә уларниң түрлири, [30] салма, қизил кәслән-
чүк, там кәсләнчүги, түгүрүк кәсләнчүк вә хамелеон қатарлиқлар һарам болиду. [31] Бу-
ларниң һәммиси йәр йүзидә өмүлигүчи һәммә ушшақ жаниварларниң ичидә силәргә
һарам болиду; уларниң өлүгигә тәгсә, кәч киргичә напак санилиду.
[32] Бу жаниварларниң өлүги һәр қандақ немигә чүшүп қалса шу нема напак һесаплиниду
— һәр қандақ яғач қача-қуча болсун, кийим болсун, терә болсун, тағар болсун, һәр қан-
дақ ишқа ишлитилидиған әсвап болсун, суға чилиниши керәк; улар кәч киргичә напак
санилип, кейин пак болиду.
[33] Буларниң бири сапалдин ясалған һәр қандақ қача ичигә чүшүп қалса, шу қача ичи-
дики һәммә нәрсә напак саналсун вә қача өзи сундурулсун. [34] Әгәр қачидики судин
аш-таам үстигә чачрап кәтсә, аш-таам напак саналсун вә шундақла қачидики һәр қандақ
ичимликму напак саналсун. [35] Һәр немигә ундақ өлүкниң бирәр қисми чүшүп қалсиму,
напак саналсун. Әгәр тонур вә очақ болса, напак болди дәп чеқиветилсун; улар силәргә
һарам болсун. [36] Лекин шундақ әһвалда булақ яки су жиғилидиған көлчәк йәнила пак
санилиду; амма бирким уларниң өлүк тенигә тәгсә напак болиду. [37] Әгәр ундақ өлүкниң
бирәр қисми теришқа тәйярланған данларға чүшүп қалса, буму йәнила пак санилиду.
[38] Лекин әгәр данниң үстигә су қуюлғандин кейин шундақ бир өлүкниң бирәр қисми

11:21 «төрт путлап маңидиған» — ибранийларниң көзқаришичә һашарәтләр төрт пути билән маңиду, уларниң алдинқи иккиси «қол» һесаплиниду.
11:23 «силәргә йейишкә болидиғанлири: — чекәткә вә униң хиллири, ... чақчиқиз вә униң хиллири... һәммә башқа жаниварлар силәргә жиркиничлик саналсун» — «чекәткә»дин башқа, ибраний тилидин бу һарашәтләрниң намлирини жәзмләштүрүш тәс. Биз «қошумчә сөз»имиздә һалал-һарам һайванлар үстидә тохтилимиз.
11:26 «һәр ким уларниң өлүгигә тәгсә...» — ибраний тилида «һәр ким уларға тәгсә...» — шүбһисизки, бу уларниң өлүклирини көрситиду *(24-айәтни көрүң)*. Чүнки алайли, ешәкни миниш адәмни напак қилмайду.
11:29 «чашқан» — яки «сесиқ күзән».
11:30 «... түгүрүк кәсләнчүк вә хамелеон қатарлиқлар» — «хамелеон»дин башқа жаниварларниң намлирини ибраний тилидин жәзмләштүрүш тәс.
11:32 Лав. 15:12

чүшүп қалса, ундақта бу данлар силәргә напак саналсун.
[39] Әгәр силәргә йейишкә болидиған һайванлардин бири өлүп қалса, униң өлүгигә тәккән
киши кәч киргичә напак саналсун. [40] Кимки ундақ өлүкниң гөшидин йесә, өз кийимли-
рини жуюши керәк вә кәч киргичә напак саналсун; шундақла ундақ бир өлүкни көтәр-
гән кишиму кийимлирини жуюши керәк вә у киши кәч киргичә напак саналсун.
[41] Йәр йүзидә өмүлигүчи һәммә ушшақ жаниварлар жиркиничлик санилип, һәргиз йей-
илмисун. [42] Қосиғи билән беғирлап маңидиған жанивар болсун, йәр йүзидә жүрүп төрт
пути билән яки көп путлири билән маңидиған өмилигүчи жаниварларниң һәртүрлүги-
ни болса, уларни һәргиз йемәңлар; чүнки улар жиркиничликдур.
[43] Силәр болсаңлар мундақ өмилигүчи жаниварниң сәвәвидин өзәңларни жиркиничлик
қилмаслиғиңлар керәк. Өзәңларни улар түпәйлидин напак қилмаңлар, болмиса улар-
ниң сәвәвидин булғинип қалисиләр; [44] чүнки Мән Худайиңлардурмән. Силәр өзәңларни
Өзәмгә атап муқәддәс қилишиңлар керәк; Мән Өзәм муқәддәс болғач силәрму өзәңларни
муқәддәс тутушуңлар керәк. Силәр өзәңларни йәр йүзидә өмилигүчи ушшақ һәр қан-
дақ жаниварларниң сәвәвидин напак қилмаңлар. [45] Чүнки Мән өз Худайиңлар болушқа
силәрни Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Пәрвәрдигардурмән; силәр муқәддәс бо-
луңлар, чүнки Мән муқәддәстурмән.
[46] Шулар болса чарпай билән учар-қанатлар, суда жүридиған һәр бир жанивар билән йәр
йүзидә өмилигүчи һәр бир ушшақ жаниварлар тоғрисидики қанун-бәлгүлимидур. [47] Бу-
лар билән һарам-һалални уқуп, йейишкә болидиған һайван билән йейишкә болмай-
диған һайванларни пәриқ етәләйсиләр.

Аял кишиниң туғуттин кейинки «паклиниши»

12 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Исраилларға сөз қилип мундақ дегин: — «Аял киши һамилдар болуп оғул туғса,
адәт көрүп ағриқ болған күнлиридикидәк йәттә күнгичә напак саналсун. [3] Сәккизинчи
күни оғли болса хәтнә қилинсун. [4] Аял болса шуниңдин кейин оттуз үч күнгичә «қан
паклиниш»та турсун; паклиниш күнлири тамам болмиғичә һеч бир муқәддәс нәрсигә
тәгмисун, муқәддәс жайғиму кирмисун. [5] Әгәр у қиз туғса ундақта адәт күнлиридики-
дәк икки һәптигичә напак туруп, андин атмиш алтә күнгичә «қан паклиниш»та турсун.
[6] Мәйли оғул яки қиз туғсун, қан паклиниш күнлири тамам болғандин кейин у аял көй-
дүрмә қурбанлиқ үчүн бир яшқа киргән қозини, гуна қурбанлиғи үчүн бир бачка яки
пахтәкни елип жамаәт чедириниң кириш ағзиға, каһинниң қешиға кәлтүрсун. [7] Каһин
уни Пәрвәрдигарниң алдида сунуп, шу аял үчүн кафарәт кәлтүриду; шуниң билән у ху-
нидин пак болиду. Оғул яки қиз туққан аял тоғрисидики қанун-бәлгүлимә мана шудур.
[8] Әгәр униң қозиға қурби йәтмисә, у икки пахтәк яки икки бачка кәлтүрсун; уларниң
бири көйдүрмә қурбанлиқ үчүн, йәнә бири гуна қурбанлиғи үчүн болиду; шу йол билән
каһин униң үчүн кафарәт кәлтүриду; у аял пак болиду.

11:44 Лав. 19:2; 20:7; 1Пет. 1:16
12:2 **«адәт көрүп ағриқ болған күнлири»** — ибраний тилида «айрим туруш күнлири». Қиз-аяллар адәт көргән вақтида «напак» һесаплинип, ери билән биллә болса ериму кәч киргичә «напак» һесаплиниду, шундақла муқәддәс ибадәтханиға кирсә яки қурбанлиқларниң гөшлиридин йесә болмайду. Лекин Тәврат-Инжил бойичә һәр қандақ вақитларда Худаниң хәлқи дуа-ибадәт қилса боливериду!
12:3 **«хәтнә қилинсун»** — ибраний тилида «униң хәтнилиги кесилсун» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
12:3 Яр. 17:12; Луқа 1:59; 2:21; Юһ. 7:22
12:4 **«шуниңдин кейин оттуз үч күнгичә «қан паклиниш»та турсун»** — аял өз еригә йеқинлишиш тәрәптә «пак» һесаплинатти, лекин муқәддәс чедирға кирип қурбанлиқ қилишқа болмайтти.
12:8 **«Әгәр униң қозиға қурби йәтмисә...»** — ибраний тилида: — «Әгәр униң қоза елишқа қоли қисқилиқ қилса...».

Һәр хил терә кесәллири тоғрилиқ бәлгүлимиләр

13 1 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
2 Бирисиниң бәдининиң терисидә бир чиқан, яки тәмрәткә яки пақирақ ташма
чиқип, униңдин бәдининиң терисидә песә-мохо кесилиниң җараһити пәйда болған
болса, у киши Һарун каһинниң яки униң каһин оғуллиридин бириниң қешиға кәл-
түрүлсун. 3 Каһин униң бәдининиң җараһитигә қарайду; җараһәт болған җайниң түки
ақирип кәткән һәмдә җараһәтму әтрапидики теридин чоңқурақ көрүнсә, бу песә-мохо
кесәллигидур. Шуңа каһин уни көргәндин кейин шу кишини «напак» дәп җакалисун.
4 Лекин әгәр униң бәдининиң терисидики пәйда болған әшу ялтирақ чиқан ақ болуп,
әтрапидики теридин чоңқурақ көрүнмисә вә түкиму ақирип кәтмигән болса, каһин бу
җараһәт бар кишини йәттә күнгичә айрим солап қойсун. 5 Йәттинчи күни каһин униңға
қарисун вә әгәр җараһәт охшаш туруп, терисидә кеңийип кәтмигән болса, каһин уни
йәнә йәттә күнгичә айрим солап қойсун. 6 Йәттинчи күни каһин униңға йәнә қарисун вә
җараһәтниң рәңги суслашқан вә кеңийип кәтмигән болса, ундақта каһин уни «пак» дәп
җакалисун; җараһәтниң пәқәт бир чақа екәнлиги бекитилип, кесәл киши өз кийимли-
рини жуюп пак саналсун.
7 Лекин әгәр у каһинға көрүнүп «пак» дәп җакаланғандин кейин шу чақа терисидә
кеңийип кәтсә, ундақта у йәнә бир қетим каһинға көрүнсун. 8 Каһин униңға йәнә қари-
сун вә әгәр чақа униң терисидә кеңийип кәткән болса, каһин уни «напак» дәп җакали-
сун; у җараһәт песә-моходур.
9 Әгәр биркимдә песә-мохо җараһити пәйда болуп қалса каһинниң қешиға кәлтүрүлсун.
10 Каһин униң җараһитигә сәпселип қарисун; вә әгәр терисидә ақ бир чиқан пәйда болған,
түки ақирип кәткән болса вә чиқан чиққан җайда әт-гөши көрүнүп қалған болса, 11 бу
униң бәдининиң терисигә чүшкән кона песә-мохо җараһитиниң қайтидин қозғилиши бо-
луп, каһин уни «напак» дәп җакалисун. У напак болғини үчүн уни солашниң һаҗити йоқ.
12 Лекин әгәр песә-мохо қозғилип, җараһити бар кишиниң терисигә йейилип кәткән бол-
са, каһин нәгила қариса шу йәрдә шу «песә-мохо» болса, терисини бешидин путиғичә
қаплап кәткән болса, 13 ундақта каһин униңға сәпселип қарисун; мана, шу песә-мохо җа-
раһити пүтүн бәдинини қаплап кәткән болса, у җараһити бар кишини «пак» дәп җака-
лисун; чүнки униң пүтүн бәдини ақирип кәткән болуп, у «пак» дәп саналсун.
14 Лекин қачаники униңда әт-гөши көрүнүп қалса, у киши напак саналсун. 15 Каһин мун-
дақ көрүнгән әт-гөшигә қарап, у кишини «напак» дәп җакалисун; чүнки шу әт-гөш напак
болуп, у песә-мохо кесилидур.
16 Һалбуки, әгәр әт-гөши қайтидин өзгирип, ақарса у киши йәнә каһинниң қешиға кәл-
сун. 17 Каһин униңға сәпселип қарисун; җараһәт ақарған болса, каһин җараһити бар ки-
шини «пак» дәп җакалисун; у пак санилиду.
18 Әгәр биркимниң бәдининиң терисигә һүррәк чиқип сақийип, 19 һүррәкниң орнида ақ
чиқан яки қизғуч дағ пәйда болған болса, каһинға көрситилсун. 20 Каһин униңға сәпсе-
лип қарисун; әгәр дағ әтрапидики теридин чоңқурақ көрүнсә, шундақла униңдики
түкләр ақирип қалған болса, ундақта каһин уни «напак» дәп җакалисун; чүнки бу һүр-
рәктин қозғилип пәйда болған песә-мохо кесили җараһитидур.
21 Лекин каһин униңға сәпселип қариғанда, дағ чиққан җайда ақирип қалған түкләр бол-
миса, вә дағму әтрапидики теридин чоңқурақ болмиса, рәңги сәл сусрақ болған болса,

---

«у аял пак болиду» — бу бабтики «аялларниң паклиғи» дегән тема тоғрилиқ көп уқушмаслиқлар болғачқа, биз у тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

13:2 «бәдининиң терисидә» — демәк, сақал яки чачлири ичидә әмәс (*29-37ниму көрүң*). **«песә-мохо»** — бу баблардики «песә-мохо» кесили пәқәт мохо кесили болупла қалмай, бәлки нәччә хил терә кесәлликлирини көрситиши мүмкин. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.

ундақта каһин уни йәттә күнгичә айрим солап қойсун. [22] Әгәр дағ дәрвәқә терисигә йейилип кәткән болса, каһин уни «напак» дәп җакалисун; чүнки бу *песә-мохо* җараһитидур. [23] Амма әгәр дағ өз җайида тохтап йейилмиған болса, бу пәқәт һүррәкниң зәхми, халас; каһин уни «пак» дәп җакалисун.

Көйүк яриси тоғрилиқ

[24] Әгәр бирисиниң бәдининиң терисиниң мәлум җайи көйүп қелип, көйгән җай ақ-қизғуч яки пүтүнләй ақ дағ болуп қалса, [25] каһин униңға сәпселип қарисун; әгәр шу дағдики түкләр ақирип кәткән, дағму әтрапидики теридин чеңиқрақ болуп қалған болса, ундақта бу көйүкярисидин пәйда болған песә-мохо кесилидур; каһин уни «напак» дәп җакалисун; чүнки у песә-мохо җараһитидур.
[26] Лекин әгәр каһин сәпселип қариғанда, дағниң орнида һеч қандақ ақирип кәткән түк болмиса, шундақла дағму әтрапидики теридин чеңиқ болмиса, бәлки рәңги сус болса, ундақта каһин уни йәттә күнгичә айрим солап қойсун. [27] Йәттинчи күни каһин униңға йәнә қарисун; дағ терисидә кеңийип кәткән болса, каһин уни «напак» дәп җакалисун; чүнки у песә-мохо җараһитидур.
[28] Амма әгәр дағ җайида тохтап, йейилмиған болса, шундақла рәңги сус болса, бу пәқәт көйүктин болған чавартқу, халас; каһин уни «пак» дәп җакалисун; чүнки у көйүкниң татуғи, халас.

Чач яки сақал ичидә пәйда болған җараһәтләр

[29] Әгәр бир әр яки аял кишиниң бешида яки сақилида җараһәт пәйда болса, [30] каһин җараһәткә сәпселип қарисун; әгәр җараһәт әтрапидики теридин чеңиқрақ көрүнсә, үстидә шалаң сериқ түк болса, ундақта каһин уни «напак» дәп җакалисун; чүнки бу җараһәт қақач болуп, баш яки сақалдики песә-мохониң аламитидур.
[31] Әгәр каһин қақач җайға сәпселип қариғанда, у әтрапидики теридин чеңиқ көрүнмисә, шундақла униң ичидә һеч қандақ қара түкму болмиса, ундақта каһин қақичи бар кишини йәттә күнгичә айрим солап қойсун. [32] Каһин йәттинчи күни қақачқа йәнә сәпселип қарисун; қақач кеңийип кәтмәй, үстидиму һеч қандақ сериқ түк болмиса, шундақла қақач әтрапидики теридин чеңиқ көрүнмисә, [33] җараһити бар киши барлиқ чач-сақилини чүширивәтсун; қақачниң өзини ғирдимисун. Каһин қақичи бар кишини йәнә йәттә күнгичә айрим солап қойсун. [34] Йәттинчи күни каһин қақачқа сәпселип қарисун; әгәр қақач теридә кеңийип кәтмигән болса, шундақла әтрапидики теридин чеңиқ көрүнмисә, каһин уни «пак» дәп җакалисун. Андин у кийимлирини жуйсун; шуниң билән у пак санилиду.
[35] Лекин әгәр у «пак» дәп җакаланғандин кейин қақач теридә кеңийип кәтсә, [36] каһин униңға йәнә сәпселип қарисун; әгәр қақач теридә кеңийип кәткән болса, сериқ түкниң бар-йоқлуғини тәкшүрүшниң һаҗити йоқ; чүнки бу киши напактур. [37] Әгәр қақач җайида шу пети қелип, үстидин қара түк үнүп чиққан болса, қақач сақайған болиду; шу киши пак болғачқа, каһин уни «пак» дәп җакалиши керәк.
[38] Әгәр әр яки аял кишиниң бәдининиң терисидә дағ пәйда болуп, бу дағлар пақирақ һәм ақ болса [39] каһин сәпселип қарисун; әгәр бәдәнниң терисидики шу дағлар суслишип боз рәңгә йүзләнгән болса, бу теридин чиққан бир ташма, халас; бу киши пак саналсун.

Пайнәкбаш тоғрилиқ

[40] Әгәр биркимниң бешиниң түклири чүшүп кәткән болса, у пәқәт бир тақир баш, халас; у пак саналсун. [41] Әгәр униң бешиниң түки пешанә тәрипидин чүшкән болса, у пәқәт

пайнәкбаш, халас; у йәнила пак саналсун. [42] Лекин әгәр униң тақир беши яки пайнәк бе-
шида қизғуч ақ дағ көрүнсә, ундақта шу жараһәт униң тақир беши яки пайнәк бешиди-
ки песә-мохо кесилиниң бир аламитидур. [43] Каһин жараһитигә сәпселип қарисун; әгәр
униң тақир бешида яки пайнәк бешида ишшиқ жараһәт болса һәмдә песә-мохо кесили-
ниң аламитидәк қизғуч ақ көрүнсә, [44] ундақта у песә-мохо кесилигә гириптар болған
адәм болуп, напак һесаплиниду. Униң бешиға шундақ жараһәт чүшкән болғач, каһин
уни мутләқ «напак» дәп жакалисун.
[45] Шундақ жараһити бар песә-мохо кесили болған киши кийимлири житиқ, чачлири
чувуқ, бурут-сақили йепиқлиқ һалда: «Напак, напак!» дәп товлап жүрүши керәк. [46] Шу
жараһити болған барлиқ күнләрдә у «напак» санилиду; у напак болғачқа, айрим туруши
керәк; униң туралғуси чедирғаһниң сиртида болсун.

Кийим-кечәк, рәхт яки терә-хурумларда пәйда болған «песә-мохо» кесили

[47] Әгәр бир кийимдә, мәйли жуңдин яки канаптин тикилгән болсун униңда песә-мохо
из-деғи пәйда болса, [48] йәни канап яки жуңдин тоқулған рәхттә, өрүш жипида яки арқақ
жиплирида болсун, терә-хурумда яки теридин етилгән һәр қандақ нәрсиләрдә песә-мо-
хо из-деғи болса, [49] шундақла кийим-кечәк яки терә-хурумда, өрүш жип яки арқақ жи-
плирида, йә терә-хурумдин етилгән нәрсиләрдә пәйда болған из-дағ йешилрақ яки
қизғуч болса бу из-дағ «песә-мохо из-деғи» дәп қарилип каһинға көрситилсун. [50] Каһин
даққа сәпселип қарисун, андин из-дағ пәйда болған нәрсини йәттә күнгичә айрим сақ-
лисун. [51] У йәттинчи күни из-дағқа қарап бақсун; из-дағ чүшкән кийим-кечәк, мәйли
арқақ жипта яки өрүш жипта болсун, яки терә-хурумда яки терә-хурумдин етилгән
нәрсидә болсун, у кеңийип кәткән болса, бу из-дағ чириткүч песә-мохо кесили дәп һе-
саплинип, улар напак саналсун. [52] Шуниңдәк каһин өрүш жип яки арқақ жипида из-дағ
болса кийим-кечәк яки терә-хурумдин етилгән нәрсидә шундақ из-дағ болса уларниму
көйдүрүвәтсун; чүнки бу чириткүч песә-мохо кесилидур. Мундақ нәрсиләрниң һәмми-
сини отта көйдүрүш керәктур.
[53] Лекин каһин униңға сәпселип қариғанда, из-дағ кийим-кечәктики өрүш жипта бол-
сун, арқақ жипта болсун, яки терә-хурумдин етилгән нәрсидә болсун, из-дағ кеңәйми-
гән болса, [54] ундақта каһин деғи бар нәрсини жуюлсун дәп буйруп, иккинчи қетим уни
йәттә күнгичә сақлисун. [55] Бу нәрсә жуюлғандин кейин каһин йәнә даққа сәпселип қа-
рисун; әгәр униң рәңги өзгәрмигән болса (гәрчә кеңийип кәтмигән болсиму), у йәнила
напактур; сән уни отта көйдүргин. Чүнки мәйли униң из-деғи ич йүзидә болсун яки таш
йүзидә болсун у чириткүч из-дағ һесаплиниду.
[56] Лекин әгәр каһин сәпселип қариғанда, мана, дағниң рәңги жуюлғандин кейин сус-
лишип кәткән болса, у шу қисмини кийим-кечәктин, өрүш жиптин яки арқақ жиптин
болсун, яки терә-хурумдин болсун уни житип елип, ташливәтсун. [57] Әгәр бу из-дағ кий-
им-кечәктә, мәйли арқақ жипта яки өрүш жипта болсун, йә терә-хурумдин етилгән нәр-
сидә көрүнсун, бу кеңийдиған бирхил песә-мохо из-деғи дәп саналсун; сән у чаплашқан
кийим-кечәкни көйдүрүвәткин. [58] Лекин әгәр из-дағ кийим-кечәктә болсун (өрүш жи-
пида яки арқақ жипида болсун) яки терә-хурумдин етилгән нәрсидә болсун, жуюлуш

13:45 **«чачлири чувуқ»** — яки «беши очуқ».
13:45 Жиғ. 4:15
13:47 **«песә-мохо из-деғи»** — ибраний тилида «песә-мохо яриси».
13:48 **«өрүш жипида»** — яки «тәг жипи» — тоқулмиларниң бойиға тартилған жипи.
13:49 **«...кийим-кечәк яки терә-хурумда ... пәйда болған из-дағ йешилрақ яки қизғуч болса бу из-дағ «песә-мохо из-деғи» дәп қарилип каһинға көрситилсун»** — бу айәтләрдә тилға елинған «песә-мохо кесили»ниң рәхт-кийимгә яки терә-хурумға жуқуши бәлким адәмни һәйран қалдурарлиқ иш болуши мумкин. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

билән чиқип кәтсә, ундақта бу егин иккинчи қетим жуюлсун, андин пак саналсун.
[59] Песә-мохо кесилиниңкидәк из-дағ пәйда болған жуң яки канап рәхттин тоқулған кий-
им-кечәк (из-дағ өрүш жипта яки арқақ жипта болсун) яки терә-хурумдин етилгән нәр-
силәр тоғрисидики қанун-бәлгүлимә мана шудур; буниң билән уларни пак яки напак
җакалашқа болиду.

Песә-мохо кесәллиридин паклиниш бәлгүлимилири

14 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Песә-мохо болған киши пак қилинидиған күнидә бежа қилиш керәк болған қа-
нун-бәлгүлимә мана төвәндикидәктур: — У каһинниң алдиға кәлтүрүлсун. [3] Каһин че-
дирғаһниң ташқириға чиқип, песә-мохо болған кишигә сәпселип қарисун; әгәр песә-мо-
хо болған киши кесилидин сақайған болса, [4] Ундақта каһин пак қилинидиған кишигә
пак, тирик қуштин иккини униңға қошуп кедир яғичи, қизил рәхт вә зофа кәлтүрүшкә
буйрусун. [5] Андин каһин қушларниң бирини еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә
боғузлаңлар дәп буйрусун; [6] андин тирик қушни болса, каһин уни кедир яғичи, қизил
рәхт вә зофа билән елип келип, бу нәрсиләрниң һәммисини тирик қуш билән биргә
еқин суниң үстидә боғузланған қушниң қениға чилисун, [7] андин песә-моходин пак қи-
линидиған кишигә йәттә қетим сепиши билән уни пак дәп җакалисун; вә тирик қушни
далаға қоюп бәрсун.

«Пак қилиниш»тики йәттә күн

[8] Песә-моходин пак қилинидиған киши кийимлирини жуюп, бәдинидики барлиқ
түкләрни чүширип, суда жуюнғандин кейин пак һесаплиниду. Андин униңға чедир-
ғаһқа киришкә иҗазәт болиду; пәқәт у йәттә күнгичә өз чедириниң тешида туруши
керәк. [9] Йәттинчи күни у бәдинидики һәммә түкләрни чүшәрсун; башниң чач-сақалли-
ри вә қешини, йәни барлиқ түклирини чүшәрсун; у кийимлирини жуюп өз бәдинини
суда жуйсун, андин пак болиду.

Сәккизинчи күни

[10] Сәккизинчи күни у икки бежирим әркәк қоза билән бир яшқа киргән бежирим чиши
қозидин бирни, шуниңдәк бир *әфаһниң* ондин үчигә баравәр зәйтун мейи иләштүрүл-
гән есил ун «ашлиқ һәдийә»ни, бир лог зәйтун мейини кәлтүрсун. [11] Уни «пак» дәп
җакалайдиған бу рәсим-қаидини өткүзидиған каһин пак қилинидиған кишини вә у
нәрсиләрни җамаәт чедириниң кириш ағзида, Пәрвәрдигарниң алдида һазир қилсун.
[12] Андин каһин әркәк қозиларниң бирини елип итаәтсизлик қурбанлиғи қилип сунуп,
униң билән биллә шу бир лог зәйтун мейиниму кәлтүрүп, пулаңлатма һәдийә сүпитидә
Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатсун. [13] Қоза болса муқәддәс бир җайниң ичидә гуна
қурбанлиғи билән көйдүрмә қурбанлиқлар боғузлинидиған җайда боғузлансун; чүн-
ки итаәтсизлик қурбанлиғи болса гуна қурбанлиғиға охшаш, каһинға тәвә болуп «әң
муқәддәсләрниң бири» санилиду.
[14] Каһин итаәтсизлик қурбанлиғиниң қенидин елип пак қилинидиған кишиниң оң қу-

14:2 Мат. 8:4; Мар. 1:44; Луқа 5:14; 17:14
14:4 **«қизил рәхт»** — яки «қизил жип». **«зофа»** — бирхил өсүмлүк; башқа бир исми «лепәкгүл».
14:5 **«еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә...»** — яки «еқин су үстидә тутуп турулған сапал козиниң үстидә...».
14:10 **«бир лог»** — бәлким тәхминән бир летрниң йерими болуши мүмкин.
14:13 **«муқәддәс бир җай»** — мошу йәрдә муқәддәс җайниң һойлисини көрситиду.
14:13 Лав. 7:7

лиқиниң юмшиқиға вә оң қолиниң чоң бармиғи билән оң путиниң чоң бармиғиғиму
сүрүп қойсун. [15] Андин каһин шу бир лог зәйтун мейидин елип, өзиниң сол қолиниң
алиқиниға азғина қуйсун. [16] Каһин оң бармиғини сол қолидики зәйтун мейиға чилап,
Пәрвәрдигарниң алдида йәттә қетим бармиғи билән сәпсун.
[17] Андин каһин қолидики қалған майдин елип, пак қилинидиған кишиниң оң қулиқи-
ниң юмшиқиға, оң қолиниң баш бармиғиға вә оң путиниң баш бармиғиға сүрүлгән
итаәтсизлик қурбанлиғиниң қениниң үстигә сүрүп қойсун. [18] Сүрүп болуп, каһин қо-
лидики ешип қалған майни пак қилинидиған кишиниң бешиға қуйсун. Бу йол билән
каһин униң үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт кәлтүриду. [19] Андин каһин гуна қур-
банлиғини сунуп, пак қилинидиған кишини напаклиғидин пак қилишқа кафарәт кәл-
түриду; ахирида у көйдүрмә қурбанлиқни боғузлисун. [20] Каһин көйдүрмә қурбанлиқ
билән ашлиқ һәдийәни қурбангаһта сунсун. Бу йол билән каһин униң үчүн кафарәт
кәлтүрүп, у киши пак болиду.
[21] Лекин у кәмбәғәлликтин шундақ қилишқа қурби йәтмисә, өзигә кафарәт кәлтүрүш
үчүн «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә ялғуз бир әркәк қозини итаәтсизлик қурбанлиғи
қилип кәлтүрсун, шуниңдәк ашлиқ һәдийә үчүн бир әфаһниң ондин биригә баравәр
зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ун билән бир лог зәйтун мейини кәлтүрсун. [22] вә өз
әһвалиға яриша икки пахтәк яки икки бачка елип кәлсун; бири гуна қурбанлиғи үчүн,
йәнә бири көйдүрмә қурбанлиқ үчүн болсун; [23] сәккизинчи күни буларни өзиниң пак
қилиниши үчүн җамаәт чедириниң кириш ағзиға елип келип, Пәрвәрдигарниң алди-
да каһинниң қешиға кәлтүрсун. [24] Каһин итаәтсизлик қурбанлиғи болидиған әркәк
қоза билән шу бир лог майни елип, буларни пулаңлатма һәдийә сүпитидә Пәрвәрди-
гарниң алдида пулаңлатсун. [25] Итаәтсизлик қурбанлиғи қилинған әркәк қозини бол-
са өзи боғузлисун; андин каһин итаәтсизлик қурбанлиғиниң қенидин азғина елип,
пак қилинидиған кишиниң оң қулиқиниң юмшиқиға, оң қолиниң баш бармиғиға вә
оң путиниң баш бармиғиға сүрсун. [26] Андин каһин майдин елип, сол қолиниң алиқи-
ниға азғина қуйсун. [27] Шундақ қилип, каһин оң бармиғи билән сол қолидики майдин
Пәрвәрдигарниң алдида йәттә қетим сәпсун. [28] Андин каһин өзи қолидики майдин
елип, пак қилинидиған кишиниң оң қулиқиниң юмшиқиға вә оң қолиниң баш бар-
миғи билән оң путиниң баш бармиғиға итаәтсизлик қурбанлиғиниң қениниң үстигә
сүрсун. [29] Шуниң билән Пәрвәрдигарниң алдида униңға кафарәт кәлтүрүшкә каһин
қолидики майниң қалғинини пак қилинидиған кишиниң бешиға қуйсун; [30] андин шу
киши өз қурбиға қарап пахтәктин бирни яки бачкидин бирни сунсун; [31] өз қурбиға қа-
рап, бирини гуна қурбанлиғи, йәнә бирини көйдүрмә қурбанлиқ қилип ашлиқ һәдийә
билән биллә сунсун. Бу йолда каһин Пәрвәрдигарниң алдида пак қилинидиған киши
үчүн кафарәт кәлтүриду.
[32] Өзидә песә-мохо болған, пак қилиниши үчүн важип болидиған нәрсиләрни кәл-
түрүшкә қурби йәтмәйдиған кишиләр тоғрисидики қанун-бәлгүлимә мана шулардур.

Песә-мохо кесили басқан өйләр тоғрилиқ

[33] Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға мундақ деди: — [34] — Силәр Мән өзәңларға мирас қи-
лип беридиған Қанаан зиминиға киргәндин кейин, Мән силәр егә болидиған шу зимин-
дики бир өйгә бирхил песә-мохо ярисини әвәтсәм, [35] өйниң егиси каһинниң қешиға бе-

14:21 «кафарәт кәлтүрүш үчүн ... ялғуз бир әркәк қозини итаәтсизлик қурбанлиғи қилип кәлтүрсун» — мошу йәрдә «итаәтсизлик қурбанлиғи»ниң сәвәп-мәхсити еniқ көрүниду — кесәл болған киши кесили түпәйлидин Худаға һеч қандақ қурбанлиқ яки һәдийә суналмиса, шу вақиттики сунмиған қурбанлиқлири үчүн Худаға қәриздар дәп һесаплиниду. «Итаәтсизлик қурбанлиғи» болса бу қәризниң орнида болатти. Мәсилән мәзкур китап, 5-бап, 14-19-айәтни көрүң.

рип, униңға буни мәлум қилип: «Мениң өйүмгә ваба жуққандәк көрүниду», дәп мәлум
қилиши керәк.
[36] Каһин болса: — Өйдики һәммә нәрсиләр напак болмисун үчүн мән берип бу вабаға
сәпселип қараштин бурун өйни бекарлаңлар, дәп буйрусун. Андин каһин кирип өйгә
сәпселип қарисун. [37] У шу вабаға сәпселип қариғинида, мана өйниң тамлириға ваба
дағлири жуққан жайлар кавак болса, һәм йешилға майил яки қизғуч болуп, тамниң
йүзидин чеңиқрақ болса, [38] каһин өйниң ишигиниң алдиға чиқип, ишикни йәттә күн-
гичә тақап қойсун. [39] Андин каһин йәттинчи күни йенип келип, сәпселип қариғинида,
өйниң тамлиридики из-дағ кеңийип кәткән болса, [40] каһин: — Ваба жуққан ташларни
чиқирип шәһәрниң сиртидики напак бир жайға ташливетиңлар, дәп буйрусун. [41] Шуниң
билән биргә у өйниң ичиниң төрт әтрапини қирдорсун вә улар қирған сугақни болса
шәһәрниң тешидики напак бир жайға төкүвәтсун. [42] Андин улар башқа ташларни елип,
илгәрки ташларниң орнида қойсун вә башқа һак лай етип, униң билән өйни қайтидин
сугисун.
[43] Әгәр у ташларни чиқирип, өйни қирдуруп қайтидин сугатқандин кейин, өйдә ваба
деғи йәнә пәйда болса, [44] ундақта каһин йәнә кирип униңға сәпселип қарисун. Сәпсе-
лип қариғинида, мана из-дағ өйдә кеңийип кәткән болса, бу өйгә жуққини чириткүч
ваба болиду; өй напак санилиду. [45] Бу вәҗидин улар өйни, йәни яғач-таш вә барлиқ су-
гиқи билән биллә чүширип, һәммисини көтирип шәһәрниң сиртидики напак бир жай-
ға ташливәтсун. [46] Кимдәким өй тақалған мәзгилдә униңға кирсә, у кәч киргичә напак
санилиду. [47] Әгәр бирким өй ичидә ятқан болса, кийимлирини жуйсун; вә әгәр бириси
өйдә ғизаланған болса, уму өз кийимлирини жуйсун. [48] Лекин каһин кирип, өйгә сәпсе-
лип қариғинида өй сугалғандин кейин ваба униңда кеңийип кәтмигән болса, ундақта
каһин өйни «пак» дәп җакалисун; чүнки униңдики ваба сақайған болиду.
[49] Андин у өйниң пак қилиниши үчүн икки қуш, кедир яғичи, қизил рәхт билән зофа
елип келип, [50] қушларниң бирини еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә боғузли-
сун; [51] андин у кедир яғичи, зофа, қизил рәхт вә тирик қушни биллә елип келип, бу нәр-
силәрниң һәммисини боғузланған қушниң қениға, шундақла еқин суға чилап, өйгә йәт-
тә мәртивә сәпсун; [52] бу йол билән у өйни қушниң қени, еқин су, тирик қуш, кедир яғичи,
зофа вә қизил рәхт арқилиқ напаклиқтин паклайду. [53] Андин у тирик қушни шәһәрниң
сиртида, далада қоюп бәрсун. У шундақ қилип, өй үчүн кафарәт кәлтүриду; у өй пак
санилиду.
[54] Булар болса һәр хил песә-мохо җараһити, қақач, [55] кийим-кечәк вә өйгә жуққан
песә-мохо вабаси, [55b] теридики чиқанлар, тәмрәткә вә пақирақ ақ из-дағлар тоғрисиди-
ки қанун-бәлгүлимидур. [56] Шу бәлгүлимиләр билән бир нәрсиниң қайси әһвалда напак,
қайси әһвалда пак болидиғанлиғини пәриқ етишкә көрсәтмә беришкә болиду; мана бу
песә-мохо тоғрисидики қанун-бәлгүлимидур.

Ақма тоғрилиқ

15 [1] Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Исраилларға мундақ дәңлар: — һәр қандақ әркәкниң өз тенидин ақма чиқса шу

14:35 **«мениң өйүмгә ваба жуққандәк көрүниду»** — бу айәтләрдә тилға елинған «песә-мохо Кесили»ниң өйләргә жуқуши бәлким адәмни һәйран қиларлиқ иш болуши мүмкин. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.
14:37 **«... кавак болса»** — яки «томпийип чиққан болса». Ибраний тилидики бу сөз Муқәддәс Китапта бирла қетим тепилиду.
14:50 **«...еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә»** — яки «... еқин су үстидә тутуп турулған сапал козиниң үстидә».

киши шу ақма сәвәвидин напак саналсун. 3 Ақма чиқиштин болған напаклиқ тоғрисиди-
ки һөкүм шуки, ақмиси мәйли тенидин еқип турсун яки еқиштин тохтитилған болсун,
шу киши йәнила напак саналсун; 4 мундақ ақма болған киши ятқан һәр бир орун-көр-
пә напак санилиду вә у қайси нәрсиниң үстидә олтарса шу нәрсиму напак санилиду.
5 Кимки у ятқан орун-көрпигә тәгсә, өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун, андин кәч
киргичә напак саналсун. 6 Шуниңдәк кимки мундақ ақма болған киши олтарған нәрсидә
олтарса өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун. 7 Кимки
ақма болған кишиниң тенигә тәгсә, өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун, вә кәч кир-
гичә напак саналсун. 8 Әгәр ақма болған киши пак бирисигә түкүрсә, шу киши өз кийим-
лирини жуюп, суда жуюнсун, кәч киргичә напак саналсун.
9 Қайсибир егәр-тоқумниң үстигә *ақма болған* киши минсә, шу нәрсә напак саналсун.
10 Кимки униң тегидә қоюлған нәрсиләргә тәгсә кәч киргичә напак санилиду; вә кимки
шу нәрсиләрни көтәрсә, өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун, вә кәч киргичә напак
саналсун.
11 Ақма болған киши қолини жуймастин биркимгә тәккүзсә, шу киши өз кийимлирини
жуюп, суда жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун. 12 Ақма болған киши сапал қачини
тутуп салса, шу қача чеқиветилсун; яғач қача болса суда жуюлсун.

«Ақмидин паклиниш» тоғрилиқ

13 Қачаники ақма бар киши ақма һалитидин қутулса, өзиниң пак қилиниши үчүн
йәттә күнни һесаплап өткүзүп, андин кийимлирини жуюп, еқин суда жуюнсун; ан-
дин пак санилиду. 14 Сәккизинчи күни икки пахтәк яки икки бачкини елип, җамаәт
чедириниң кириш ағзиға, Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп, каһинға тапшурсун.
15 Каһин улардин бирини гуна қурбанлиғи үчүн, йәнә бирини көйдүрмә қурбанлиқ
үчүн сунсун. Бу йол билән каһин Пәрвәрдигарниң алдида униң ақма болғанлиғиға
кафарәт кәлтүриду.
16 Әгәр бир әркәкниң мәниси өзлүгидин чиқип кәткән болса, у пүтүн бәдинини суда
жуйсун, у кәч киргичә напак саналсун. 17 Шуниңдәк адәмниң мәниси қайси кийи-
мигә яки терисигә жуқуп қалса, суда жуюлсун вә кәч киргичә напак саналсун.
18 Әр вә аял киши бир-биригә йеқинлишиши билән мәни чиқса, иккиси жуюнсун вә кәч
киргичә напак саналсун.

Аял кишиләрдики ақма келиш тоғрилиқ

19 Әгәр аял кишиләр ақма келиш һалитидә турса вә ақмиси хун болса, у йәттә күнгичә
«айрим» турсун; кимки униңға тәгсә кәч киргичә напак саналсун. 20 «Айрим» туруш
мәзгилидә, қайси нәрсиниң үстидә ятса, шу нәрсә напак санилиду, шундақла қайси нәр-
синиң үстидә олтарған болса, шу нәрсиму напак саналсун. 21 Һәр ким униң орун-көрпи-
сигә тәгсә өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун. 22 Һәр
ким у олтарған нәрсигә тәгсә, өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә кәч киргичә на-
пак саналсун. 23 Вә әгәр бирким у ятқан яки олтарған җайда қоюлған бирәр нәрсигә тәг-
сә, кәч киргичә напак саналсун.
24 Әгәр бир әр киши шу һаләттики аял билән биргә ятса, шундақла униң хун напаклиғи

15:2 **«...әркәкниң өз тенидин ақма чиқса...»** — бу айәтләрдики «әркәкниң тени» дегән сөз көп йәрләрдә әврәт, уят йәрлирини көрситиду.
15:12 Лав. 6:21; 11:33
15:19 **«ақма келиш һалити»** — бу айәтләрдә көрсилитилгән ағриқларниң көпинчиси әврәт, уят йәрлиридики һаләтләтни көрсәтсә керәк. **«айрим»** — бу айәттики «айрим» — айрим солап қоюлсун дегәнни билдүрмәйду *(мәсилән, 24-айәтни көрүң)*.

шу әргә жуқуп қалса, у йәттә күнгичә напак саналсун; у ятқан һәр бир орун-көрпиму напак саналсун.

25 Әгәр аял кишиниң адәт вақтиниң сиртидиму бир нәччә күнгичә хуни келип турса, яки хун ақмиси адәт вақтидин ешип кәткән болса, ундақта бу напак қан еқип турған күнлириниң һәммисидә, у адәт күнлиридә турғандәк саналсун, йәнә напак саналсун. 26 Қан кәлгән һәр бир күндә у қайси орун-көрпә үстидә ятса, булар у адәт күнлиридә ятқан орун-көрпиләрдәк һесаплиниду; у қайси нәрсиниң үстидә олтарған болса, шу нәрсә адәт күнлириниң напаклиғидәк напак саналсун. 27 Һәр ким бу нәрсиләргә тәгсә напак болиду; шу киши кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун.

Аял кишиләрниң һәйиздин башқа хун келиштин паклиниши

28 Аял киши қачан хун келиштин сақайса, у йәттә күнни һесаплап, өткүзүп болғанда пак санилиду. 29 Сәккизинчи күни у икки пахтәк яки икки бачкини елип җамаәт чедириниң кириш ағзиға, каһинниң қешиға кәлтүрсун. 30 Каһин буларниң бирини гуна қурбанлиғи үчүн, йәнә бирини көйдүрмә қурбанлиқ үчүн өткүзсун; бу йол билән каһин униң напак ақма қенидин пак болушиға униң үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт кәлтүриду.

Хуласә

31 Силәр мошу йол билән Исраилларни напаклиғидин үзүңлар; болмиса, улар напаклиғида туриверип, уларниң арисида турған мениң туралғу чедиримни булғиши түпәйлидин напак һалитидә өлүп кетиду. 32 Ақма келиш һалитидә болған киши вә мәни кетиш билән напак болған киши тоғрисида, 33 Шуниңдәк хун келиш күнлиридики ағриқ аял киши тоғрилиқ, ақма һаләттә болған әр вә аял тоғрилиқ, напак һаләттики аял биллә ятқан әр тоғрилиқ кәлгән қанун-бәлгүлимә мана шулардур.

«Кафарәт күни»

16 1 Һарунниң икки оғли Пәрвәрдигарниң алдиға йеқинлишиши билән өлүп кәтти. Улар өлүп кәткәндин кейин, Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилди. 2 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: — «Сән өз қериндишиң Һарунға: «Сән өлүп кәтмәслигиң үчүн пәрдиниң ичидики муқәддәс җайға қоюлған әһдә сандуғиниң үстидики «кафарәт тәхти»ниң алдиға һәр вақит кәлмә», дегин. Чүнки Мән «кафарәт тәхти»ниң үстидики булутта аян болимән. 3 Һарун әң муқәддәс җайға муну йол билән кирсун: — Гуна қурбанлиғи үчүн бир яш топақ, көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир қочқарни кәлтүрсун; 4 өзи муқәддәс канап халта көйнәкни кийип, әтлирини япидиған канап иштанниму кийип, белигә бир канап бәлвағни бағлап, бешиға канап сәллини йөгәп кәлсун. Булар муқәддәс кийимләр болғачқа, кийиштин илгири бәдинини суда жуйсун.

5 У Исраилларниң җамаитидин гуна қурбанлиғи үчүн икки текә, көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир қочқарни тапшурувалсун. 6 Шуниң билән Һарун авал гуна қурбанлиғи боли-

---

15:24 «хун напаклиғи» — әр-аял биллә ятқанда аялниң адити туюқсиз келип қелип, хун қени тәсадипийлиқтин әр кишигә тегип кетишини көрситиду. Әгәр әр киши аялниң адәт көргинини билип туруп униңға йеқинлашқан болса, ундақта һәр иккиси *(аял киши мәҗбурланмиған болса, әлвәттә)* Худаниң беваситә көрситидиған җазасиға учрайду *(20:18ни көрүң)*. Шүбһисизки, Худаниң бу әмирдики мәхсити, аял кишиләргә айниң әң қийин вақтида арам бериштин ибарәт еди.

15:24 Лав. 18:19

15:25 Мат. 9:20

16:1 Лав. 10:1, 2

16:2 Мис. 30:10; Ибр. 9:7

16:4 «әтлири» — бу айәттики «әтлири» дегән сөз әврәт, уят йәрлирини көрситиду.

диған топақни сунуп, өзи вә өз өйидикиләр үчүн кафарәт кәлтүрүши керәк.[162] [7] Андин у
икки текини елип, уларни жамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдиға кәлтүрүп, Пәрвәр-
дигарниң алдида турғузсун. [8] Андин Һарун бу икки текә тоғрисида чәк ташлисун; чәкниң
бирини «Пәрвәрдигар үчүн», йәнә бирини «азазәл үчүн» ташлисун.[163] [9] Һарун Пәрвәрди-
гарға чәк чүшкән текини кәлтүрүп, гуна қурбанлиғи сүпитидә сунсун. [10] Лекин «азазәл»-
гә чәк чүшкән текини болса, кафарәт кәлтүрүши үчүн чөлгә һайдилишкә, шундақла
«азазәл»гә әвәтилишкә Пәрвәрдигарниң алдида тирик қалдурулсун. [11] Андин Һарун гуна
қурбанлиғини, йәни өзи үчүн болған топақни кәлтүрүп, өзи вә өз өйидикиләр үчүн ка-
фарәт кәлтүрүшкә өзигә гуна қурбанлиғи болидиған бу топақни боғузлисун; [12] Андин
у Пәрвәрдигарниң алдидики қурбангаһтин елинған чоғ билән толған бир хушбуйдан-
ни елип, икки қоллап юмшақ езилгән есил хушбуй әтир билән толдуруп, буни пәрди-
ниң ичигә елип барсун; [13] андин хушбуй ис-түтики һөкүм-гува сандуғиниң үстидики
кафарәт тәхтини қаплисун дәп, хушбуйни Пәрвәрдигарниң һозуридики отниң үстигә
қойсун; шуниң билән у өлмәйду. [14] У топақниң қенидин елип өз бармиғи билән кафарәт
тәхтиниң шәриқ тәрипигә чечип, кафарәт тәхтиниң алдиғиму өз бармиғи билән қандин
елип, йәттә қетим сәпсун.[164,165]
[15] Андин у хәлиқ үчүн гуна қурбанлиғи қилинидиған текини боғузлисун; қенини пәр-
диниң ичигә кәлтүрүп, топақниң қенини қилғандәк қилсун, йәни униң қенидин елип
кафарәт тәхтигә вә кафарәт тәхтиниң алдиға чачсун. [16] У бу йол билән муқәддәс җай
үчүн кафарәт кәлтүрүп, уни Исраилларниң напаклиғидин, һәммә итаәтсизликлирини
елип баридиған гуналиридин паклайду вә шуниңдәк уларниң напаклиғи арисида ту-
руватқан җамаәт чедири үчүнму шундақ кафарәт қилсун. [17] У кафарәт кәлтүрүш үчүн
әң муқәддәс җайға киргәндин тартип униңдин чиққичә һеч бир адәм җамаәт чедири
ичидә болмисун; бу йол билән у өзи, өйидикиләр вә Исраилниң пүткүл җамаити үчүн
кафарәт кәлтүриду.
[18] Андин у Пәрвәрдигарниң алдидики қурбангаһқа чиқип, униң үчүнму кафарәт кәлтүриду;
шуниңдәк топақниң қени билән текиниң қенидин елип қурбангаһниң чөрисидики мүң-
гүзләргә сүрсун;[166] [19] у бармиғи билән қандин елип қурбангаһниң үстигә йәттә қетим сәпсун;
шуниң билән у уни Исраилларниң напаклиқлиридин паклап *Худаға атап* муқәддәс қилиду.

Гуна қурбанлиғи болидиған тирик текә тоғрилиқ

[20] — Муқәддәс җай, җамаәт чедири вә қурбангаһ үчүн кафарәт кәлтүрүп болғандин
кейин, у тирик текини кәлтүрсун; [21] андин Һарун икки қолини тирик текиниң бешиға
қоюп туруп, униң үстидә туруп, Исраилларниң барлиқ қәбиһликлири вә итаәтсизли-
клирини елип баридиған гуналирини иқрар қилип, уларни текиниң бешиға артсун;

16:6 Ибр. 7:27,28

16:8 «Азазәл» — алимлар «азазәл» тоғрилиқ төрт пикирдә болуп кәлгән: *(1)* бу исим «текә» билән «һайдалмақ» дегән сөзләрниң бирикмиси болуп, «һайдиветкән текә» дегәнни билдүриду; *(2)* «вәйранә қилиш» яки «елип ташлиниш» дегәнни билдүриду; *(3)* тик бир яр; *(4)* бир хил җин-алвастиниң исми. Биз биринчи яки иккинчи пикиргә майилмиз *(иккилиси тоғра болуши мүмкин).* «қошумчә сөз»имиздә бу тоғрилиқ тохтилимиз. Һеч болмиғанда төртинчи пикирни әң намувапиқ дәп қараймиз; 23-бап вә «қошумчә сөз»ни көрүң.

16:14 «шәрқий тәрипи» — сандуқниң алди тәрипи. **«кафарәт тәхтиниң алдиғиму»** — бәлким кафарәт тәхтиниң алдидики йәр йүзигә.

16:14 Лав. 4:6; Ибр. 9:25; 10:4

16:18 «Пәрвәрдигарниң алдидики қурбангаһ» — *(1)* муқәддәс җайдики «хушбуйгаһ» яки *(2)* һойлидики қурбангаһни көрситиду. Бизниңчә, 20-айәттики сөзләрдин *(ибадәт чедириниң үч қисми үчүн кафарәт кәлтүрүлгәнлигидин)* қариғанда, муқәддәс җайдики хушбуйгаһни көрситиши мүмкин.

16:21 «...икки қолини тирик текиниң бешиға қоюп туруп» — ибраний тилида: «икки қолини тирик текиниң бешиға қоюп еғирини артип,..»

андин уни йенида тәйяр туридиған бир адәмниң қоли билән чөлгә әвәтивәтсун. [22] Бу
йол билән текә уларниң һәммә қәбиһликлирини өз үстигә елип, адәмзатсиз чөлгә ке-
тиду. Шуңа у текини чөлгә қоювәтсун.

Ахирқи рәсмийәтләр

[23] — Андин Һарун җамаәт чедириға кирип муқәддәс җайға киргән вақитта кийгән канап
кийимлирини селип шу йәрдә уларни қоюп қойсун. [24] У муқәддәс йәрдә өз бәдинини
суда жуюп, өз кийимлирини кийип ташқириға чиқип, өзиниң көйдүрмә қурбанлиғи
билән хәлиқниң көйдүрмә қурбанлиғини сунуп, шу йол билән өзи вә хәлиқ үчүн ка-
фарәт кәлтүриду. [25] Шундақла у гуна қурбанлиғиниң мейини қурбангаһта көйдүрсун.
[26] «Азазәл»гә бекитилгән текини елип берип қоювәткән киши өз кийимлирини жуюп,
бәдинини суда жуюп, андин чедиргаһқа киришкә болиду. [27] Кафарәт кәлтүрүш үчүн
қени *әң* муқәддәс җайға елип кирилип, гуна қурбанлиғи қилинған топақ билән гуна
қурбанлиғи қилинған текини бириси чедиргаһниң ташқириға елип чиқип, уларниң те-
риси, гөши вә тезәклирини отта көйдүрсун. [28] Уларни көйдүргән киши өз кийимлирини
жуюп, бәдинини суда жуюп, андин чедиргаһқа киришкә болиду.

Умумий бәлгүлимиләр

[29] — Мана бу силәргә бир әбәдий қанун-бәлгүлимә болсун: — һәр йәттинчи айниң онин-
чи күнидә силәр өз нәпсиңларни тартип өзәңларни төвән тутуңлар вә һеч қандақ иш
қилмаңлар; мәйли йәрликләр болсун яки араңларда туруватқан Яқ. жутлуқлар болсун
шундақ қилишиңлар керәк. [30] Чүнки шу күнидә силәрни паклашқа силәр үчүн кафарәт
кәлтүрүлиду; Пәрвәрдигарниң алдида силәр һәммә гуналириңлардин пак болисиләр.
[31] Бу күн силәргә пүтүнләй арам алидиған шабат күни болуп, нәпсиңларни тартип
өзәңларни төвән тутисиләр; бу әбәдий бир бәлгүлимидур.
[32] Кимки атисиниң орнида каһинлиқ жүргүзүш үчүн мәсиһ қилинип, Худаға атап
тикләнгән каһин болса шу йол билән кафарәт кәлтүриду. У канаптин етилгән муқәд-
дәс кийимни кийип туруп, [33] Әң муқәддәс җай үчүн кафарәт кәлтүриду; җамаәт чедири
билән қурбангаһ үчүнму кафарәт кәлтүриду; қалған каһинлар билән барлиқ хәлиқниң
җамаити үчүн һәм кафарәт кәлтүриду.
[34] Бу болса силәр үчүн әбәдий бир бәлгүлимә болиду; шуниң билән Исраилларни барлиқ
гуналиридин паклаш үчүн жилда бир қетим кафарәт кәлтүрүп берисиләр».
Шуниң билән *Һарун* Пәрвәрдигар Мусаға буйруғинидәк қилди.

Бутпәрәсликниң алдини елиш — тоғра ибадәт тоғрилиқ

17 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Һарун билән оғуллири вә барлиқ Исраилларға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар
силәргә буйруған һөкүм шуки: —

16:22 **«... Шуңа у текини чөлгә қоювәтсун»** — бу икки текә тоғрисидики тәпсилатлар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң.
16:27 Лав. 6:23; Ибр. 13:11
16:29 **«нәпсиңларни тартип өзәңларни төвән тутуңлар»** — ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду. Йәһудий әнъәнилири бойичә бу ишлар роза тутушни өз ичигә алатти. **«мәйли йәрликләр болсун...»** — «йәрликләр» Қанаан зиминда туғулған Исраилларни көрситиду.
16:29 Лав. 23:27
16:31 **«пүтүнләй арам алидиған шабат»** — ибраний тилида «шабатларниң шабати».
16:32 **«Худаға атап тикләнгән каһин»** — баш каһин, демәк.
16:34 Мис. 30:10; Ибр. 9:7

[3-4] Исраилниң җәмәтлиридин болған һәр қандақ киши қурбанлиқ қилмақчи болуп, кала
яки қой яки өшкини җамаәт чедириниң кириш ағзида, Пәрвәрдигарниң туралғу чеди-
риниң алдиға, Пәрвәрдигарға аталған қурбанлиқ сүпитидә йетиләп әпкәлмәй, бәлки
чедиргаһниң ичидә яки ташқирида боғузлиса, униңдин аққан қан шу кишиниң гәди-
нигә артилиду; бу адәм «қан төккән» дәп, өз хәлқидин үзүп ташлиниду. [5] Бу һөкүмниң
мәхсити Исраилларниң һазирқидәк далада мал союп қурбанлиқ қилишниң орниға,
қурбанлиқлирини җамаәт чедириниң кириш ағзида Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп,
каһинға тапшуруп Пәрвәрдигарға «енақлиқ қурбанлиқлири» сүпитидә сунуп боғузли-
ши үчүндур. [6] Каһин қанни елип җамаәт чедириниң кириш ағзиниң йенидики Пәрвәр-
дигарниң қурбангаһининиң үстигә сепип, Пәрвәрдигарға хушбуй кәлтүрүш үчүн майни
көйдүрсун. [7] Шуниң билән улар әнди бурунқидәк бузуқлуқ қилип текә-җинларниң кәй-
нидә җүрүп, уларға өз қурбанлиқлирини өткүзүп җүрмисун. Мана бу улар үчүн дәвир-
дин-дәвиргичә әбәдий бир бәлгүлимә болсун.
[8] Сән уларға: — Исраилниң җәмәтидин яки уларниң арисида туруватқан яқа жутлуқлар-
дин бири көйдүрмә қурбанлиқ яки *башқа* қурбанлиқ өткүзмәкчи болса, [9] уни Пәрвәрди-
гарға атап сунуш үчүн җамаәт чедириға кириш ағзиниң алдиға кәлтүрмисә, у киши өз
хәлиқлиридин үзүп ташлансун» — дегин.

Қан йемәслик тоғрилиқ

[10] Әгәр Исраилниң җәмәтидин болған һәр қандақ адәм яки уларниң арисида туруватқан
яқа жутлуқлар қан йесә, Мән йүзүмни қанни йегән шу кишигә қарши қилимән, уни өз
хәлқидин үзүп ташлаймән. [11] Чүнки һәр бир җаниварниң җени болса униң қенидидур;
Мән уни җениңлар үчүн қурбангаһ үстигә кафарәт кәлтүрүшкә бәргәнмән. Чүнки қан
өзидики җанниң вастиси билән кафарәт кәлтүриду. [12] Шуңа бу сәвәптин Мән Исраил-
ларға: — «Силәрниң һеч бириңлар қан йемәслигиңлар керәк, араңларда туруватқан
яқа жутлуқларму қан йемәслиги керәк» — дегән едим. [13] Әгәр Исраиллардин бири яки
уларниң арисида туруватқан яқа жутлуқларниң бири йейишкә болидиған бир чарпай
һайван яки қушни овлап, қенини төксә, уни топа билән йепип қойсун. [14] Чүнки һәр бир
җаниварниң җени болса, униң қенидин ибарәттур. Униң җени қенида болғач мән Исра-
илларға: «Силәр һеч қандақ җаниварниң қенини йемәңлар, чүнки һәр бир җаниварниң
җени униң қенидидур; кимки уни йесә үзүп ташлиниду» — дедим.

Һайванларниң өлүклири тоғрилиқ

[15] Кимдәким өлүп қалған яки житқучлар боғуп титма-титма қиливәткән бир һай-
ванни йесә, мәйли у йәрлик яки яқа жутлуқ болсун өз кийимлирини жуюп, суда
жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун; андин у пак болиду. [16] Лекин у яки кий-

17:3-4 **«изаһат»** — бу айәт йәнә «Исраилниң җәмәтлиридин болған һәр қандақ киши кала, қой яки өшкини чедиргаһниң ичидә яки ташқирида боғузлап, җамаәт чедириниң кириш ағзида, йәни Пәрвәрдигарниң туралғу чедириниң алдиға кәлтүрүп Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ сүпитидә сунмиған болса, ундақта, аққан қан шу кишиниң гәдинигә артилиду» дәп тәрҗимә қилиниду. Бу тәрҗимини қоллайдиған пикирләргә майил әмәсмиз. Чүнки алтә йүз миң аилилик һәр күни өзлири үчүн *(қурбанлиқ үчүн әмәс)* сойидиған мални «чедириниң кириш ағзида» союши һәргиз мүмкин әмәс. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.
– –«Өз хәлқидин үзүп ташлиниш» — Худаниң Өзи шу адәмниң бешиға беваситә җаза чүширидиғанлиғини көрсәтсә керәк. Бизниңчә бу сөзләр *(башқа сөзләр қошулмиған әһвалда)* Исраилларға: — «силәр шу адәмни өлүмгә мәһкүм қилишиңлар керәк» дегәнлик әмәс.
17:6 Мис. 29:18; Лав. 4:31
17:10 Яр. 9:4; Лав. 3:17; 7:27; 19:26; Қан. 12:16,23; 1Сам. 14:33
17:11 **«һәр бир җаниварниң...»** — ибраний тилида «һәр бир әт егисиниң».
17:14 Яр. 9:4
17:15 Мис. 22:31; Лав. 11:40; Әз. 44:31

имлирини жуймиса, яки суда бәдинини жуймиса, шу киши өз қәбиһлигиниң жазасини тартиду.

Итаәтмән хәлиқ болуш — Мәнъий қилинған жинсий мунасивәтләр

18 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —[2] Сән Исраилларға мундақ дегин:
— «Мән болсам Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән. [3] Силәр илгири турған Мисир
зиминидикидәк ишларни қилмаңлар вә яки Мән силәрни елип баридиған Қанаан
зиминидикидәк ишларни қилмаңлар; уларниң рәсим-адәтлиридә жүрмәңлар, [4] бәлки
Мениң һөкүмлиримгә әмәл қилип, қанун бәлгүлимилиримни тутуп шу бойичә
меңиңлар. Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән. [5] Силәр чоқум Мениң бәлгүлимилирим
билән һөкүмлиримни тутушуңлар керәк; инсан уларға әмәл қилидиған болса уларниң
сәвәвидин һаятта болиду. Мән Пәрвәрдигардурмән.
[6] — Һеч ким өзигә йеқин туққан болған аялға йеқинлиқ қилип әвритини ачмисун. Мән
Пәрвәрдигардурмән.
[7] Анаңниң әвритигә тәгмә, бу атаңниң әвритигә тәккиниң болиду; у сениң анаң болғачқа
униң әвритигә тәгсәң болмайду.
[8] Атаңниң аялиниң әвритигиму тәгмә, чүнки шундақ қилсаң атаңниң әвритигә тәккәндәк болиду.
[9] Сән ача-сиңлиңниң, бир атидин болған яки бир анидин болған, яки шу өйдә туғулған
яки башқа йәрдә туғулған болсун, униң әвритигә тәгмә.
[10] Сән өз оғлуңниң қизи вә яки қизиңниң қизиниң әвритигә тәгмә; чүнки уларниң әврити сән өзәңниң әвритидур.
[11] Сән атаңниң аялиниң қизиниң әвритигә тәгмә; у атаңдин туғулған, сениң ача-сиңлиң,
шуңа униң әвритигә тәгмә.
[12] Сән атаңниң ача-сиңлисиниң әвритигиму тәгмә, чүнки у атаңниң биртуққинидур.
[13] Сән анаңниң ача-сиңиллириниң әвритигиму тәгмә, чүнки у анаңниң биртуққинидур.
[14] Атаңниң ака-инилириниң аялиниң әвритигә тәгмә; уларниң аяллириға йеқинлиқ
қилма; чүнки улар сениң һаммаңдур.
[15] Сән келиниңниң әвритигә тәгмә; у сениң оғлуңниң аяли болғачқа, униң әвритигә тәгсәң болмайду.
[16] Сән ака-инилириңниң аялиниң әвритигә тәгмә; чүнки бу өз ака-инилириңниң әвритигә тәккәндәк болиду.
[17] Сән бир аялға вә шуниң билән биргә униң қизиниң әвритигә тәгмә; шундақла униң
оғлиниң қизи вә қизиниң қизиниму *хотунлуққа елип* әвритигә тәгмә. Улар бир-биригә
йеқин туққан болғачқа, мундақ иш пәсәндиликтур.

18:5 **«һаятта болиду»** — әһмийәтлик, һәқиқий роһий һаятта.
18:5 Әз. 20:11,13; Рим. 10:5; Гал. 3:12
18:7 **«әвраткә тегиш»** — жинсий мунасивәт өткүзмәк *(ибраний тилида «әврәтни ечиш» дегән сөз билән ипадилиниду)*. Ибраний тилида «анаңниң әвритини ачма, бу атаңниң әвритини ачқиниң». Худа алдида әр-хотун бир тән болғачқа, анисиниң әвритини ечиш атисиниң әвритини ачқанға баравәрдур. Мундақ қилмиш анисиғиму, атисиғиму чоң һөрмәтсизлик, әлвәттә.
18:8 Лав. 20:11; 1Кор. 5:1
18:11 **«атаңниң аяли»** — мошу йәрдә өгәй аниси яки атисиниң тоқилини көрситиду.
18:11 Лав. 20:17
18:12 Лав. 20:19
18:14 Лав. 20:20; Әз. 22:11
18:15 Лав. 20:12
18:16 Лав. 20:21
18:17 Лав. 20:14

[18] Сән аялиң һаят вақтида, униң ача-сиңлисини хотунлуққа елип әвритигә тәгмә. Ундақ
қилсаң хотунуңға күндәшлик азавини кәлтүрисән.
[19] Сән бир аялниң адәт көрүп напак турған вақтида йеқинлиқ қилип әвритигә тәгмә.
[20] Сән өз хошнаңниң аяли билән зина қилип өзәңни униң билән напак қилма.
[21] Сән өз нәслиңдин һеч бирини Моләк мәбудиға атап оттин өткүзсәң қәтъий болмайду.
Әгәр шундақ қилсаң Худайиңниң намини напак қилған болисән. Мән Өзәм Пәрвәрдигардурмән.
[22] Сән аяллар билән биргә болғандәк әр киши билән биргә болма. Бу иш жиркиничликтур.
[23] Сән һеч һайван билән мунасивәт қилип өзәңни напак қилма; шуниңдәк аял кишиму
мунасивәт қилдуруш үчүн бир һайванниң алдиға бармисун. Бу иш ипласлиқтур.
[24] Силәр бу ишларни қилип өзәңларни напак қилмаңлар, чүнки мән силәрниң алдиңлардин чиқириватқан таипиләр болса шундақ ишларни қилип өзлирини напак қилған [25] вә
зиминиму напак болғандур. Буниң үчүн Мән у зиминниң қәбиһлигини өз бешиға чүширимән, шуниңдәк у зиминму өзидә туруватқанларни қусуп чиқириветиду.
[26] Лекин силәр болсаңлар Мениң бәлгүлимилирим билән һөкүмлиримни тутуңлар;
силәрдин һеч ким, мәйли йәрлик яки араңларда туруватқан яқа жутлуқ болсун бу жиркиничлик ишлардин һеч бирини қилмисун. [27] (чүнки бу барлиқ жиркиничлик ишларни
силәрдин илгири шу зиминда турған хәлиқ қилип кәлгәчкә, зиминниң өзи напак болуп
қалди). [28] Шундақ қилип зиминни напак қилсаңлар, зимин өзи силәрдин илгири өзидә
турған әлләрни қусуп чиқарғандәк, силәрниму қусуп чиқириветиду. [29] Чүнки бу жиркиничлик ишларниң һәрқандиқини қилғучи, — мундақ қилмишларни қилған һәр қандақ
киши өз хәлқи арисидин үзүп ташлиниду.
[30] Силәр Мән силәргә тапилиғинимға әмәл қилишиңлар зөрүрдур; — демәк, силәр өзәңлардин илгири өткәнләр тутқан шу жиркиничлик рәсим-қаидиләрни тутуп, өзәңларни напак қилмаслиғиңлар керәк. Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.

Һәр хил бәлгүлимиләр вә һөкүмләр

19 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Сән Исраилларниң пүткүл жамаитигә сөз қилип уларға мундақ дегин: — «Мән
Худайиңлар Пәрвәрдигар муқәддәс болғачқа, силәрму муқәддәс болушуңлар керәк.
[3] Силәр һәр бириңлар анаңлар билән атаңларни иззәтләңлар; Мениң шабат күнлиримни болса, уларни тутушуңлар керәк. Мән өзәм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
[4] Силәр әрзимәс бутларға таянмаңлар, өзәңлар үчүн қуйма бутларни ясимаңлар. Мән өзәм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.

18:19 **«адәт көрүп»** — ибраний тилида «айрим һаләттә болуп» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
18:19 Лав. 20:18
18:20 Лав. 20:10; Қан. 22:22; Юһ. 9:5
18:21 **«Сән өз нәслиңдин һеч бирини ... оттин өткүзсәң қәтъий болмайду»** — «оттин өткүзүш» инсаний қурбанлиқларни көрсәтсә керәк.
18:21 Лав. 20:2; Қан. 18:10; 2Пад. 17:17; 23:10
18:22 Лав. 20:13
18:23 Лав. 20:15,16
18:26 Лав. 20:22
18:29 **«өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 17-бап, 5-айәт вә униң изаһатини көрүң.
19:2 Лав. 11:44; 20:7,26; 1Пет. 1:16
19:3 Мис. 20:12; 31:13; Лав. 26:2
19:4 **«әрзимәс бутлар»** — ибраний тилида «әрзимәс илаһлар» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
19:4 Мис. 34:17

5 Силәр Пәрвәрдигарға енақлиқ қурбанлиғини кәлтүрүшни халисаңлар, қобул қилинғи-
дәк йол билән уни сунуңлар. 6 Силәр уни сунған күни вә әтиси у йейилсун; үчинчи кү-
нигә қалғини болса отта көйдүрүлсун. 7 Әгәр униңдин бир қисми үчинчи күни йейилсә
қурбанлиқ һарам һесаплинип қобул қилинмайду. 8 Кимки униңдин йесә өз гунайини
өз үстигә алиду, чүнки у Пәрвәрдигарға атап муқәддәс қилинған нәрсини напак қилди;
ундақ киши өз хәлқидин үзүп ташлиниду.

9 Силәр земиниңлардики һосулни жиғсаңлар, сән етизиңниң булуң-пушқақлириғичә
тамам жиғивалма вә һосулуңдин қалған васаңни теривалмиғин. 10 Үзүм таллириңни
пасаңдиватма вә үзүм таллиридин чүшкән үзүмләрниму теривалма, бәлки буларни
кәмбәғәлләр билән мусапирларға қойғин. Мән Өзәм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.

11 Силәр оғрилиқ қилмаңлар, алдамчилиқ қилмаңлар, бир-бириңларға ялған сөз-
лимәңлар.
12 Мениң намим билән ялған қәсәм ичмәңлар, ундақ қилсаң Худайиңниң намини
булғайсән. Мән Пәрвәрдигардурмән.
13 Өз хошнаңға зулум қилма, униңкини өзәңниң қиливалма.
Мәдикарниң һәққини кечичә йениңда қондуруп қалма.
14 Гас кишини тиллима, кор кишиниң алдида путлишаңғу нәрсини қойма; бәлки өз Ху-
дайиңдин қорққин. Мән Пәрвәрдигардурмән.
15 Һөкүм қилғиниңларда һеч наһәқлиқ қилмаңлар; намратқиму ян басмай, байғиму
йүз-хатирә қилмай, бәлки адиллиқ билән өз хошнаң үстидин тоғра һөкүм қилғин.
16 Өз хәлқиңниң арисида гәп тошуғучи болуп жүрмә; хошнаңниң жениға һеч қандақ зи-
ян-зәхмәт йәткүзмә. Мән Пәрвәрдигардурмән.
17 Сән көңлүңдә өз қериндишиңдин нәпрәтләнмигин; хошнаңда *гуна болса* сән униң
сәвәвидин бешиңға гуна келип қалмаслиғи үчүн униңға тәнбиһ-несиһәт бәргин.
18 Сән интиқам алмиғин вә өз хәлқиңниң нәслигә һеч адавәтму сақлимиғин, бәлки хош-
наңни өзәңни сөйгәндәк сөйгин. Мән Пәрвәрдигардурмән.
19 Силәр Мениң қанун-бәлгүлимилиримни тутуңлар. Сән өз чарпайлириңни башқа
нәсилләр билән чепиштурма, етизиңға икки хил уруқ салмиғин, икки хил жиптин
тоқулған кийимни киймә.
20 Әгәр бир әр киши қиз-чокан билән йетип мунасивәт өткүзсә, вә у башқа бири билән
вәдиләшкән дедәк болса, бу дедәкниң һөрлүк пули тапшурулмиған болса, яки униңға
һөрлүк берилмигән болса, мувапиқ жаза берилсун. Лекин қиз-чокан һөр қилинмиғачқа,
һәр иккиси өлтүрүлмисун. 21 Әр киши болса өзиниң итаәтсизлик қурбанлиғини жамаәт
чедириниң кириш ағзиниң алдиға, Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрсун; итаәтсизлик
қурбанлиғи бир қочқар болсун. 22 Каһин у итаәтсизлик қурбанлиғи үчүн кәлтүргән
қочқарни елип униң садир қилған гунайи үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт кәл-

19:6 Лав. 7:16
19:9 Лав. 23:22; Қан. 24:19
19:11 Мис. 20:15
19:12 Мис. 20:7; Қан. 5:11
19:13 Қан. 24:14; Як. 5:4
19:15 Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 24:23
19:16 Мис. 23:1
19:17 Мат. 18:15; Лука 17:3; 1Юһа. 2:9,11; 3:15
19:18 Мат. 5:39,43,44; 22:39; Лука 6:27; Рим. 12:19; 13:9; 1Кор. 6:7; Гал. 5:14; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9; Як. 2:8
19:19 Қан. 22:9,11
19:20 **«мувапиқ жаза берилсун»** — бәлким әр киши дедәкниң егисигә яки униң билән вәдиләшкән кишигә жәриманә төлиши керәк.

түриду; униң қилған гунайи униңдин кәчүрүлиду.
[23] Силәр заминға кирип һәр хил йәйдиған мевилик дәрәқләрни тиккән болсаңлар, мевилирини «хәтнисиз» дәп қараңлар; үч жилғичә буни «хәтнисиз» дәп қарап униңдин йемәңлар. [24] Төртинчи жили уларниң һәммә мевилири Пәрвәрдигарға мәдһийә супитидә муқәддәс қилип беғишлансун. [25] Андин бәшинчи жилдин тартип силәр уларниң мевилиридин йейишкә башлаңлар. Шундақ қилсаңлар *зимин* мәһсулатлирини силәргә зиядә қилиду. Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
[26] Силәр қан чиқмиған нәрсини йемәңлар. Нә палчилиқ нә жадугәрлик қилмаңлар.
[27] Силәр бешиңларниң чекә-чөрисидики чачни чүширип дүгиләк қиливалмаңлар, сақалниң уч-янлирини бузмаңлар.

[28] Силәр өлгәнләр үчүн бәдиниңларни зәхим йәткүзүп тилмаңлар, өзәңларға һеч қандақ гүл-сүрәт чәкмәңлар. Мән Пәрвәрдигардурмән.
[29] Сән қизиңни бузуқлуқ-паһишиликкә селип напак қилмиғин. Болмиса, зиминдикиләр бузуқлуқ-паһишиликкә берилип, пүткүл зиминни әйш-ишрәт қаплап кетиду.
[30] Силәр Мениң шабат күнлиримни тутуңлар, Мениң муқәддәс жайимни һөрмәтләңлар. Мән Пәрвәрдигардурмән.
[31] Жинкәшләр билән сеһиргәрләргә таянмаңлар, уларниң кәйнидин жүрүп өзәңларни напак қилмаңлар. Мән өзәм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
[32] Ақ баш кишиниң алдида орнуңдин тур, қериларни һөрмәт қилғин; Худайиңдин қорққин. Мән Пәрвәрдигардурмән.
[33] Бир мусапир зиминда араңларда туруватқан болса силәр униңға зулум қилмаңлар,
[34] бәлки араңларда туруватқан мусапир силәргә йәрлик кишидәк болсун; уни өзәңни сөйгәндәк сөйгин; чүнки силәрму Мисир зиминида мусапир болғансиләр. Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
[35] Силәрниң һөкүм чиқиришиңларда, узунлуқ, еғирлиқ вә һәжим өлчәштә һеч қандақ наһәқлик болмисун; [36] силәрдә адил тараза, адил тараза ташлири, адил әфаһ кәмчини билән адил һин кәмчини болсун. Мән силәрни Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
[37] Силәр Мениң барлиқ қанун-бәлгүлимилирим вә барлиқ һөкүмлиримни тутуп, уларға әмәл қилиңлар; мән Пәрвәрдигардурмән.

Өлүмгә лайиқ гуналар

20 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Сән Исраилларға сөз қилип мундақ дегин: — Әгәр Исраилларниң бири вә яки Исраил зиминида туруватқан мусапирларниң бири Моләк бутиға нәслиниң бирини беғишлиса, униңға өлүм жазаси берилиши керәк; зиминдикиләр уни чалма-кесәк қилсун. [3] Вә Мән Өз йүзүмни бу кишигә қарши қилимән, чүнки өзи өз әвлатлириниң бирини Моләк бутиға беғишлап муқәддәс жайимни паскина қилип, Мениң намимни булғиғини

19:26 **«Силәр қан чиқмиған нәрсини йемәңлар»** — қан йейиш әпсунчилик-жадугәрликниң айрилмас бир қисми болатти.
19:27 Лав. 21:5
19:28 Қан. 14:1
19:31 Лав. 20:6
19:33 Мис. 22:21
19:36 **«бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр. **«бир һин»** — тәхминән 3.6 литр.
19:36 Пәнд. 11:1; 16:11; 20:10
20:2 Лав. 18:21

үчүн уни өз хәлқидин үзүп ташлаймән. [4] Әгәр зиминда туруватқанлар өз нәслидин би-
рини Моләккә беғишлиғанда шу кишигә көзлирини жумуп, униң билән кари болмиса,
шундақла уни өлтүрмисә, [5] Мән Өзәм йүзүмни у киши билән униң аилисигә қарши қи-
лимән, уни вә униңға әгишип бузуқчилиқ қилғучилар, йәни Моләкниң кәйнидин жүрүп
бузуқчилиқ қилғучиларниң һәммисини өз хәлқидин үзүп ташлаймән.
[6] Жинкәшләр билән сеһиргәрләргә тайинип, уларниң кәйнигә кирип бузуқчилиқ қилип
жүргүчиләр болса, Мән йүзүмни шу кишиләргә қарши қилип, уни өз хәлқидин үзүп
ташлаймән.
[7] Шуңа өзәңларни пак қилип муқәддәс болуңлар, чүнки Мән Худайиңлар Пәрвәрдигар-
дурмән. [8] Қанун-бәлгүлимилиримни тутуп, уларға әмәл қилиңлар; Мән болсам силәр-
ни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигардурмән.
[9] Әгәр бирким өз атиси яки анисини қарғиса, уларға өлүм жазаси берилмисә болмайду;
чүнки у өз ата-анисини қарғиғини үчүн өз қени өз бешиға чүшкән болиду.
[10] Әгәр бирким башқисиниң аяли билән зина қилса, йәни өз хошнисиниң аяли билән
зина қилса, зина қилған әр билән аял иккиси өлүм жазасини тартмиса болмайду.
[11] Әгәр бириси атисиниң аяли билән ятса, өз атисиниң әвритигә тәккән болиду; улар ик-
киси өлүм жазасини тартмиса болмайду; уларниң қени өз бешиға чүшкән болиду.
[12] Бириси өз келини билән ятса, иккиси ипласлиқ қилғини үчүн өлүм жазасини тартми-
са болмайду; уларниң қени өз бешиға чүшкән болиду.
[13] Бириси аял киши билән ятқандәк әр киши билән ятса иккиси жиркиничлик иш қилған
болиду; уларға өлүм жазаси берилмисә болмайду. Өз қени өз бешиға чүшкән болиду.
[14] Әгәр бириси қизи билән анисини қошуп хотунлуққа алса пәсәндилик қилған болиду. Әр
билән икки аял отта көйдүрүлсун. Шуниң билән араңларда һеч пәсәндилик иш болмайду.
[15] Бириси бир һайван билән мунасивәт өткүзсә, у өлүм жазасини тартсун, һайванниму
өлтүрүңлар.
[16] Әгәр аял киши бир һайванниң қешиға берип мунасивәт қилдурса, аял билән һайван-
ниң иккисини өлтүрүңлар; өз қени өз бешиға чүшкән болиду.
[17] Бириси ача-сиңлисини, йәни атисидин яки анисидин болған қизни елип, әвритигә
тәгсә вә бу қизму униң әвритигә тәгсә уятлиқ иш болиду; шуниң үчүн әр-аял иккиси өз
хәлқиниң көз алдидин үзүп ташлансун; у өз һәдә яки сиңлисиниң әвритигә тәккәчкә, өз
қәбиһлиги өз бешиға чүшкән болиду.
[18] Бириси адәт көргән ағриқ вақтида бир аял билән биргә йетип, униң әвритигә тәгсә,
ундақта у униң қан мәнбәсигә тәккән, аялму қан мәнбәсини ечип бәргән болуп, иккиси
өз хәлқидин үзүп ташлиниду.

20:5 **«өз хәлқидин үзүп ташлаймән»** — бу ибарә адәттә адәмниң Худаниң беваситә жазаси билән дуниядин жуда қилинишини көрситиду.
20:6 Лав. 19:31
20:7 Лав. 11:44; 19:2; 1Пет. 1:16
20:9 Мис. 21:17; Пәнд. 20:20; Мат. 15:4
20:10 Лав. 18:20; Қан. 22:22; Юһ. 8:5
20:11 **«атисиниң аяли»** — мошу йәрдә өгәй аниси яки атисиниң тоқилини көрситиду.
20:11 Лав. 18:8
20:12 Лав. 18:15
20:13 Лав. 18:22
20:14 **«бириси қизи билән анисини қошуп хотунлуққа алса»** — яки «... бириси қизи билән анисини қошуп улар билән зина қилип ятса...». **«отта көйдүрүлүш»** — улар боғузланғандин кейин, әлвәттә. Бу жаза болса уларни дәпнә қилиниш имтиязидин мәһрум қилиду.
20:14 Лав. 18:17
20:15 Лав. 18:23
20:17 Лав. 18:9
20:18 Лав. 18:19

[19] Сән өз анаңниң ача-сиңлиси вә атаңниң ача-сиңлисиниң әвритигә тәгмә; чүнки ким-
ки шундақ қилса йеқин туққинининиң әвритигә тәккән болиду; улар иккилисиниң өз қә-
биһлиги өз бешиға чүшкән болиду.
[20] Бириси тағисиниң аяли билән ятса тағисиниң әвритигә тәккән болиду; иккилиси өз
гунайини өз бешиға алиду; улар пәрзәнтсиз өлиду.
[21] Бириси ака-инисиниң аялини алса паскина бир иш болиду. У өз биртуққан ака-иниси-
ниң әвритигә тәккән болиду; улар иккилиси пәрзәнтсиз қалиду.

Паклиқ, муқәддәслик, итаәтмәнлик

[22] Силәр Мениң барлиқ қанун бәлгүлимилирим билән барлиқ һөкүмлиримни тутуп,
буниңға мувапиқ әмәл қилиңлар; болмиса, Мән силәрни елип берип турғузидиған
зимин силәрни қусуп чиқириветиду. [23] Силәр Мән алдиңлардин һайдиветидиған әл-
ләрниң рәсим-қаидилири бойичә маңсаңлар болмайду; чүнки улар бу жиркиничлик
ишларниң һәммисини қилип кәлди, вә шуниң үчүн улар Маңа жиркиничлик болди.
[24] Шуниң үчүн Мән силәргә: «Силәр уларниң зиминини мирас қилип алисиләр; Мән
шу сүт билән һәсәл ақидиған зиминни силәргә беримән», дәп ейтқан едим; силәр-
ни башқа хәлиқләрдин айрим қилған Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән. [25] Шуңа силәр
пак вә напак чарпайларни пәриқ етип, пак вә напак учар-қанатларни тонуп, Мән силәр
үчүн айрип, напак қилип бекитип бәргән жаниварларниң ичидин һәрқандиқи, чарпай
яки учар-қанат болсун яки йәрдә өмилигүчи жанивар болсун, уларниң һеч бири билән
өзәңларни напак қилмаңлар. [26] Силәр Маңа хас пак-муқәддәс болушуңлар керәк; чүн-
ки Мән Пәрвәрдигар пак-муқәддәстурмән, силәрни Маңа хас болсун дәп барлиқ әлләр-
дин айрим қилғанмән.

Жинкәш-жадугәрләрдин агаһ болуш тоғрилиқ

[27] Жинкәш яки сеһиргәр болған һәр қандақ әр яки хотун кишигә өлүм жазаси берилмисә
болмайду; хәлиқ уларни чалма-кесәк қилсун; уларниң қени өз бешиға чүшкән болиду.

Каһинларни башқуридиған бәлгүлимиләр

21 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
Сән каһинлар болған Һарунниң оғуллириға мундақ дегин: — бир каһин өз хәлқи-
ниң арисидики өлгәнләр вәҗидин өзини напак қилмисун. [2] Пәқәт өзиниң йеқин туққан-
лири үчүн — Аниси билән атиси, оғли билән қизи вә ака-инисиниң өлүги түпәйлидин
өзини напак қилса болиду; [3] шуниңдәк әгәр ача-сиңлиси әргә тәгмәй пак қиз һаләттә

20:19 Лав. 18:12,13
20:20 Лав. 18:14
20:21 **«....У өз биртуққан ака-инисиниң әвритигә тәккән болиду; улар иккилиси пәрсәндсиз қалиду»** — 18-19-бапларда агаһ қилған гуналарниң жазалири 20-бапта көрситилгән болуп, бу жазаларниң түрлири сәккиз хил: — *(1)* өлүм жазаси *(намәлум йол билән)*; *(2)* чалма-кесәк қилиш *(мәсилән, 1-айәт)*; *(3)* «өз хәлқидин үзүп ташлиниш» — Худаниң бир кишини беваситә жазалап уни бу дунийдин жуда қилиши; *(4)* «униң қени униң бешиға чүшиду» — намәлум йол билән Худа тәрипидин өлүм жазаси берилиду; *(5)* дәпнә қилинмай отта көйдүрүлүш *(боғузланғандин кейин)*; *(6)* «хәлиқниң көз алдидин үзүп ташлиниш» — бу хәлиқниң көз алдида Худа тәрипидин намәлум йол билән өлүм жазасиға тартилиш; *(7)* «өз гунайи өз бешиға чүшкән болиду» — бунинда, бәлким, Худаниң шу кишигә беваситә мувапиқ амма намәлум бир жазани чүшириши; *(8)* әвлатсиз қалдуруш.
20:21 Лав. 18:16
20:22 Лав. 18:26
20:23 Лав. 18:3,30
20:24 Мис. 3:8
20:25 Лав. 11:2; Қан. 14:4
20:27 Қан. 18:10; 1Сам. 28:7

өзи билән биллә туруватқан болса, униң өлүги түпәйлидин өзини напак қилса болиду;
[4] чүнки *каһин* өз хәлқиниң арисида мөтивәр болғачқа, өзини напак қилип булғимаслиғи
керәк.
[5] Каһинлар бешини йерим-ята қилип чүшәрмәслиги, сақилиниң уч-янлирини һәм
чүшәрмәслиги, бәдинигиму зәхим йәткүзүп тилмаслиғи керәк, [6] бәлки улар өз Худа-
сиға муқәддәс туруп, Худасиниң намини булғимаслиғи керәк; чүнки улар Пәрвәрди-
гарға атап отта сунулидиған қурбанлиқларни, өз Худасиниң ненини суниду; шуңа улар
муқәддәс болуши керәк.
[7] Улар бир аялни өз әмригә алғанда паһишә аялниму, бузуқ аялниму алмаслиғи керәк
вә ери қоювәткән аялниму алмисун. Чүнки каһин болса өз Худасиға хас муқәддәс қи-
линған. [8] У Худайиңниң ненини сунғини үчүн у саңа нисбәтән муқәддәс дәп санилиши
керәк; чүнки силәрни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Өзәм муқәддәстурмән.
[9] Әгәр бир каһинниң қизи паһишилик қилип өзини булғиған қилса, өз атисини булғиған
болиду; у отта көйдүрүлсун.

Баш каһин тоғрилиқ бәлгүлимиләр

[10] Бешиға мәсиһләш зәйтун мейи төкүлгән, каһинлиқ кийимләрни кийишкә тикләнгән, өз қериндашлириниң арисида баш каһин қилинған киши яланбаш болмисун, кий-
имлириниму житмисун; [11] У йәнә һеч өлүккә йеқинлашмаслиғи керәк, һәтта атиси вә
яки анисиниң өлүклириниң вәҗидин өзини напак қилмаслиғи керәк. [12] У *вәзиписидә
туруватқанда* муқәддәс җайдин һәргиз айрилмисун вә шуниңдәк Худасиниң муқәддәс
җайини булғимаслиғи керәк; чүнки униң Худасиниң уни Өзигә хас қилған «мәсиһләш
мейи» униң бешида туриду. Мән Пәрвәрдигардурмән.
[13] У хотун алса пак қизни елиши керәк; [14] тул вә яки әрдин қоюветилгән аял вә яки бу-
зуқ вә яки паһишә аял болса буларни алмаслиғи, бәлки өз хәлқидин болған пак қизни
хотунлуққа елиши керәк. [15] Болмиса у өз хәлқиниң арисида өз уруғини напак қилиду;
чүнки уни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Мәндурмән.

Каһинлар тоғрисидики йәнә бир нәччә бәлгүлимә

[16] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: — [17] Сән Һарунға мундақ дегин: — «Әвлат-
тин-әвлатқичә сениң нәслиңдин болған бириси мәйип болса, Худаниң ненини сунуш
үчүн йеқин кәлмисун; [18] мәйип болған һәр қандақ киши һәргиз йеқин кәлмисун — яки
кор болсун, токур болсун, панақ болсун яки бир әзаси йәнә бир җүпидин узун болған
адәм болсун, [19] пути яки қоли сунуқ болсун, [20] док болсун, парпа болсун, көзидә ақ бол-
сун, қичишқақ болған болсун, тәмрәткә басқан болсун яки уруқдени езилгән һәр ким
болсун,
[21] Һарун каһинниң нәслидин болған ундақ мәйип кишиләрниң һеч бири Пәрвәрдигарға
атап отта сунулидиған нәрсиләрни кәлтүрүшкә йеқин бармисун; ундақ киши мәйиптур;

21:4 **«чүнки каһин өз хәлқиниң арисида мөтивәр болғачқа, өзини напак қилип булғимаслиғи керәк»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «чүнки у *(каһин)* өз хәлқи ичидә аялниң ери сүпитидә өзини напак қилип булғимаслиғи керәк». Бу тәрҗиминиң мәнаси: «у аял тәрәпниң уруқ-туққанлириниң өлүклиригә йеқин кәлмәслиги, униңға тәгмәслиги керәк».

21:10 **««яланбаш болуш» вә «кийимләрни житиш»»** — һәр икки һәрикәт матәм тутушниң бирхил ипадиси еди. Баш каһинниң алаһидә һәм муқәддәс вәзиписи болғачқа, һәтта матәм ишлиридиму хизмәт орни вә бурчидин айрилмаслиғи керәк еди *(11-12-айәтниму көрүң)*.

21:11 **«У йәнә һеч өлүккә йеқинлашмаслиғи керәк,... өлүклириниң вәҗидин өзини напак қилмаслиғи керәк»** — бириси өлүккә тәгсә «напак» дәп һесапланғачқа, каһин бир өлүккә тәккән болса өз вәзиписини жүргүзәлмәйдиған болуп қалиду.

21:20 **«ярпа болсун»** — яки «жигләп қалған болсун».

у өз Худасиниң ненини сунушқа йеқин кәлмисун. [22] Һалбуки, у өз Худасиниң ненини,
йәни «әң муқәддәс» вә «муқәддәс» һесапланған нәрсиләрниң һәр иккисидин йесун.
[23] Пәқәт у пәрдидин өтүп ичкирисигә кирмәслиги яки қурбангаһқиму йеқин бармас-
лиғи керәк; чүнки у мәйиптур; болмиса, у Мениң муқәддәс җайлиримни булғиған бо-
лиду; чүнки уларни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Өзәмдурмән».
[24] Бу сөзләрниң һәммисини Муса Һарун билән униң оғуллири вә Исраилларниң һәмми-
сигә ейтип бәрди.

Муқәддәс нәрсиләрдин ким бәһримән болиду?

22 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Сән Һарун билән униң оғуллириға мундақ дегин: — «Силәр Исраилларниң Маңа
атиған муқәддәс һәдийәләрни еһтиятчанлиқ билән бир тәрәп қилиңлар, болмиса улар
намимни булғиши мүмкин. Мән Пәрвәрдигардурмән». [3] Уларға мундақ дегин: — «Силәр
һәр бир дәвирләрдә, барлиқ нәсиллиңлардин һәр қайсиси Исраиллар Пәрвәрдигарға
атиған пак нәрсиләргә напак һаләттә йеқинлашса, ундақ киши Мениң алдимдин үзүп
ташлиниду. Мән Пәрвәрдигардурмән.
[4] Һаруннниң нәслидин бири песә-мохо яки ақма кесили болған болса, пак болмиғичә
муқәддәс нәрсиләрдин йемисун. Бирким өлүкниң сәвәвидин напак болған биркимгә вә
яки мәниси еқип кәткән кишигә тегип кәтсә, [5] яки адәмни напак қилидиған өмилигүчи
җаниварға тәгсә яки һәр қандақ жуқуп қалидиған напаклиғи бар бир адәмгә тегип кәт-
сә, (напаклиғи немидин болушидин қәтъинәзәр) [6] мундақ нәрсиләргә тәккән киши кәч
киргичә напак болуп, муқәддәс нәрсиләрдин йемисун. У бәдинини суда жуйсун [7] андин
күн олтарғанда пак санилип, муқәддәс нәрсиләрдин йейишкә болиду; чүнки булар униң
озуғидур.
[8] У *өзлүгидин* өлгән вә яки житқучлар боғуп қойған һайванни йейиш билән өзини напак
қилмисун. Мән Пәрвәрдигардурмән.
[9] Улар Мениң бу тапилиғанлиримни тутуши керәк; болмиса, буниңға ихлассизлиқ қил-
са, *шу өлүк* түпәйлидин гунакар болуп өлиду; уларни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар
Өзәмдурмән.
[10] Каһинларға ят болған һеч қандақ киши муқәддәс нәрсиләрдин йемисун. Каһинниң
йенидики мусапир-меһман вә яки мәдикари болсун уларму муқәддәс нәрсиләрдин йе-
мисун. [11] Һалбуки, каһин өзи пул чиқирип сетивалған қул униңдин йейишкә болиду;
шуниңдәк униң өйидә туғулған кишиму униңдин йесә болиду.
[12] Каһинниң қизи ят кишигә тәккән болса уму «көтәрмә һәдийә» сүпитидә аталған
муқәддәс нәрсиләрдин йемисун. [13] Лекин әгәр каһинниң қизи тул болуп қелип, яки
қоюп берилип пәрзәнтсиз һаләттә атисиниң өйигә йенип келип, яш вақтидикидәк ол-
тарған болса, ундақта атисиниң таамидин йейәләйду; лекин һеч бир ят киши униңдин
йемәслиги керәк.
[14] Әгәр бирким билмәй, муқәддәс нәрсиләрдин йәп салса, ундақта у униңға шуниң
бәштин бирини қошуп, муқәддәс нәрсиниң өзи билән каһинға қайтуруп бәрсун.
[15] *Каһинлар* Исраилларниң Пәрвәрдигарға атиған нәрсилирини булғимаслиғи керәк;

22:4 Лав. 15:2
22:8 Мис. 22:31; Лав. 17:15; Әз. 44:31
22:12 **«ят киши»** — мошу йәрдә каһин болмиған кишини көрситиду.
22:13 Лав. 10:14
22:15 **«Каһинлар»** — ибраний тилида «Улар». Каһинлар хәлиқниң муқәддәс нәрсиләрдин йемәслигигә мәсъул еди (*16-айәтни көрүң*). Бәзи алимлар «улар»ни «хәлиқ» дәп тәрҗимә қилиду.

16 болмиса, хәлиқ муқәддәс һәдийиләрдин йейиши билән, каһинлар хәлиқниң гәдинигә
итаәтсизлик гунайини жүкләп қойған болиду; чүнки уларни муқәддәс қилғучи Пәрвәр-
дигар Өзәмдурмән».

Қәсәмгә бағкиқ қурбанлиқ вә ихтиярий қурбанлиқлар

17 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: — 18 Сән Һарун билән униң оғуллири вә
Исраилларниң һәммисигә мундақ дегин: — Әгәр Исраил җәмәтидин бири вә яки Исра-
ил зиминида туруватқан мусапирларниң бири өз қәсәмлиригә бағлиқ қурбанлиқ яки
ихтиярий қурбанлиқни сунуп, Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқ қилмақчи бол-
са, 19 ундақта у қобул қилиниши үчүн бежирим әркәк кала, қой яки өшкиләрдин кәл-
түрүңлар. 20 Әйиви болмиған бир җаниварни сунушуңлар керәк; чүнки шундақ болғини
силәр үчүн қобул қилинмас.
21 Бириси калилардин яки ушшақ малдин өз қәсәмлиригә бағлиқ қурбанлиқ яки ихтия-
рий қурбанлиқни сунуп, Пәрвәрдигарға атап енақлиқ қурбанлиғи қилмақчи болса, су-
нулған һайван қобул қилиниши үчүн бежирим болуши керәк; униң һеч қандақ әйиви
болмисун. 22 Кор яки ақсақ-чолақ, чонақ яки яриси йириңдап кәткән, тәмрәткә басқан
яки қотур-чақа бесип қалған һайванлар болса — буларни Пәрвәрдигарға атап сунсаңлар
яки буларни Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ сүпитидә қурбангаһта отта көйдүрсәңлар
болмайду.
23 Топақ яки қойниң мәлум җүп әзасидин бири узунрақ йә қисқа болса, мундақларни
ихтиярий қурбанлиқ сүпитидә өткүзсәң болиду, лекин қәсәмгә бағлиқ болса қурбанлиқ
үчүн қобул қилинмас.
24 Уруқдини зәхимләнгән, езилип кәткән, йерилған яки пичилған һайванни Пәрвәрди-
гарға атап қурбанлиқ қилмаңлар. Мундақ ишни өз зиминиңлардиму һәргиз қилмаңлар.
25 Худайиңларниң нени сүпитидә яқа жутлуқ кишиниң қолидин шундақ һайванлардин
һеч қайсисини елип сунмаңлар; чүнки улар мәйип болғачқа, силәр үчүн қобул қилин-
майду.

Башқа бир нәччә бәлгүлимә

26 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: — 27 Бир мозай, қоза яки оғлақ туғулса
йәттә күнгичә анисини әмсун; сәккизинчи күнидин башлап Пәрвәрдигарға атап отта су-
нидиған қурбанлиқ сүпитидә қобул болушқа ярайду.
28 Мәйли кала болсун, қой болсун, силәр аниси билән балисини бир күндә боғузли-
маңлар.
29 Силәр Пәрвәрдигарға атап бир тәшәккүр қурбанлиғи сунмақчи болсаңлар, қобул
қилинишқа лайиқ болған йол билән сунуңлар. 30 У сунулған күнидә йейилиши керәк;
униңдин һеч немини әтисигә қалдурмаслиғиңлар керәк. Мән Пәрвәрдигардурмән.
31 Силәр Мениң әмирлиримни чиң тутуп, уларға әмәл қилиңлар. Мән Пәрвәрдигар-

---

22:16 **«чүнки уларни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Өзәмдурмән»** — мошу йәрдә «уларни» бәлким каһинларниң өзлирини көрситиши мүмкин.

22:21 Қан. 15:21; 17:1

22:25 **«Худайиңларниң нени»** — униңға аталған түрлүк һәдийә-қурбанлиқлар. Мошу йәрдә көздә тутулғини һайванлардур.

–Башқа бирхил тәрҗимиси: «Худайиңларниң нени сүпитидә силәр яқа жутлуқ кишиниң қолидин һеч қурбанлиқни елип сунмаңлар вә силәр шундақ һайванлар *(мәйип һайванлар)*дин һеч қайсисини сунмаңлар; чүнки улар мәйип болғачқа, силәр үчүн қобул қилинмайду». Лекин бизниңчә бу тәрҗимә тоғра әмәс; чүнки Мусаға чүширилгән қанун бойичә яқа жутлуқлар хәтнә қобул қилса, қурбанлиқларни сунушқа болатти. **«силәр үчүн қобул қилинмайду»** — мошу йәрдә «силәр» қурбанлиқ сунған яқа жутлуқни өз ичигә алиду.

22:27 **«анисини әмсун»** — ибраний тилида «ана астида турсун».

22:30 Лав. 7:15

дурмән. [32] Мениң муқәддәс намимни булғимаңлар, Мән әнди Исраилларниң арисида
муқәддәс дәп билинимән. Мән силәрни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар болуп, [33] Худай-
иңлар болушқа силәрни Мисир зиминидин чиқирип кәлдим. Мән Пәрвәрдигардурмән.

Худа Исраилға бекиткән һейт-байрамлар

23 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: — [2] Сән Исраилларға мундақ дегин:
— Пәрвәрдигар бекиткән һейтлар, силәр муқәддәс сорунлар болсун дәп чақирип
жақалайдиған һейтлирим мана мунулардур: —
[3] (алтә күн иш-әмгәк қилинсун; лекин йәттинчи күни «хас шабат күни», муқәддәс сорун-
лар күни болиду; у күни һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар. Қәйәрдила турсаңлар бу күн
Пәрвәрдигарға аталған шабат күни болиду).

«Өтүп кетиш һейти» вә «петир нан һейти»

[4] Силәр бекитилгән күнлири муқәддәс сорунлар болсун дәп чақирип жақалайдиған,
Пәрвәрдигарниң һейтлири мана мунулардур: — [5] Биринчи айниң он төртинчи күни гу-
гумда Пәрвәрдигарға аталған «өтүп кетиш һейти» болиду.

[6] Шу айниң он бәшинчи күни Пәрвәрдигарға аталған «петир нан» һейти болиду; силәр
йәттә күнгичә петир нан йәйсиләр. [7] Биринчи күнидә силәр муқәддәс жиғилиш қилип,
һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар. [8] Силәр йәттә күнгичә Пәрвәрдигарға атап отта суни-
диған қурбанлиқларни сунуп туруңлар. Йәттинчи күнидә муқәддәс жиғилиш болиду;
һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар.

«Дәсләпки һосул» һейти

[9] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[10] Сән Исраилларға мундақ дегин: — Силәр Мән өзәңларға тәғдим қилидиған зиминға
кирип, униңдин һосул жиққиниңларда, һосулуңларниң дәсләпки пишқинидин бир
бағламни каһинниң қешиға елип бериңлар. [11] Каһин силәр үчүн қобул болушқа уни
Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатсун; уни пулаңлатқан вақит болса шабатниң әтиси
болиду. [12] Силәр уни пулаңлатқан күндә силәр бир яшқа киргән бежирим бир қозини

23:2 **«Пәрвәрдигар бекиткән һейтлар»** — мошу ибарини тоғрирақ баян қилсақ «Пәрвәрдигар бекиткән вақит-пәсилләр» дегән болиду. Бу «пәсил-вақитлар»ниң көпинчиси шатлинидиған, хошал пәйтләр болсиму, лекин «кафарәт күни» ундақ күн әмәс. **«сорунлар»** — мошу йәрдә «сорун» (*яки «жиғилиш»*) дегән сөз «сорунға чақирилиш» дегән мәнани билдүриду. Нәгә чақирилиду? Тәкитлинидиған иш хәлиқниң жәм болуши әмәс, бәлки «**Худаниң** йениға жиғилишқа чақирилиш»тин ибарәттур. Әмәлийәттә, бәзи һейтлар вә шабат күнлиридә хәлиқниң һәммиси жиғилип әмәс, бәлки һәр бир аилә «қәйәрдә турса», шу өй-чедирларда жәм болуп Худа бәргән арамдин бәһримән болиду. Шундақла улар шу күни Худани сеғинип, униңға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруши мүмкин, лекин бу ишлар муқәддәс қанунда рәсмий бекитилгән әмәс.

23:3 **«хас шабат күни»** — ибраний тилида «шабатларниң шабати» — мәхсус арам алидиған күн. **«сорунлар»** — мошу «сорунлар» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ 2-айәттики изаһатни көрүң. **«шабат күни»** — мошу йәрдә «шабат күни»ниң тилға елинишиниң сәвәви бәлким шуки, мәлум бир һейт шабат күнигә тоғра келип қалған болса, шу күнидә охшашла иш қилмай арам елиши керәк еди.

23:3 Мис. 20:9; 23:12; Қан. 5:13; Лука 13:14

23:4 **«Пәрвәрдигарниң һейтлири»** — һейтлар тоғрилиқ «Чөл.» 28-бап, «Қан.» 16:1-17ниму көрүң.

23:5 **«гугумда»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду — Демәк, күн петиватқан чағдин қараңғу чүшкичә болған арилиқтики вақит. **«өтүп кетиш *«пасха»* һейти»** — бу һейт тоғрилиқ «Мисирдин чиқиш» 12-бап, болупму 13-айәт вә изаһатини, шундақла «қошумчә сөз»имизни көрүң.

23:5 Мис. 12:18; 23:15; Чөл. 28:16; Қан. 16:1

23:10 **«һосулуңларниң дәсләпки пишқинидин бир бағламни каһинниң қешиға елип бериңлар»** — бу айәттики һосул болса арпа һосули еди. Буғдай һосули кейин болиду *(16-айәт)*.

23:11 **«уни пулаңлатқан вақит болса шабатниң әтиси болиду»** — «өтүп кетиш» *(биринчи айниң он төртинчи күни)*

Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә сунуңлар; [13] шуниңға қошуп ашлиқ һәдийә сүпитидә зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин бир әфаһниң ондин бирини Пәрвәрдигарға хушбуй кәлтүрсун дәп отта сунуңлар; буниңға қошуп шарап һәдийә сүпитидә шараптин бир һинниң төрттин бирини сунуңлар. [14] Силәр Худайиңларға хас болған бу һәдийәни сунидиған күндин илгири *йеңи һосулдин* һеч немини, нә нан нә қомач нә көк баш болсун йемәңлар. Бу дәвирдин-дәвиргичә силәр үчүн қәйәрдә турсаңлар әбәдий бир бәлгүлимә болсун.

«Һәптиләр һейти» — бәзидә «орма һейти», «дәсләпки орма һейти» дәпму атилиду

[15] Андин силәр шу шабат күнниң әтисидин, йәни шу бир бағламни пулаңлатма һәдийә сүпитидә сунған күнниң әтисидин тартип, йәттә һәптә санаңлар (улар толуқ һәптә болуши керәк); [16] йәттинчи шабатниң иккинчи күнигичә әллик күнни санаңлар; андин Пәрвәрдигарға атап йеңи *һосулдин* бир ашлиқ һәдийә сунуңлар. [17] Өзәңлар туруватқан җайлардин пулаңлатма һәдийә сүпитидә есил ундин бир әфаһниң ондин иккисидә етилгән икки нанни елип кәлтүрүңлар; улар ечитқу селип етилгән болсун; булар Пәрвәрдигарға аталған дәсләпки һосул һәдийәси дәп һесаплиниду. [18] Нандин башқа йәнә бир яшлиқ йәттә бежирим қоза, яш бир топақ вә икки қочқарни көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә Пәрвәрдигарға атап сунуңлар; уларға хас ашлиқ һәдийәлири вә шарап һәдийәлирини қошуп, һәммиси Пәрвәрдигарға хушбуй кәлтүрүшкә сунулсун.
[19] Буниңдин башқа силәр гуна қурбанлиғи үчүн бир текини, енақлиқ қурбанлиғи үчүн бир яшлиқ икки қозини кәлтүрүңлар; [20] каһин буларни, йәни шу икки қозини дәсләпки һосул нанлириға қошуп пулаңлатма һәдийә сүпитидә Пәрвәрдигар алдида пулаңлатсун. Булар болса Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс санилип, каһинға тәгсун.
[21] Шу күни силәр «бүгүн бизләргә муқәддәс жиғилиш болиду» дәп җакалаңлар; шу күни һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар. Бу силәр үчүн қәйәрдила турсаңлар әбәдий бир бәлгүлимә болиду.

Һосул оруш тоғрилиқ бәлгүлимә

[22] Етизиңниң булуң-пучқақлириғичә тамам жиғивалмаңлар, вә һосулуңдин қалған васаңни теривалмиғин, бәлки буларни кәмбәғәлләр билән мусапирларға қойғин. Мән Өзәм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.

«Канай челиш һейти»

[23] Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: — [24] Сән Исраилларға мундақ дегин: —
Силәр йәттинчи айниң биринчи күни толуқ арам елип, канайлар челиниш билән әсләтмә йосунда һейт қилип, муқәддәс сорунларни түзүңлар. [25] У күндә һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар; Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған бир қурбанлиқ сунуңлар.

һейтиниң әтисидин башлап йәттә күнлүк «петир нан һейт»и болиду. Йәһудий әнъәнилири бойичә бу йәттә күн ичидә кәлгән шабат күниниң иккинчи күни «дәсләпки һосул һейти» болиду.
23:15 Қан. 16:9,10
23:17 **«булар ... дәсләпки һосул һәдийәси дәп һесаплиниду»** — бу һосул болса, буғдай һосули еди. «Дәсләпки һосул һейти»дики һосул болса арпа һосули еди.
23:22 Лав. 19:9; Қан. 24:19
23:24 **«канайлар»** — яки «бурғилар» *(қочқарниң мүңгүзлири)*.
23:24 Чөл. 29:1

«Кафарәт күни»

[26] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[27] Йәттинчи айниң онинчи күни болса кафарәт күни болиду; у күн силәр үчүн муқәддәс
жиғилиш күни болиду; шу күни нәпсиңларни тартип өзәңларни төвән тутуп, Пәрвәр-
дигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқни сунуңлар; [28] У күндә һеч қандақ иш-әмгәк
қилмаңлар; чүнки у бир кафарәт күни болуп, шу күн өзәңлар үчүн Худайиңлар Пәрвәр-
дигар алдида кафарәт қилинишқа бекитилгәндур. [29] Һәр ким шу күни нәпсини тартмай
өзини төвән тутмиса өз хәлқидин үзүп ташлиниду. [30] Кимдәким шу күндиму һәр қандақ
бир иш қилса, Мән шу адәмни өз хәлқидин үзүп ташлаймән. [31] Шу күни һеч қандақ иш
қилмаңлар; бу дәвирдин-дәвиргичә силәр үчүн қәйәрдә турсаңлар бир әбәдий бәлгү-
лимә болиду. [32] У күн силәр үчүн толуқ арам алидиған шабат күни болиду; нәпсиңларни
тартип өзәңларни төвән тутуңлар. Шу айниң тоққузинчи күни гугумдин тартип әтиси
гугумғичә шабат күнигә риайә қилип арам елиңлар.

«Кәпиләр һейти»

[33] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[34] Сән Исраилларға мундақ дегин: — Йәттинчи айниң он бәшинчи күнидин башлап,
йәттә күнгичә Пәрвәрдигарниң «кәпиләр һейти» болиду. [35] Биринчи күндә муқәддәс
жиғилиш болиду; һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар. [36] Йәттә күнгичә Пәрвәрдигарға атап
отта сунулидиған қурбанлиқ сунуңлар; сәккизинчи күндә силәргә муқәддәс жиғилиш
болиду; Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқ сунуңлар. Бу өзи тәнтәнилик
жиғилиш болғач, у күни һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар.
[37] Силәр «муқәддәс сорунлар болсун» дәп жақалайдиған, йәни Пәрвәрдигар бекиткән
һейтлар мана шулардур. Шу сорунларда силәр һәр қайси күнгә бекитилгини бойичә,
Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә-қурбанлиқ, йәни көйдүрмә қурбанлиқ,
ашлиқ һәдийә, башқа һәр хил қурбанлиқлар вә шарап һәдийәләрни сунисиләр; [38] булар-
дин башқа, Пәрвәрдигарниң шабат күнлирини тутисиләр вә Пәрвәрдигарға атап қалған
һәдийәлириңларни берип, қәсәм қурбанлиқлириңларниң һәммисини ада қилип, ихти-
ярий қурбанлиқлириңларниң һәммисини сунисиләр.
[39] Силәр әнди зиминдин һосул-мәһсулатлирини жиғип болуп, йәттинчи айниң он бә-
шинчи күнидин башлап йәттә күн Пәрвәрдигарниң һейтини өткүзүңлар. Биринчи күни
толуқ арам елиш болиду, сәккизинчи конидиму толуқ арам елиш болиду. [40] Биринчи
күни силәр есил дәрәқләрдин шах-путақларни чатап, йәни хорма дәрәқлири билән
қоюқ йопурмақлиқ дәрәқләрниң шахлирини кесип, ериқ бойидики сөгәт чивиқлирини
қирқип Худайиңлар Пәрвәрдигар алдида йәттә күнни шундақ шат-хорам өткүзисиләр.
[41] Силәр һәр жили бу йәттә күнни Пәрвәрдигарға атиған бир һейт сүпитидә өткүзүңлар;
дәвирдин-дәвиргичә бу силәр үчүн әбәдий бир бәлгүлимә болиду. Силәр һейтни йәт-
тинчи айда өткүзүңлар. [42] Йәттә күнгичә кәпиләрдә туруңлар. Исраилда туғулғанлар-

23:27 **«кафарәт күни»** — ибраний тилида «кафарәтләр күни». **«нәпсиңларни тартип өзәңларни төвән тутуп, ...»** — ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду. Йәһудий әнъәнилири бойичә бу ишлар роза тутушни өз ичигә алатти. 16:29-31ниму көрүң.
23:27 Лав. 16:29,31; Чөл. 29:7
23:34 **«йәттинчи ай»** — ибраний тилида «бу йәттинчи ай».
23:34 Мис. 23:16; Чөл. 29:12; Қан. 16:15
23:36 Юһ. 7:37
23:39 **«һосул-мәһсулатлири»** — мошу «һосул-мәһсулатлири» ашлиқлар һәм һәр хил мевә-чивә мәһсулатлирини өз ичигә алиду.
23:40 **«есил дәрәқләрдин шах-путақларни чатап, ...»** — ибраний тилида «есил дәрәқләрдин мевини чатап, ...».

ниң һәммиси кәпидә турсун. [43] Буниң билән Мән Исраилларни Мисир зиминидин
чиқарғинимда, уларни кәпиләрдә турғузғинимни әвлатлириңлар билиду. Өзәм Худай-
иңлар Пәрвәрдигардурмән.
[44] Шундақ қилип Муса Пәрвәрдигарниң бекиткән шу һейтлирини Исраилларға баян қилди.

«Чирақдан» вә «тәғдим нан ширәси тоғрисидики бәлгүлимиләр

24 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Исраилларға чирақ һемишә йениқ туруши үчүн зәйтундин соқуп чиқирилған
сап майни саңа елип келишкә буйруғин. [3] Һарун җамаәт чедириниң ичидә, һөкүм-гува-
лиқ сандуғиниң удулидики пәрдиниң сиртида һәр кечиси әтигәнгичә Пәрвәрдигарниң
алдида чирақларни шундақ пәрләп турсун. Бу дәвирдин-дәвиргичә силәр үчүн әбәдий
бир бәлгүлимә болиду. [4] Һарун һемишә Пәрвәрдигарниң алдида бу чирақларни пак чи-
рақданниң үстигә тизип қойсун.
[5] Сән йәнә есил буғдай унидин он икки тоғачни әткин. Һәр бир тоғач бир әфаһниң
ондин иккисигә баравәр болсун. [6] Андин сән Пәрвәрдигарниң алдидики пак ширә-
ниң үстигә алтидин икки қатар қилип тизғин. [7] Һәр бир қатарниң үстигә сап мәсти-
ки қойғин; шуниң билән улар Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә, әсләтмә
нан болиду.

[8] Буларни у Исраилларға вакалитән һәр бир шабат күни Пәрвәрдигарниң алдида тиз-
сун; бу әбәдий бир әһдидур. [9] Нанлар Һарун билән униң оғуллириға тәвә болиду; улар
уларни муқәддәс җайда йесун; чүнки бу нәрсиләр Пәрвәрдигарға атап отта сунулған
нәрсиләр ичидә «әң муқәддәсләрниң бири» дәп санилип, Һарунға тәвә болиду; бу әбә-
дий бир бәлгүлимидур.

Худаниң намиға күпүрлүк қилиш гунайиниң җазаси

[10] Аниси Исраилий, атиси Мисирлиқ бир оғул бар еди. У Исраилларниң арисиға барди;
у чедиргаһта бир Исраилий билән урушуп қалди. [11] Улар соқушқанда Исраилий аялниң
оғли күпүрлүк қилип, *Пәрвәрдигарниң* намини булғап қарғиди. Хәлиқ уни Мусаниң ал-
диға елип барди. У кишиниң анисиниң исми Шеломит болуп, у Дан қәбилисидин болған
Дибриниң қизи еди. [12] Шуниң билән улар Пәрвәрдигарниң һөкүм буйруғи чиққичә у
кишини солап қойди.
[13] Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[14] Қарғиғучини чедиргаһниң ташқириға елип чиқиңлар. Униң ейтқинини аңлиғанлар-
ниң һәммиси қоллирини униң бешиға қойсун, андин пүткүл җамаәт бир болуп уни чал-
ма-кесәк қилсун.

23:42 **«Йәттә күнгичә кәпиләрдә туруңлар, ...»** — бу кәпиләр жуқуридики шах-чивиқлардин ясилиши керәк.
24:3 **«һөкүм-гувалиқ сандуғи»** — мошу йәрдә «һөкүм-гувалиқ» Худаниң Исраилға болған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болған әһдисини көрситиду; Худаниң муқәддәс маһийити вә характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, «һөкүм-гува» дәпму атилиду. Оқурмәнләргә аянки, шу әмирләр әһдә сандуғи ичидә сақлақлиқ таш тахтайлар үстидә пүтүклүк еди. Шуңа бәзидә сандуқ «һөкүм-гувалиқ сандуғи», ибадәт чедири болса, «һөкүм-гувалиқ чедири» дәп атилиду.
24:4 **«пак чирақдан»** — яки «сап алтун чирақдан».
24:6 **«пак ширә»** — яки «сап алтун ширә».
24:9 Мис. 29:32; Лав. 8:31; 1Сам. 21:6; Мат. 12:4
24:11 **«муқәддәс нам»** — мошу йәрдә ибраний тилида «муқәддәс нам» әмәс, пәқәт «Нам» дейилиду. Демәк, Пәрвәрдигарниң нами *(16-айәтни көрүң)*.
24:12 **«...Пәрвәрдигарниң һөкүм буйруғи чиққичә,...»** — ибраний тилида «...Пәрвәрдигарниң ағзиға қарап, у һөкүм чиқарғичә,...».

[15] Һәмдә сән Исраилларға мундақ дегин: — Әгәр бирким өз Худасини һақарәтләп
қарғиса өз гунайини тартиду. [16] Пәрвәрдигарниң намиға күпүрлүк қилған һәр
қандақ киши өлүмгә мәһкүм қилинсун; пүткүл җамаәт чоқум бир болуп уни чал-
ма-кесәк қилсун; мәйли у мусапир болсун яки йәрлик болсун, *муқәддәс* намға күпүр-
лүк қилса өлтүрүлсун.
[17] Әгәр бириси башқа бирисини уруп өлтүрсә, у өлүмгә мәһкүм қилинсун.
[18] Бириси бир чарпайни өлтүрсә, униң үчүн һайванни төләп, җанға-җан төләп бәрсун.
[19] Бирким өз хошнисини мәйип қилса, у өзгигә қандақ қилған болса, униң өзигиму шун-
дақ қилинсун. [20] Бирәр әзаси сундуруветилгән болса, униңму сундурулсун; көзигә-көз,
чишиға-чиш накар қилинсун; башқа кишини қандақ зәхимләндүргән болса уму һәм
шундақ қилинсун.
[21] Кимдәким бир чарпайни өлтүрсә, чарпай төләп бәрсун; адәмни уруп өлтүргән киши
болса, өлүм җазасиға мәһкүм қилинсун.
[22] Силәрдә бирла қанун болсун. мусапир яки йәрлик болсун, баравәр муамилә қилинсун;
чүнки Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
[23] Муса Исраилларға шуларни деди; шуниң билән улар шу қарғиғучини чедиргаһниң
ташқириға елип чиқип, чалма-кесәк қилди. Шундақ қилип, Исраиллар Пәрвәрдигарниң
Мусаға әмир қилғинидәк қилди.

Зиминниң «шабат жили»

25 [1] Пәрвәрдигар Синай теғида Мусаға сөз қилип мундақ деди: — [2] Сән Исраилларға
мундақ дегин: — Мән силәргә беридиған зиминға киргиниңларда у зиминниң
өзиму Пәрвәрдигарға атап бир шабат арамини алсун. [3] Сән алтә жил етизиңни терип,
алтә жил таллиқ бeғиңни чатап, улардин һосулларни жиққин; [4] амма йәттинчи
жили зиминниң өзи үчүн бир «шабатлиқ арам» болсун; у Пәрвәрдигарға аталған
бир «шабат» һесаплиниду. Шу жили сән етизиңни теримайсән вә таллиғиңни
чатимайсән. [5] Өзлүгидин үнүп чиққан һосулни ормайсән; вә чаталмиған таллириңниң
үзүмлирини үзмәйсән; чүнки шу жил зимин арам алидиған жилдур.
[6] Һалбуки, зимин шабат жилида чиқарған һосул һәммиңларға озуқ болиду, йәни өзәң
үчүн, қул-дедигиң үчүн, мәдикариң үчүн вә сениңкидә туруватқан мусапир үчүн, шу-
ниңдәк мал-варанлириң үчүн [7] Вә зиминиңдики явайи һайванлар үчүнму озуқ болиду;
зиминниң һәммә һосули озуқ болиду.

«Канай-бурға чалидиған жили», йәни «азатлиқ жили», «шатлиқ жили»

[8] Шуниңдәк сән йәттә қетимлиқ шабат жилини, йәни йәттә һәссә йәттә жилни санигин;
йәттә шабат жил күнлири қириқ тоққуз жил болиду. [9] Шунчилик вақит өтүп, йәттинчи
айда, айниң онинчи күни, кафарәт күнидә бурға челип садасини жуқури чиқирисиләр;
кафарәт күниниң өзидә силәр пүткүл зиминиңларда бурғиниң садасини аңлитисиләр.
[10] Шу әллигинчи жилини силәр муқәддәс дәп билип, пүткүл зиминда униңда барлиқ

24:16 **«муқәддәс нам»** — мошу йәрдә ибраний тилида пәқәт «Нам» дейилиду.
24:20 Мис. 21:24; Қан. 19:21; Мат. 5:38
25:2 Мис. 23:10
25:7 **«... зиминиңдики явайи һайванлар үчүнму озуқ болиду; зиминниң һәммә һосули озуқ болиду»** — демәк, *(1)* етиз-таллиқниң егиси өз йеридин өзлүгидин үнүп чиққан «тәбиий һосул»ни оғақ вә пичақ билән һәргиз алмаслиғи керәк; *(2)* барлиқ хәлиқ шу «тәбиий һосул»дин, шундақла һәр хил дәрәқләрниң мевисини вә зиминдики башқа тәбиий озуқлуқни *(кимниң йеридә болушидин қәтъийнәзәр)* халиғанчә қол билән үзсә болатти; *(3)* һәтта зиминдики явайи һайванларму униңдин бәһримән болушқа болатти; шуниң үчүн етиз әтрапидики чит-қашаларни ечип бериши керәк еди.

туруватқанларниң һәммисигә азатлиқни җакалишиңлар керәк. Шу жил силәргә «азат-
лиқ жили» болиду, һәр бириңлар өз йәр-мүлүклириңларға қайтисиләр, һәр бириңлар
өз аилә-җәмәтиңларға қайтип барисиләр. [11] Бу әллигинчи жили силәргә бир азатлиқ
жили болсун; у жили һеч немә теримайсиләр, өзлүгидин үнүп чиққан һосулниму ор-
майсиләр вә чаталмиған таллириңларниң үзүмлирiниму жиғмайсиләр. [12] Чүнки бу
азатлиқ жили болуп, силәргә муқәддәс һесаплансун; униң һосулини болса, етиз-дали-
лардин тепип *һәммиңлар* йәйсиләр.

Йәр-мүлүкләрниң яндурулуши

[13] Азатлиқ жили араңлардики һәр бир адәм өз йәр-мүлкигә қайтсун. [14] Силәр хош-
наңларға бир немә сетип бәрсәңлар, яки хошнаңлардин бир немә сетивалсаңлар,
бир-бириңларни бозәк қилмаңлар. [15] Хошнаңдин *йәрни* сетивалсаң, ундақта «азатлиқ
жили»дин кейин өткән жилларниң санини һесаплап униңдин сетивелишиң керәк; уму
қалған жилларниң саниға қарап, йәрниң кейинки һосуллириға асасән саңа сетип бәр-
сун. [16] «*Азатлиқ жили»ғичә* болған жиллар көпрәк болса, баһасини шуниңға мувапиқ
жуқури көтирисән; қалған жиллар азрақ болса, баһасини шуниңға мувапиқ кемәйт-
сун. Чүнки қалған жилларниң һосуллири қанчә болса, у шу бойичә саңа сетип бериду.
[17] Силәр бир-бириңларни бозәк қилмаңлар, бәлки Худайиңлардин қорқуңлар; чүнки
Мән болсам Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
[18] Силәр Мениң бәлгүлимилиримни тутуп, һөкүмлиримдә туруп, шуларға әмәл қи-
лиңлар; силәр шундақ қилсаңлар, зиминиңларда теч-аман турисиләр. [19] Шуниң билән
зимин силәргә өз мевисини бериду, силәр тойғидәк йәп, униңда теч-аман турисиләр.
[20] Әгәр силәр: — Мана, бизгә терип һосулни жиғишқа иҗазәт берилмисә, йәттинчи жили
немә йәймиз, дәп сорисаңлар, [21] *силәргә мәлум болсунки*, алтинчи жилида үч жилниң һосу-
лини бәрсун дәп, Мән үстүңларға бәрикитимни «чүш» дәп буйруймән. [22] Вә шундақ боли-
дуки, силәр сәккизинчи жили терийсиләр, амма тоққузинчи жилиғичә ешип қалған кона
һосулдин техичә йәйсиләр; шу тоққузинчи жилиғичә силәр кона ашлиқтин йәйсиләр.
[23] Йәр-зимин сетилса, мәңгүлүк сетилмисун, чүнки зиминниң өзи Мениңкидур, силәр
болсаңлар Мениң йенимдики мусапир вә меһман, халас. [24] Силәр егә болидиған пүткүл
зиминда йәр-зиминниң егилиригә уни «қайтурувелиш һоқуқи»ни яритип беришиңлар
керәк. [25] Әгәр қериндашлириңлардин бири кәмбәғәллишип, өз мирас йерини сетивәткән
болса, униң йеқин туққини, йәни «һәмҗәмәт шапаәтчи»си келип өз қериндиши сатқан
йәрни қайтуруп сетивалсун. [26] Әгәр униң һеч шапаәтчи туққини болмиса, лекин у ян-
дурувелишқа керәклик пулни тапалиса, [27] Ундақта сатқиниға қанчә жил болғанлиғини
һесаплап, *азатлиқ жилиғичә* қалған жиллар үчүн сетивалған кишигә мувапиқ пул берип,
өз йеригә қайтсун. [28] Лекин әгәр у яндурувелишқа керәклик пулни тапалмиса, өзи сетип
бәргән йәр азатлиқ жилиғичә алғучиниң қолида турсун; азатлиқ жили кәлгәндә йәр йәр
сетивалғучиниң қолидин чиқсун, өз егиси өз йәр-мүлкигә қайтсун.

25:10 **«Азатлиқ жили»** — әслидә ибраний тилида «бурға *(челиш)* жили» дәп атилатти. Кейин, униң чүшәнчиси тезла «азатлиқ жили», «шатлиқ жили» дегәнгә өзгәрди.

25:12 **«шабат жили»** — бу иш тоғрисидики бәлгүлимиләрни, 5-7-айәтләрдин вә изаһатлиридин көрүң.

25:14 **«Силәр хошнаңларға бир немә сетип бәрсәңлар, яки хошнаңлардин бир немә сетивалсаңлар»** — бу айәттики «бир немә» шүбһисизки йәр-зиминларни яки егиликни көрситиду *(13-айәтни көрүң)*.

25:25 **«һәмҗәмәт шапаәтчи»** — мошу сөз ибраний тилидики «гоел»ниң тәрҗимисидур. Тәвраттики нурғун йәрләрдә бу сөз тепилиду *(мәсилән, «Аюп» 19:25ни вә изаһатни көрүң)*. Бәзидә «һәмҗәмәт қутқазғучи» дәп тәрҗимә қилиниду. Бу сөз умумән бирисиниң мәлум аваричиликкә учриғинида, униңға туққанчилик *(һәмҗәмәтлик)* қилип уни қутқузуш үчүн бәдәл төләйдиған қутқазғучи туққинини билдүриду.

25:26 **«лекин у яндурувелишқа керәклик пулни тапалиса»** — ибраний тилида «у» «униң қоли» дегән сөз билән ипадилиниду.

Сетип бәргән өйләр тоғрилиқ

[29] Әгәр бириси сепиллиқ шәһәрниң ичидики бир туралғу өйни сатқан болса, сетип бир
жил ичидә уни яндурувелиш һоқуқи бардур. Толуқ бир жил түгәп болғичә, яндуруве-
лиш һоқуқи бардур. [30] Лекин пүтүн жил ичидә яндурувелинмиса, сепиллиқ шәһәрниң
ичидики бу өй нәсилдин-нәсилгә алған кишиниң қолида болуп, азатлиқ жили кәлсиму
яндурулмас.
[31] Лекин сепилсиз кәнтләрниң өйлири болса зиминниң етизлиридәк һесаплиниду;
уларни яндуруп сетивалғили болиду; азатлиқ жили кәлгәндә әсли егисиниң қолиға ян-
дурулиду.
[32] Лекин Лавий шәһәрлиридә болса, Лавийлар өз мираси болған шәһәрләрдики өйли-
рини халиса һәр қачан қайтурувелиш һоқуқи бардур. [33] Лавийлардин бири өйлирини,
йәни өз мираси болған шәһәрдики бир өйни қайтурувелиш һоқуқи бар болсиму, *лекин
қайтуруп алмиған болса*, ундақ әһвалда у азатлиқ жили кәлгәндә яндурулиду; чүнки Ла-
вий шәһәрлириниң өйлири болса Лавийларниң Исраилларниң арисидики мираси бо-
лиду. [34] Шундақ һәм буларниң шәһәрлириниң чөрисидики етиз-йәрлири болса, улар-
ниң әбәдий мираси болғачқа, сетилса болмайду.

Қәризләр вә қуллар тоғрилиқ бәлгүлимиләр

[35] Саңа хошна болған, қериндашлириңлардин бири кәмбәғәллишип, өз җенини бақал-
май қалса, сән уни мусапир яки яқа жутлуқ меһмандәк йениңда турғузуп, униңдин
хәвәр алғин. [36] Сән униңдин өсүм вә яки пайда алмиғин; сән Худайиңдин қорқуп, қе-
риндишиңни қешиңда турушқа қойғин. [37] Пулуңни униңға өсүмгә бәрмә, ашлиғиңниму
пайда елиш мәхситидә униңға өтнә бәрмигин.
[38] Худайиңлар болушқа, Қанаан зиминини силәргә беришкә силәрни Мисир зиминидин
чиқирип кәлгән Худайиңлар Пәрвәрдигар Өзәмдурмән.
[39] Әгәр саңа хошна болған қериндишиң кәмбәғәллишип, өзини саңа сатса, уни қул-
дәк қуллуқ хизмитигә салмиғин; [40] бәлки у қешиңда мәдикар яки мусапирдәк турсун;
азатлиқ жилиғичә сениң хизмитиңдә болсун; [41] андин азат болуп өзи билән балили-
ри қешиңдин чиқип, өз җәмәтигә йенип берип, ата-бовилириниң йәр-мүлкигә қайт-
сун. [42] Чүнки улар Мән Өзәм Мисир зиминидин чиқирип елип кәлгән қул-бәндилирим
болғачқа, уларни қулдәк сетишқа йол қоймаңлар. [43] Сән уларға қаттиқ қоллуқ билән
ғоҗилиқ қилмайсән, бәлки Худайиңдин қорққин.
[44] Лекин өзәңгә қул яки дедәк алмақчи болсаң, уларни әтраптики ят әлләрдин шундақ
қул йә дедәк сетивалсаң болиду. [45] Булардин башқа, араңларда олтирақлашқан муса-
пирларниң пәрзәнтлирини вә шуларниң җәмәтидин, йәни силәр билән биллә туру-

25:32 **«Лавийларниң шәһәрлири»** — Исраил ичидә Лавийларға алаһидә хас болған 48 шәһәр бар еди (*«Чөл.» 35-бап, «Йәшуа» 21-бапни көрүң*).

25:33 **«Лавийлардин бири өйлирини... қайтурувелиш һоқуқи бар болсиму,... у азатлиқ жили кәлгәндә яндурулиду»** — яки «Әгәр Лавийлардин бири башқа бирисидин (*йәни башқа бир Лавий адәмдин*) өз мираси болған шәһиридә бир өйни сетивалсиму, азатлиқ жили кәлгәндә яндурулиду». Бу айәтниң йәнә бәзи башқа тәрҗимилири яки шәрһлири учриши мүмкин.

25:34 **«... буларниң шәһәрлириниң чөрисидики етиз-йәрлири ... сетилса болмайду»** — бу етизлар уларниң хусусий тәәллуқати әмәс, бәлки уларниң «коллектип» тәәллуғи еди.

25:36 Мис. 22:25; Қан. 23:18; Пәнд. 28:8; Әз. 18:8; 22:12

25:39 Мис. 21:2; Қан. 15:12; Йәр. 34:14

25:41 **«андин *қул* азат болуп өзи билән балилири ... ата-бовилириниң йәр-мүлкигә қайтсун»** — «Мис.» 21:2-6-айәтләрдә берилгән бәлгүлимиләр бойичә ибраний қул алтә жил ишләп болғандин кейин азатлиққа қоюп берилиши керәк. Лекин «азатлиқ жили» униң ишләшкә керәк болған алтә жил тошмайла кәлсә, шу жили у аилиси билән азатлиққа чиқиду.

25:43 Әф. 6:9; Кол. 4:1

ватқан, зиминиңларда туғулғанлардин қуллар сетивалсаңлар болиду; шуниң билән
улар силәрниң мүлкүңлар болуп қалиду. 46 Силәр мошуларни өзәңлардин кейинки ба-
лилириңларға мирас қилип, уларға мүлүк болушқа қалдурсаңлар болиду; мошуларни
әбәткичә қул қилсаңлар болиду; лекин өз қериндашлириңлар болған Исраиллар ариси-
да болса, бир-бириңларға қаттиқ қоллуқ билән ғоҗилиқ қилмаслиғиңлар керәк.
47 Әгәр араңларда олтиришлиқ бир мусапир яки яқа жутлуқ бейиған вә униңға хошна
қериндишиң кәмбәғәллишип, өзини шу хошна мусапирға вә яки шу мусапирниң мәлум
бир әвладиға сатса, 48 у сетилғандин кейин униңда пул төләп һөрлүккә чиқиш һоқуқи
қалиду; униң ака-укилириниң һәр қайсиси уни һөрлүккә сетивалса болиду. 49 Шуниңдәк
униң тағиси яки тағисиниң оғли вә яки җәмәтидин болған һәр қайси йеқин туққини уни
һөрлүккә сетивалса болиду; яки өзиниң қурби йәтсә, пул берип өз-өзини һөрлүккә сети-
валса болиду. 50 Уни сетивалидиған киши униң ғоҗиси билән гәплишип сетилған жил-
дин тартип азатлиқ жилиғичә қанчилик болғанлиғини һесаплап, сетивелиш баһасини
жилларниң саниға қарап һесаплисун; *һөрлүк пули һесаплашта қулниң ғоҗисиға* ишләшкә
керәк болған қалған күнлириниң һәққи «мәдикарниң ишлигән күнлири»дәк һесаплан-
сун. 51 Азатлиқ жилиға йәнә хелә жиллар болса, шуни һесаплап, сетилған пулниң нисби-
ти бойичә һөрлүк пулини һесаплап бәрсун; 52 әгәр азатлиқ жилиға аз жиллар қалған бол-
са, уни һесап қилип, қалған қуллуқ жиллириға мувапиқ пулни яндуруп бәрсун.
53 Болмиса, қул шу ғоҗисиниң йенида жиллиқ мәдикардәк туруши керәк; униң ғоҗиси
сениң көз алдиңда униңға қаттиқ қоллуқ билән ғоҗилиқ қилмисун.
54 Әгәр қул жуқуриқи йоллар билән һөрлүккә чиқалмиса, азатлиқ жили кәлгәндә қоюп
берилсун — у балилири билән қошулуп азат болиду. 55 Чүнки Исраилларниң өзи Маңа
қул-бәндиләрдур; улар Мән Өзәм Мисир зиминидин чиқирип кәлгән қул-бәндилирим-
дур. Худайиңлар Пәрвәрдигар Өзәмдурмән.

Худаға итаәтмән болушниң бәхит-бәрикити, итаәтсизлик кәлтүридиған балаю-апәтләр

26 1 Силәр өзәңлар үчүн һеч қандақ бут ясимаңлар яки өзәңларға һеч ойма
мәбуд яки һәйкәл-түврүкни турғузмаңлар яки уларға баш урушқа оюлған
нәқишлик ташларни зиминиңларда һәргиз тиклимәңлар; чүнки Өзәм Худайиңлар
Пәрвәрдигардурмән. 2 Мениң шабат күнлиримни тутуп, муқәддәс җайимға ихласмән
болуңлар. Мән Пәрвәрдигардурмән.
3 Әгәр силәр мениң бәлгүлимилиримдә меңип, әмирлиримни тутуп уларға әмәл қилса
ңлар, 4 Мән йериңларниң өз һосулини берип турушиға, даладики дәрәқләрниң мевиси-
ни чиқиришиға вақтида ямғурлириңларни яғдуруп туримән. 5 Шуниң билән хаман те-
пиш вақти үзүм жиғиш пәслигичә болиду, үзүм жиғиш вақти терилғу вақтиғичә болиду;
силәр нениңларни тоюнғичә йәп, өз зиминиңларда теч-аман турисиләр. 6 Мән зиминға

25:49 **«...өзиниң қурби йәтсә, пул берип өз-өзини һөрлүккә сетивалса болиду»** — демәк, ғоҗайини ят әллик болса, «Мис.» 21:2-6-айәтләрдики «қул алтә жил ишләп андин азат болиду» дегән бәлгүлимә инавәтлик болмайду.
25:50 **«... қалған күнлириниң һәққи «мәдикарниң ишлигән күнлири»дәк һесаплансун»** — демәк, қалған жилларға мәдикарниң иш һәққи өлчими бойичә пул һесаплап төлиши керәк.
25:53 **«... униң ғоҗиси сениң көз алдиңда униңға қаттиқ қоллуқ билән ғоҗилиқ қилмисун»** — демәк, Йәһудийлардин бири яқа жутлуқ бир ғоҗайинниң қол астида қул болуп ишлисә, хошна болған Йәһудий қериндашлири униң һалиға йетип, униңдин хәвәр елиши керәк.
26:1 Мис. 20:4; Қан. 5:8; 16:22; Зәб. 96:7
26:2 Лав. 19:30
26:3 Қан. 28
26:5 Лав. 25:19

арам-течлиқ ата қилимән, шуниң билән һеч ким силәрни қорқиталмайду, арамхуда йе-
тип ухлайсиләр; вәһший һайванларни зиминдин йоқитимән, қиличму зиминиңлардин
өтмәйду; [7] силәр дүшмәнлириңларни қоғлайсиләр, улар алдиңларда қиличлинип жиқи-
лиду. [8] Силәрдин бәш киши йүз кишини қоғлайду, йүз киши он миңни қачуриду; дүшмән-
лириңлар болса алдиңларда қиличлинип жиқилиду. [9] Мән силәргә йүзүмни қаритип,
силәрни пәрзәнт көргүзүп көпәйтимән, силәр билән бағлиған әһдәмни мәзмут турғу-
зимән. [10] Силәр техичә узун сақланған кона ашлиқни йәваткиниңларда, йеңи ашлиқ
чиқиду; йеңиси вәҗидин конисини чиқиривәтисиләр. [11] Мән Өз маканимни араңларда
турғузимән вә қәлбим силәрдин нәпрәтләнмәйду. [12] Мән араңларда меңип силәрниң
Худайиңлар болимән вә силәр Мениң хәлқим болисиләр.
[13] Мән силәрни Мисирда уларниң қуллири болуштин һөр қилишқа шу зиминидин
чиқарған Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән; Мән боюнтуруғуңларниң асарәтлирини
сундуруп, қәддиңларни тик қилип маңғуздум.
[14] Һалбуки, әгәр силәр Маңа қулақ салмай, бу әмирләрниң һәммисигә әмәл қилмай,
[15] бәлгүлимилиримни ташлап, қәлбиңлардин һөкүмлиримни яман көрүп, барлиқ әмир-
лиримни тутмай, әһдәмни бузсаңлар, [16] Мәнму бешиңларға шу ишларни чүширимәнки,
— Мән силәргә вәһимә селип, көзүңларни кор қилидиған, җениңларни зәиплəштүри-
диған сил-ваба кесили, кезик кесилини бешиңларға чүширимән. Силәр уруғуңларни
бекар чечип-терийсиләр, чүнки дүшмәнлириңлар уни йәп кетиду.
[17] Мән йүзүмни силәргә қарши қилимән, шуниң билән силәр дүшмәнлириңлардин уру-
луп қачидиған болисиләр; силәрни өч көргүчиләр үстүңлардин һөкүмранлиқ қилиду;
һеч ким силәрни қоғлимисиму, қачисиләр.
[18] Булардин һеч ибрәт алмай, бәлки Маңа йәнә қулақ салмисаңлар, Мән гуналириңлар
түпәйлидин силәргә болған җазани йәттә һәссә еғирлитимән, [19] күч-һәйвәңлардин
болған һакавурлуғиңларни сундуримән; асминиңларни төмүрдәк қилип, йериңларни
мистәк қиливетимән; [20] әҗир-җапайиңлар бекарға кетиду, йериңлар һосул бәрмәйду,
даладики дәрәқләргә мевә чүшмәйду.
[21] Әгәр йәнила Мән билән қарши маңсаңлар, шундақла Маңа қулақ салмисаңлар, Мән
гуналириңларға лайиқ бешиңларға чүшидиған ваба-күлпәтләрни йәнә йәттә һәссә
еғирлитимән. [22] Араңларға силәрни балилириңлардин җуда қилидиған, чарпайли-
риңларни йоқитидиған, силәрни азлитидиған явайи һайванларни әвәтимән; йол-кочи-
лириңлар адәмзатсиз чөлдәк болуп қалиду. [23] Силәр бу ишлар арқилиқ ибрәт-тәрбийә
алмай, бәлки йәнила Маңа қарши маңсаңлар, [24] Мәнму силәргә қарши меңип, гунай-
иңлар түпәйлидин болған җазани йәнә йәттә һәссә еғирлитип, Мән Өзәм силәрни ур
имән; [25] үстүңларға әһдәмни бузғанлиқниң интиқамини алидиған қилич чүширимән;
шуниң билән силәр шәһәрләргә жиғиливалисиләр, Мән араңларға ваба чүширимән; шу-
ниң билән силәр дүшмәнләрниң қолиға чүшисиләр. [26] Силәргә йөләнчүк болған ашлиқ-
ни қурутуветимән; он аял бир болуп бир тонурда нан йеқип, нанларни силәргә таразида
тартип бериду, амма буни йегиниңлар билән тоймайсиләр.

26:6 Аюп 11:18,19
26:8 Йә. 23:10
26:11 Әз. 37:26; 2Кор. 6:16
26:14 Қан. 28:15; Жиғ. 2:17; Мал. 2:2
26:17 Пәнд. 28:1
26:19 **«... асминиңларни төмүрдәк қилип, йериңларни мистәк қиливетимән»** — демәк, асмандин һөл-йеғин чүшмәйду һәмдә бәлким уларниң дуалири асмандин жуқуриға өтмәйду, йәр сусиз болуп интайин қаттиқлишип болиду.
26:24 2Сам. 22:27; Зәб. 17:27-28
26:26 **«силәргә йөләнчүк болған ашлиқни қурутуветимән; ...»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда «Мән силәрниң

27 Әгәр булардин һеч ибрәт алмай, маңа қулақ салмисаңлар, бәлки маңа қарши маң-
саңлар, 28 Мәнму қәһр билән силәргә қарши маңимән; Мән, йәни Мән Өзәм гунали-
риңлар түпәйлидин жаза-тәрбийини йәнә йәттә һәссә еғирлитип чүширимән. 29 Шуниң
билән силәр оғуллириңларниң гөши вә қизлириңларниң гөшини йәйсиләр; 30 шундақла
Мән қурбанлиқ «жуқури жай»лириңлани вәйран қилип, «күн түврүк»лириңларни сун-
дуруп, өлүклириңларни сунуқ бутлириңларниң үстигә ташливетимән; Мениң қәлбим
силәрдин нәпрәтлиниду. 31 Мән шәһәрлириңларни вәйран қилип, муқәддәс жайли-
риңларни харап қилип, *қурбанлиғиңларниң* хушбуйлирини йәнә пуримаймән; 32 зимин-
ни һалакәткә елип баримән; униңда олтирақлашқан дүшмәнлириңлар бу әһвалға һәй-
рануһәс қалиду. 33 Силәрни әлләрниң арисиға таритип, кәйниңлардин қилични суғуруп
қоғлаймән; шуниң билән зиминиңлар вәйран болуп шәһәрлириңлар харап қилиниду.
34 У вақитта, силәр дүшмәнлириңларниң зиминида туруватқиниңларда, зимин вәй-
ранә болған барлиқ күнләрдә, зимин өз шабат күнлиридин сөйүниду; у заманда зимин
дәрвәқә арам елип өз шабатлиридин сөйүниду. 35 Өзи вәйранә болуп турған барлиқ күн-
лиридә у арам алиду, йәни силәр униңда туруватқан вақиттики шабат күнлириңларда
һеч алмиған арамни әнди алиду.
36 Араңлардин қутулуп қалғанлар болса, улар дүшмәнләрниң зиминлирида турғини-
да көңүллиригә жүрәкзадилик салимән, шуниң билән улар чүшкән бир йопурмақниң
шәписини аңлиса қиличтин қачқандәк қачиду; һеч ким қоғлимисиму жиқилип чүшиду.
37 Гәрчә һеч ким уларни қоғлимисиму, дәрвәқә қиличтин жиқитилғандәк улар бир-би-
риниң үстигә путлишип жиқилиду; силәрдә дүшмәнлириңларға қарши турғидәк күч
қалмайду. 38 Әлләрниң арисида һалак болисиләр, дүшмәнлириңларниң зимини силәр-
ни йәп кетиду. 39 Араңлардин қутулуп қалғанлири болса өз рәзиллиги түпәйлидин дүш-
мәнлириңларниң зиминида зәиплишиду; вә ата-бовилириниң рәзиллигидиму жүрүп,
шулар зәипләшкәндәк уларму зәиплишиду.

Гуналарни иқрар қилип нижат тепиш

40 Һалбуки, улар өзи қилған рәзиллиги билән ата-бовилириниң садир қилған рәзил-
лигини, Маңа йүз өрүп асийлиқ қилғинини, шундақла уларниң Маңа қарши туруп
маңғинини бойниға алиду, 41 шуниңдәк Мениң уларға қарши маңғинимға, шуниңдәк
уларни дүшмәнлириниң қолиға тапшурғинимға иқрар болиду. Шуңа әгәр у вақитта
уларниң хәтнисиз көңли төвән қилинип, өз қәбиһлигиниң жазасини қобул қилса,
42 ундақта Мән Яқуп билән бағлиған әһдәмни яд қилип, Исһақ билән бағлиған әһдәм-
ниму вә Ибраһим билән бағлиған әһдәмниму есимгә кәлтүримән, зиминниму яд
қилимән. 43 Чүнки зимин улардин ташлинип, уларсиз болуп харабә турған вақитта,

---

«нан һаса»ңларни сундурувәткинимдә, ...». «Йөләнчүк» дегән сөз ибраний тилида адәттә «таяқ» яки «һаса»ни билдүриду. Мүмкинчилиги барки, қедимки заманларда Йәһудий хәлқи өз нанлирини бир таяқта *(зихқа өткүзгәндәк)* көтирип маңатти. Умумән, мәнаси бизниң тәрҗимә қилғинимиздәк болса керәк.

26:29 Қан. 28:53; 2Пад. 6:28; Жиғ. 4:10

26:30 **«жуқури жайлар»** — Исраил вә Йәһуда узундин бери тағ чоққилири қатарлиқ жайларда һәр хил бутларға чоқунуп, һәтта әшу жайларда «инсан қурбанлиқ»ларни қилип кәлгән *(«Әз.» 16:21, 20:28 қатарлиқларни көрүң)*. **««күн түврүк»лириңларни»** — «күн түврүк»ләр бәлким күнгә чоқунушқа мунасивәтлик бут-һәйкәлләр болуши мүмкин. Башқа бирхил тәрҗимиси: — «исриқданлириңларни».

26:30 2Тар. 34:7

26:34 Лав. 25:2

26:39 **«ата-бовилириниң рәзиллигидиму жүрүп, шулар зәипләшкәндәк уларму зәиплишиду»** — яки «өзлиридики, шундақла ата-бовилириниң рәзиллигидә жүрүп зәиплишиду».

26:40 **«... Маңа қарши туруп маңғинини бойниға алиду»** — шу айәтниң қизиқ бир йери шуки, униңда ениқ һалда хәлиқниң бирла чоң рәзиллиги, бирла чоң асийлиғи көрситилгәндәк туриду. Қайси «бирла гуна» десәк, җавап шүбһисизки, Инҗилда тепилиду — у болсиму, өз Қутқазғучи-Мәсиһини рәт қилиштин ибарәт.

шабат күнлиридин сөйүниду; улар болса өз қәбиһлигиниң жазасини қобул қилиду; сәвәви дәл шуки, улар Мениң һөкүмлиримни ташлиди, бәлгүлимилиримни қәлбидин яман көргән еди.
[44] Һалбуки, шундақ болсиму, улар өз дүшмәнлириниң зиминида турғинида Мән уларни ташлимаймән яки уларға өчлүк қилмаймән, шуниңдәк улар билән бағлиған әһдәмни бузмаймән, уларни йоқатмаймән; чүнки Мән Өзәм уларниң Худаси Пәрвәрдигардурмән. [45] Мән бәлки уларни дәп, уларниң Худаси болушқа әлләрниң көзи алдида Мисир зиминидин чиқирип кәлгән ата-бовилири билән бағлашқан әһдәмни есимдә тутимән. Мән Пәрвәрдигардурмән.

Хуласә

[46] Пәрвәрдигар Мусани васитә қилип, Синай теғида өзи билән Исраилларниң оттурисида бекиткән һөкүмләр, бәлгүлимиләр вә қанунлар мана шулар еди.

Қошумчә қисим — Қәсәм билән Худаға аталған кишиләр тоғрилиқ

27 [1] Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
[2] Сән Исраилларға мундақ дегин: — Әгәр бириси пәвқульаддә бир қәсәм қилип мәлум кишиниң женини Пәрвәрдигарға атиған болса, ундақта шу кишигә сән бекиткән жениниң қиммитиниң нәрхи төвәндикидәк болиду; [3] Йеши жигирмә билән атмишниң арилиғида болған әр киши болса, сән тохтитидиған қиммити муқәддәс жайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә болсун; униң қиммити әллик шәкәл күмүчкә тохтитилсун.
[4] Аял киши болса, араңларда тохтитилған қиммити оттуз шәкәл болсун. [5] Әгәр йеши бәш билән жигирминиң арилиғида болса, әркәк үчүн тохтитилидиған қиммити жигирмә шәкәл болуп, аял киши үчүн он шәкәл болсун. [6] Әгәр йеши бир ай билән бәш яшниң арилиғида болса, тохтитилидиған қиммити оғул бала үчүн бәш шәкәл, қиз бала үчүн үч шәкәл күмүч болсун. [7] Әгәр атмиш йә униңдин чоңрақ яштики киши болса, тохтитилидиған қиммити әр киши үчүн он бәш шәкәл, хотун киши үчүн он шәкәл болсун.
[8] Әгәр бириси тохтитилған қиммитини төләшкә қурби йәтмисә, у өзини каһинниң алдида тәқ қилсун; каһин униң қиммитини бекитсун. Каһин қәсәм қилғучиниң әһвалиға қарап униң қиммитини тохтитип бәрсун.

Қошумчә қисим — қәсәм үчүн Худаға аталған һайванлар тоғрилиқ

[9] Әгәр бириси *қәсәм қилип* Пәрвәрдигарға қурбанлиқ болушқа лайиқ болидиған бир һайванни униңға атиған болса, ундақта шундақ һайванлар Пәрвәрдигарға атап мутләқ муқәддәс саналсун; [10] һайван начар болса униң орниға яхшини яки яхшиниң орниға начирини тегишишкә яки орниға башқисини алмаштурушқа һәргиз болмайду. Мабада атиғучи у һайванниң орниға йәнә бир һайванни йәңгүшлимәкчи болса, Авалқиси билән

26:44 Қан. 4:31; Рим. 11:1,26

27:2 **«сән бекиткән жениниң қиммитиниң нәрхи төвәндикидәк болиду»** — шүбһисизки, мошу йәрдә «сән» баш каһин яки бу ишқа мәсъул болған каһинни көрситиду.

27:3 **«муқәддәс жайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги»** — шүбһисизки, пүткүл әл үчүн өзгәрмәс өлчәм болсун дәп муқәддәс жайда сақлақлиқ, муқим бекитилгән бир нәччә хил өлчәмләрдин бири болуши керәк. «Шәкәл» күмүчниң *(яки алтунниң)* өлчими болуп, адәттә 11.4 грам әтрапида болуши мүмкин. **«... Униң қиммити әллик шәкәл күмүчкә тохтитилсун»** — ибраний тилида «сән... униң қиммитини тохтитип бәргин» дейилиду. Биз уни «...униң қиммити ... тохтитилсун» дәп мәжһул шәкилдә алдуқ. Кейинки айәтләрдиму биз шу ибарини «мәжһул шәкил»дә ипадилидуқ.

27:9 **«Пәрвәрдигарға атап мутләқ муқәддәс саналсун»** — демәк, қурбанлиқларға лайиқ болған һайванлар қәсәм билән Худаға аталған болса, кейин уларни пул төләп қайтувелишқа һеч болмайду. У яки қурбанлиқ болиду яки Худаға вакалитән турған каһин-лавийларға тегиду.

орниға әкәлгинининң һәр иккиси муқәддәс саналсун. [11] Әгәр һайван Пәрвәрдигарға
аталған қурбанлиққа лайиқ болмайдиған бир «напак» һайван болса, ундақта у һайван-
ни каһинниң алдиға елип кәлсун; [12] андин каһин өзи униң яхши-яманлиғиға қарап қим-
митини тохтатсун; каһин қиммитини қанчә тохтатқан болса шундақ болсун.
[13] Әгәр егиси пул төләп һайванни қайтурувлмақчи болса, тохтитилған қиммитигә йәнә униң бәштин бирини қошуп бәрсун.

Қәсәм үчүн Худаға аталған өйләр тоғрилиқ

[14] Әгәр бириси Пәрвәрдигарға муқәддәс болсун дәп өйини униңға атап муқәддәс қил-
са, каһин униң яхши-яманлиғиға қарап қиммитини тохтатсун; каһин униң қиммити-
ни қанчә тохтатқан болса, шу қиммити инавәтлик болиду. [15] Кейин әгәр өйни атиғучи
киши уни қайтурувалмақчи болса, у тохтитилған қиммитигә униң бәштин бирини қошуп бәрсун; андин өй йәнә униң болиду.

Қәсәм үчүн Худаға аталған йәр-етизлар тоғрилиқ

[16] Әгәр бириси өз мал-мүлки болған етизлиқниң бир қисмини Пәрвәрдигарға атап муқәддәс қилса, қиммити униңға қанчилик уруқ терилидиғанлиғиға қарап тохтитилсун; бир хомир арпа уруғи кетидиған йәр болса, қиммити әллик шәкәл көмүшкә
тохтитилсун. [17] Әгәр бириси «азатлиқ жили»дин тартип өз етизлиғини муқәддәс қил-
са, сән қанчә тохтатсаң шу болсун. [18] Лекин әгәр бириси «азатлиқ жили»дин кейин өз етизлиғини муқәддәс қилған болса, каһин келидиған азатлиқ жилиғичә қанчилик жиллар қалғанлиғини һесаплап қиммитини тохтатсун. Өтүп кәткән жилларға қарап толуқ баһадин мувапиқ пул кемәйтилсун.
[19] Әгәр бириси өз етизлиғини муқәддәс қилғандин кейин пул төләп уни қайтурувалмақчи болса, у сән тохтатқан қиммитигә йәнә униң бәштин бирини қошуп бәрсун; шуниң билән етизлиқ униң өз қолиға қайтиду.
[20] Әгәр у пул берип етизлиқни қайтурувалмиған болса яки башқа бирисигә сетип бәргән
болса, кейин шу етизлиқни қайтурувелишқа болмайду, [21] Бәлки азатлиқ жили кәлгәндә етизлиқ «егисигә қайтурулидиғанда» у мутләқ беғишланған йәргә охшаш, Пәрвәрдигарға атап муқәддәс қилинип, мирас һоқуқи каһинға өтиду.
[22] Әгәр бириси сетивалған амма өз мираси болмиған бир парчә йәр-етизни Пәрвәрди-
гарға атап муқәддәс қилған болса, [23] каһин азатлиқ жилиғичә қалған жилни һесаплап, қиммитини тохтатсун. Андин у күни шу киши тохтитилған қиммитини Пәрвәрдигарға
муқәддәс қилған нәрсә сүпитидә кәлтүрсун. [24] Лекин азатлиқ жили кәлгәндә, етизлиқ кимдин елинған болса, шу кишигә, йәни әслидики егисигә қайтуруп берилсун.

27:16 **«Етизлиқни Пәрвәрдигарға атап муқәддәс қилиш»** — бу иш бәлким етизлиқни Худаниң вәкиллири, йәни каһин-лавийларға тапшуруш еди; шундақ болса, улар шу етизлиқниң пайдисини жилму-жил алалайтти; яки болмиса атиғучи киши өзи каһин тәрипидин тохтитилған пулини беваситә каһин-лавийларға тапшуратти. **«хомир»** — «хомир»ниң әслий мәнаси «ешәк көтирәлигидәк жүк» болуп, тәхминән 220-300 литр.

27:17 **«... сән қанчә тохтатсаң шу болсун»** — бу айәттики «сән» шүбһисизки, әйни вақиттики каһинни көрситиду. «азатлиқ жилидин тартип» һесаплиған баһа болса чоқум жуқуриқи 16-айәт бойичә қанчә хомир уруқ чечилидиған болса, униң әллик һәссиси *(тоғрирақ, 49 һәссиси)* болған шәкәл болиду, дегән көрсәтмә билән һесаплиниду. 18-19-айәттә башқа әһваллар көрситилиду.

27:20 **«... яки башқа бирисигә сетип бәргән болса,...»** — «яки» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «бирақ». **«башқа бирисигә сетип бериш»** — бәлким ишлитиш һоқуқини башқа бирисигә сетиш. Бәзи шәрһчиләр мошу йәрни «башқа бирисигә сатқучи»ни етизлиққа мәсъул каһинни көрситиду, дәп қарайду.

27:21 **«мутләқ беғишланған йәргә охшаш»** — «мутләқ беғишланған» ибраний тилида «һәрәм» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөз адәттә Худаға мутләқ аталған нәрсиниң һеч қандақ адәмгә тәвә болмайдиғанлиғини билдүриду. Гаһи әһвалда «һәрәм» дәп бекитилгән *(Худаға мутләқ аталған)* нәрсиләр пүтүнләй вәйран қилиниши керәк.

[25] Сән тохтитидиған барлиқ қимmәтләр болса һемишә муқәддәс жайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бочичә һесаплансун; бир шәкәл жигирмә гәраһқа баравәр болиду.

Тунжи туғулғинини Худаға бәдәл төләп қайтурувелиш

[26] Лекин чарпайниң тунжа балиси тунжа бала болғанлиғи сәвәвидин әслидинла Пәрвәр-
дигарға атилидиған болғачқа, кала болсун, қой-өшкә болсун һеч ким уни «Худаға атап»
муқәддәс қилмисун; чүнки у әслидә Пәрвәрдигарниң еди. [27] Әгәр у напак бир һайвандин
туғулған болса, егиси сән тохтатқан қимmәткә йәнә униң бәштин бирини қошуп берип,
андин өзигә қайтурувалсун; лекин әгәр егиси уни өзигә қайтурувалмаймән десә, бу һай-
ван сән тохтатқан қимmәткә сетилсун.

Пәрвәрдигарға мутләқ аталған нәрсиләр тоғрилиқ

[28] Әгәр бириси Пәрвәрдигарға өз мелидин, адәм болсун, һайван болсун яки мирас йери
болсун, Пәрвәрдигарға мутләқ атиған болса, ундақ нәрсә һәргиз сетилмисун яки бәдәл
төләш биләнму қайтурулмисун. Пәрвәрдигарға мутләқ аталған һәр нәрсә болса «әң
муқәддәсләрниң бири» һесаплинип, униңға хас болиду. [29] Әгәр бир адәм Худаға мутләқ
хас аталған болса, ундақта униң үчүн бәдәл берилип, қайтурувелинишқа һәргиз бол-
майду; у чоқум өлтүрүлүши керәк.

«Ондин бир» өшрә болған нәрсиләрни қайтурувелиш тоғрилиқ

[30] Йәр-зиминдин чиққан һәммә һосулниң ондин бири болған өшрә болса, йәрниң дан-
лиқ зираәтлири болсун яки дәрәқләрниң мевиси болсун, Пәрвәрдигарниңки болиду; у
Пәрвәрдигарға муқәддәс қилинғандур. [31] Бириси өз өшрилиридин мәлум бир нәрсини
бәдәл берип қайтурувалмақчи болса, у шуниңға йәнә униң қиммитиниң бәштин бири-
ни қошуп берип, қайтурувалсун.
[32] Кала яки қой-өшкә падисидин елинидиған өшрә болса падичиниң тайиғи астидин
өткүзүлгән һайванлардин һәр онинчиси болсун; Пәрвәрдигарға атилип муқәддәс қи-
линғини шу болсун. [33] Һеч ким униң яхши-яманлиғиға қаримисун вә яки уни алмаштур-
мисун; әгәр уни алмаштуримән десә, Авалқиси билән орниға алмаштурулған һәр икки-
си муқәддәс саналсун; у һәргиз бәдәл төлүп қайтурувелинмисун.

[34] Пәрвәрдигар Синай теғида Мусаға тапилған, Исраилларға тапшуруш керәк болған әмирләр мана шулар еди.

27:25 Мис. 30:13; Чөл. 3:47; Әз. 45:12
27:26 Мис. 13:2; 22:29; 34:19; Чөл. 3:13; 8:17
27:27 **«...игиси сән тохтатқан қимmәткә йәнә униң бәштин бирини қошуп берип,...»** — бу айәттики «сән» шүбһисизки, әйни вақиттики каһинни көрситиду. **«... бу һайван сән тохтатқан қимmәткә сетилсун»** — «Мис.» 34:19-20-айәтниму көрүң. Биринчи бәлгүлимә чөл-баяванда болған вақитта инавәтлик еди, бу иккинчи бәлгүлимә болса зиминға киргәндин кейин инавәтлик болатти.
27:28 Йә. 6:18; 7:13-26.
27:29 **«у өлтүрүлүши керәк»** — Худа Өзи бир нәрсини «бу Маңа «һәрәм» *(мутләқ аталған)* болсун» дегән болса, адәттә шу нәрсә жиркиничлик болуп, һалакәткә лайиқ еди. «һәрәм» дегән сөз «йоқитиш керәк болған» дегән мәнада. Бир нәччә мисаллар төвәндики айәтләрдә тепилиду: — «Мис.» 22:20, «Чөл.» 18:14, 21:2-3, «Қан.» 13:15, «Йәшуа» 6:17-18, 21. Бәзидә «һәрәм» Худаға аталған есил, яхши нәрсиниму көрситиду.
27:30 **«... һәммә һосулниң ондин бири болған өшрә»** — «әшрә» дегән сөз мошу йәрдә Худаға аталған, мәһсулатлардин ондин бирини көрситиду. **«данлиқ зираәтлири»** — ибраний тилида «данлири».

Қошумчә сөз

«Әбәдий» вә «мәңгү» тоғрилиқ

«Әбәдий» вә «мәңгү» ибраний тилида «әл-олам» дегән сөз билән ипадилиниду. Тәвратта «әл-олам» дегән сөз көп қисим йәрләрдә «әбәдий» яки «мәңгү» дәп тәрҗимә қилиниду. Һалбуки, бу сөзниң толуқ мәнаси: — «инсанларға һазир намәлум болған, билгили болмайдиған кәлгүсидики бир мәнзилгичә» дегәндәк болиду. Ундақ вақит интайин узун болуши керәк, әлвәттә. Һалбуки, әгәр бундақ «мәнзил»ниң чекини бекитишкә қәтъий мүмкин болмиса яки алди-кәйнидики сөзләрдин һеч қандақ башқа мәна чиқмиса, ундақта «мәңгү» яки «әбәдий» «чеки йоқ» дегән мәнада чүшәнсәк тоғра болиду. Буларға мисал: —

(«Яр.» 3:22) «**Пәрвәрдигар Худа сөз қилип: Мана, адәм яхши билән яманни билидиған, Бизләрдин биридәк болуп қалди. Әнди қолини узитип һаятлиқ дәриғидин елип йәп, әбәткичә һаят қалмисун үчүн уни тосушимиз керәк, деди**».

(«Мис.» 15:3) «**Худа Мусаға йәнә: — Исраилларға: —**
«Ата-бовилириңларниң Худаси, Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худаси болған «Яһвәһ» мени қешиңларға әвәтти; У: Яһвәһ дегән бу нам әбәткичә Мениң намим болиду, дәвирдин-дәвиргичә Мән шу нам билән әскә елинимән, дәйду» — дегин».

Һалбуки, Муқәддәс Китапта, «әл-овлам» дегән сөз ишилитилгән айәтләр тоғрилиқ кейин Худа тәрипидин бир вәһий чүшүп, униңда мәнзил-чәк аян қилинған болса, ундақта «әл-овлам» дегән бу сөзни: «шу мәнзилгичила болған» дегән мәнада чүшиниш керәк. Төвәндә буниңға мисал: —

(«Мис.» 29:28) «**Шуңа, униңдин кейин... Исраиллар инақлиқ қурбанлиғини бәргәндә, у икки хил гөш Һарун вә униң оғуллириниң несивиси болиду. Бу мәңгүлүк** («әл-овлам») **бир бәлгүлимә болиду**»

(«Чөл.» 25:13) «**«У униңға вә униң әвлатлириға тәвә болидиған мәңгүлүк** («әл-овлам») **каһинлиқ әһдиси болиду, чүнки у өз Худасини дәп вапасизлиққа һәсәт қилип, Исраиллар үчүн кафарәт кәлтүрди» — дәп җакалиған**»

(«Қан.» 23:6) «**Силәр һәммә күнлириңларда уларниң** (Қанаанлиқларниң) **аман-есәнлиги билән аватлиғини һәргиз** («әл-овлам») **истимәңлар**».

(«Топ.» 1:4) «**Бир дәвир өтиду, йәнә бир дәвир келиду;**
Бирақ йәр-зимин мәңгүгә («әл-овлам») **давам қилиду**».

Бу төрт айәттә бирхил «мәнзил, нуқта» бар. Һарунға тапшурулған каһинлиқ тоғирисида Инҗилдин бизгә мәлумки, шу каһинлиқ әслидә Мәсиһ дунияға келип өлүп тирилгичә бекитилгән еди; Мәсиһ һәқиқәтән «**Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми тәртивидә мәңгү каһиндур**» («Зәб.» 110:4, «Ибр.» 7:11-28).

Қанаанлиқларға болса, уларниң үстигә бекитилгән ләнәт («Қан.» 23:6) елип ташланған, чүнки Рәб Әйса Мәсиһ барлиқ инсанлар үчүн уларға тегишлик болған ләнәтни өз үстигә алған («Гал.» 3:13, «Мат.» 5:28).

Йәр-зимин болса, у Худа бекиткән вақитқичә туриду («Топ.» 1:4). Инсанлар уни вәйран қилалмайду, лекин Худа мәлум бир күни шундақ қилиду; У уни йоқитип орниға йеңи асман йеңи зимин яритиду («2Пет.» 3:10-13).

Бәш хил һәдийә-қурбанлиқлар вә уларниң әһмийити (1-7-бап)

Һәммидин авал шуниңға диққәт қилайли: — «қурбан» яки «қурбанлиқ» әслидә ибраний тилидики «қорбан» дегән сөздин кәлгән. «Қорбан»ниң йилтизи «қарав» болуп, шу сөзниң мәнаси «йеқин келиш»тур. Демәк, «қурбанлиқ»ниң түп мәнаси вә түп мәхсити «Худаға йеқинлишиш», «Худа билән алақидә болуш»тин ибарәттур.

Һәдийә-қурбанлиқ бәш хил болиду: —
(а) көйдүрмә қурбанлиқ (1-бап)
(ә) ашлиқ һәдийә (2-бап)
(б) инақлиқ қурбанлиғи (3-бап)
(в) гуна қурбанлиғи (4:1-5:13)
(г) итаәтсизлик қурбанлиғи (5:14-6:7)

1:1-7:6-айәтләрдә һәдийә-қурбанлиқ түзүми һәдийә-қурбанлиқ сунғучи кишиләрниң нуқтисидин баян қилиниду.
6:8-7:38-айәтләрдә һәдийә-қурбанлиқ түзүми каһин нуқтисидин баян қилиниду.

Расул Павлусниң «Кол.» 2:16-17 вә Инжилдики башқа йәрләрдә учрайдиған тәлими бойичә, муқәддәс қанунниң барлиқ рәсмий тәпсилатлири болса, «Мәсиһниң җисмидин чүшкән көләңгә»дур, улар кәлгүси заман (Қутқазғучи-Мәсиһ дунияға келидиған заман) дики реаллиқни көрситиду. Шуңа биз бу бәш хил һәдийә-қурбанлиқни «Мәсиһниң көләңгиси»ниң муһим бир қисми, йәни «мәсһниң қурбанлиғиниң көләңгиси» дәп қараймиз. Бу қараш «Зәб.» 40:6-8дә тәстиқлиниду һәм шундақла шуниңға испат бериш үчүн, «Ибр.» 10:5дин бу айәтләрни нәқил кәлтүримиз: —

«**Нә қурбанлиқ** (инақлиқ қурбанлиғи)**,**
Нә аш һәдийәләр Сениң тәләп-арзуюң әмәс,
Бирақ Сән маңа очуқ қулақларни (яки «тән») **тәйярлап бәрдиң;**
Нә көйдүрмә қурбанлиқ, нә гуна қурбанлиғини тәләп қилмидиң;
Шуңа җавап бәрдимки — «Мана мән кәлдим!» — дедим.
Йөгимә қанун дәстуруңда мән тоғрилиқ пүтүлгән: —
«Худайим, Сениң көңлүңдики болса, өзәмниң хурсәнлигимдур;
Сениң Тәврат-қануниң қәлбимдә пүтүклүктур».

Бу бешарәттә Мәсиһ Өзи Давутниң ағзи арқилиқ Өзиниң дунияға келиши тоғрилиқ ейтиду (Давут Мәсиһтин 1000 жил илгири яшиған, әлвәттә). Бешарәттә шу еникки, бу төрт хил һәдийә-қурбанлиқ Худаниң тәләп-арзусини қанаәтләндүрәлмәйду; бирақ Худа Мәсиһкә беридиған тени, шундақла шу тәндә өтәйдиған хизмити болса Худаниң тәләп-арзусини толуқ қанаәтләндүриду.

Сәһипә чәклимиси болғачқа, мошу йәрдә шу улуқ ишлар тоғрилиқ тәпсилий тохталмаймиз. Биз пәқәт һәр хил қурбанлиқлардин байқиғинимизни ейтип беримиз; бу ойлиримиз оқурмәнләр үчүн өзлириниң давамлиқ тәкшүрүп-издинишлиригә азрақ ярдәмдә болар дәп үмүт қилимиз.

(а) Көйдүрмә қурбанлиқ

Бириси Худаға пәқәтла Униң маһийитиниң гөзәллиги вә җула-шәриви үчүн ибадәт қилмақчи болса, көйдүрмә қурбанлиқ сунатти. Шу қурбанлиқ һеч қандақ тәләп, мәлум бир бәхит-бәрикәт үчүн тәшәккүр ейтиш яки мәлум гуна тиләшкә бағланған әмәс; көйдүрмә қурбанлиқ болса пүтүнләй пәқәт Худағила сунулиду вә Униң үчүн болиду.

Мәсиһниң өлүми көйдүрмә қурбанлиққа мунасивәтлик бешарәтниң әмәлгә ашурулғанлиғидур («Зәб.» 40:8, «Ибр.» 9:14); У Өзини толиму бежирим қурбанлиқ сүпитидә Худаға атиған болғачқа, Худаниң барлиқ арзу-тәшналирини толуқ қанаәтләндүргән болиду.

(ә) Ашлиқ һәдийә

Кейинки муқәддәс айәтләрдин көримизки, «ашлиқ һәдийә» һеч қачан айрим сунулмайду; у дайим көйдүрмә қурбанлиққа қошуп сунулатти (мәсилән, «Чөл.» 28-29-бапларни көрүң). Шундақла, һәр бир ашлиқ һәдийә болса зәйтун мейи билән етиләтти, яки зәйтун мейиға чилинатти яки зәйтун мейи сүрүләтти (ибраний тилида «мәсиһ қилинған»). Униң үстигә дайим мәстики қоюлатти.

Иишинимизки, «ашлиқ һәдийә» (болупму Худаниң нуқтисидин) Мәсиһниң һаятини көрситиду; «көйдүрмә қурбанлиқ» болса униң өлүмини билдүриду. Шу сәвәптин ашлиқ һәдийә дайим көйдүрмә қурбанлиқ билән биллә сунулиду. Чүнки Мәсиһниң өлүминиң әһмийити дәл шуки, әшу өлүмигичә у пүтүнләй дағсиз, гунасиз бир һаятни өткүзгән; бу иш Худа тәрипидин тәстиқланған вә муқәддәс язмиларда толиму испатланғандур.

Муқәддәс язмиларда май (зәйтун мейи) дайим Худаниң Өз Роһини, шундақла Униңдин кәлгән шат-хорамлиқ һәм сағламлиқни билдүриду («Зәб.» 45:7, 104:15). Мәсиһ Роһтин туғулған («зәйтун мейи билән етилгән»дәк — «Луқа» 1:35), Роһ билән мәсиһ қилинған («Луқа» 3:22, 4:18, «Рос.» 10:38), Роһ билән толдурулған («Луқа» 4:1). Униң йәр йүзидики барлиқ күнлиридә һәм Униң өлүмидиму һәқиқий инсан сүпитидә Худаниң Роһиға пүтүнләй таянған («Ибр.» 9:14).

Ашлиқ һәдийә «есил ун»дин болуши керәк еди. «Есил» дегән сөз ибраний тилида «пүтүнләй езилгән» «юмшақ тартилған» дегәнни билдүриду. Демәк, унниң һәммиси бир хил еди; бир-биригә охшимайдиған йери йоқ еди. Мана бу Мәсиһниң ички характери вә мүҗәзидур. Униң һеч қандақ бир хил болмиған йери йоқтур — һәммиси охшаш. һаятидики һәммә иш Худаға һәм инсанға бағланған мукәммәл муқәддәс муһәббәткә уйғун келиду.

(б) Инақлиқ қурбанлиғи

Инақлиқ қурбанлиғи исми-җисмиға лайиқ Худа билән бағланған алақини тәбрикләш үчүн сунулатти. Бәзидә алаһидә бир бәхит-бәрикәт үчүн сунулиду, бәзидә мәлум бир дуа-тиләккә бағланған қәсәм билән сунулиду. Шуниң билән уни сунғучи каһин һәм елип кәлгүчи киши иккиси униңдин йәп бәһримән болуши мувапиқ еди.

Ишинимизки, «инақлиқ қурбанлиғи» Мәсиһниң инсанларниң Худа билән инақ алақә орнитишини билдүриду. Етиқат қилғучилар Худа билән орнитилған шу йеңи инақ алақидин бәһримән болиду, шундақла Худаниң барлиқ муқәддәс бәндилири биләнму йеңи инақ алақидә яшалайду (мәсилән, «Әф.» 2:14-15ни көрүң).

(в) Гуна қурбанлиғи

Гуна қурбанлиғиниң әһмийити ениқ көрүнүп туриду; у адәмниң гуналири үчүн «кафарәт» (ибраний тилида «кофар», әрәб тилида «кафарәт») кәлтүрәтти, йәни уларни Худа алдида йепип қоятти. «Көйдүрмә қурбанлиқ» кәлтүрмәкчи болған һәр бир киши авал гуна қурбанлиғини кәлтүрүши керәк еди.

«Каһин-лавийларниң дәстури» 4-5-бапларни әстайидиллиқ билән оқусақ, «гуна қурбанлиғи» пәқәт билмигән һалда яки мәхсәтсиз түрдә садир қилған гуналар үчүн қилинатти. Бу ишниң өзи биз инсанларниң хәтәрлик әһвалини вә гунайиниң қанчилик еғир һалға келип қалғанлиғини аян қилиду — һәммигә Қадирға гуна қилишимиз, шундақла қилған гунайимизни билмәй қелишимиз мүмкиндур! Һалбуки, гуна қурбанлиғи муқәддәс қанун астида өлүм җазасини елип келидиған гуналарни япалмайтти. Бундақ гуналарға кәчүрүм тепиш үчүн гуна садир қилған киши пәқәт Худадин беваситә тиләләйтти. Лекин гәрчә Худаниң кәчүрүмигә еришсиму, шу кәчүрүм уни қанунниң җазаси, йәни җисманий өлүмдин қутулдурмайтти.

Биз Мәсиһниң «гуна қурбанлиғи»ни әмәлгә ашурғанлиғи тоғрилиқ төвәндә, «итаәтсизлик қурбанлиғи» дегән темида тохтилимиз.

(г) Итаәтсизлик қурбанлиғи

Итаәтсизлик қурбанлиғи билән гуна қурбанлиғиниң оттурисидики пәриқ шуниңда көрүнидуки, өткүзгән гунайи сәвәвидин келип чиққан зиянни һесаплашқа болидиған болса, ундақта итаәтсизлигини тиләш қурбанлиғи керәк болатти. Бу зиянни Худа тартқан болуши мүмкин (мәсилән, бириси ичкән қәсәмни ада қилмиған яки мәлум бир қурбанлиқни натоғра йосунда өткүзгән болса) яки инсан тартқан болуши мүмкин (мәсилән, бириси башқа бирисиниң нәрсисини оғрилиған яки өзигә аманәт қилинған мәлум бир нәрсини йиттирип қойған болса). Һалбуки, итаәтсизлик қурбанлиғи уни сунғучи кишини шу зиянни қайтуруп беришниң яки ишни әслигә кәлтүрүш пәрзидин халас қилмайду. Һәр хил әһвалниң тәпсилатлири 5:14-6:17дә тәминлиниду.

Әстаидил оқурмәнләр бәлким оғрилиқ тоғрисида мәзкур китаптики бәлгүлимиләр билән «Мис.» 22:1-6дики бәлгүлимиләрдә тәсвирләнгән җазаларда пәриқләрниң барлиғини байқиши мүмкин. Мәзкур китаптики бәлгүлимиләрдә көздә тутулғини гуна садир қилған киши өзлүгидин гунайини иқрар қилған әһвалдур. «Мисирдин чиқиш»тики бәлгүлимиләрдә, көздә тутулғини оғри башқилар тәрипидин тутулғанлиғи болиду. Шуңа «Мисирдин чиқиш»та бекитилгән җазалар еғиррақ болғанлиғи толиму мувапиқ.

Әнди Мәсиһниң қурбанлиқ өлүминиң қайси тәрәплири бу икки (гуна вә итаәтсизлик тилигүчи) қурбанлиқта әкс әттүрүлиду?

Гуна қурбанлиғида, «гуна»ниң адәмниң вуҗудида йошурунған характери вә маһийити, шундақла йошурун қилғучи бир күч-амил болғанлиғи аян қилиниду. Шуңа гуна қурбанлиғида, Мәсиһниң өлүминиң «гунаниң күчи»ни бир тәрәп қилғанлиғи көрситилиду, дәп қараймиз. Мәсиһниң өлүми (Инҗилдики хуш хәвәрни қобул қилсақ) адәмни гунаниң ички күч-қудритидин азат қилиду («Римлиқларға» 6-бап вә шуниңға бағлиқ изаһатлиримизни көрүң). «Итаәтсизлик қурбанлиғи» болса униң өлүми «гуналар»ни, йәни биз садир қилған әмәлий гуналиримизни бир-бирләп бир тәрәп қилғанлиғини көрситиду. «Гуна» (бирхил күч-қудрәт) билән «гуналар» оттурисидики бундақ пәриқ расул Павлусниң «Римлиқларға»дики ниҗат тоғрисидики шәрһлиридә аян болиду — 1:1-5:11дә «гуналардин халас болуш», 5:12-8-бапта «гунадин азат болуш» дәп баян қилиниду).

Ахирида еник қилип ейтсақ, «итаәтсизлик қурбанлиғи» бизгә шуни еник көрситидуки, Худа алдида «товва қилиш» пәқәт Худаға гуналиримизни иқрар қилиш болупла қалмай, бәлки башқиларға йәткүзгән зиянниң орнини толдурушимизни өз ичигә алиду. Бу һәр бир виждан егисигә еник болуши керәк. Оғрилиған нәрсиләрни мувапиқ қошумчә төләмләр билән егисигә яндурушимиз керәк, ялған гәпләрни (болупму төһмәт қилғанда) түзитишимиз керәк, һәр бир қәризни егилиригә қайтуруш керәк; йәткүзгән зиянни һесаплашқа мүмкин болмиса, зиян тартқанлардин әпу сораш лазим. Дәрвәқә, бундақ ишларни ада қилиш қисқа вақит ичидила болуши мүмкин әмәс, амма һалқилиқ мәсилә қәлбимиздә шундақ нийәт-ирадә барму-йоқ? Демисәкму, барлиқ қәлбләрни тәкшүргүчи Худа ундақ қарарларниң қәлбимиздә бар-йоқлуғини еник көриду; бар болса, ундақта гуналиримизни иқрар қилған шу дәқиқидин башлап униң толуқ кәчүрүми берилиду («1Юһ.» 1:8).

Һәдийә-қурбанлиқларниң иккигә бөлүнүши

Шундақ қараймизки, һәдийә-қурбанлиқлар икки бөләккә бөлүниду. Биринчиси авалқи үч һәдийә-қурбанлиқ, иккинчиси, ахирқи икки һәдийә-қурбанлиқ, уларниң бәзи пәриқлири төвәндикидәк: —

(а) биринчи бөләктики үч қурбанлиқ «Худаға хушбуй кәлтүриду», иккинчи бөләктики икки қурбанлиқниң ундақ мәзмуни йоқ.

(ә) биринчи бөләктикиси ихтиярән болиду, иккинчи бөләктикиси мәҗбурий болуп, чоқум кәлтүрүлүш керәк.

(б) биринчи бөләктикиси мәзкур китапта Худаниң биринчи ейтқан сөзи билән тәсвирлиниду, иккинчи бөләктикиси Униң иккинчи сөзи билән тәсвирлиниду.

(в) биринчи бөләктикиси Худа билән болған алақә-инақлиқни тәкитләйду, тәбрикләйду вә давамлаштуриду; иккинчи бөләктикиси шу алақә үзүлгән һаләттә уни әслигә кәлтүрүш үчүн, Худаниң кәчүрүмигә еришиш үчүн сунулуши керәк болиду.

Гуна қурбанлиғи вә итаәтсизлик қурбанлиқлириниң бир қанчә шәрт-чәклири: —

(а) шу қурбанлиқлар пәқәт иман-ишәштә болғанлар үчүн инавәтлик еди

(ә) шу икки хил қурбанлиқ пәқәт бир қанчә хил гуналарни бир тәрәп қилатти. Қәстән қилған гуналарға нисбәтән вә өлүм җазаси кәлтүридиған гуналарға нисбәтән карға кәлмәйтти.

(б) қурбанлиқлардин болидиған нәтиҗиләр вә имтиязлар пәқәт Худа әһдиләшкән хәлиқ Исраиллардила тегәтти

(в) кафарәт күнидики қурбанлиқлардин башқа, адәмләр һәр бир гунайи үчүн айрим бир қурбанлиқ елип келиши керәк еди.

(г) мәзкур қурбанлиқларниң нәтиҗилири (Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң язмилири вә Инҗилға асасән) әмәлийәттә қурбанлиқларниң өзлиридин, қанлиридин яки шу мурасимларниң өзидин болмайду, бәлки улар арқилиқ бешарәт қилинған Мәсиһниң өлүмидин болиду. Шуниң билән Тәврат дәвридикиләр (Худаниң сөзигә һәқиқий иман-ишәштә болса) өз гуналирини йепиш үчүн («кафарәт» кәлтүрүш үчүн) елип кәлкән һайван қурбанлиқлирини Худа қобул қилип уларни кәчүрди. Чүнки Худа шу сунған кишиләрниң етиқади билән елип кәлгән һайван қурбанлиқлирини Өзи алдин орунлаштурған Мәсиһниң өлүминиң қиммитигә охшаш һесаплайтти.

Дейишниң һажити йоқки, мәзкур икки хил қурбанлиқта бешарәт қилинған Мәсиһниң қурбанлиғи болған өлүмидә биз жуқурида ейтқан чәкләр йоқ — у һәр дәвирниң һәр бир вақтида яшаватқан һәр йәрдики адәмләрниң һәр бир гунайи үчүн пәқәт кафарәт (йепиш)нила әмәс, бәлки мәңгүлүк кәчүрүм кәлтүриду һәмдә ишәнгүчи адәмни шу гунаниң күчидин азат қилиду. Бу «кафарәт»тин миң һәссә чоң бир иштур.

Немишкә һайванларни «пак» вә «напак» дәп бекиткән?

Һәммидин авал бизгә көп учрайдиған уқушмаслиқни һәл қилмақчимиз. Көп адәмләр: «Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанунда пәқәт икки хил, йәни «һарам» вә «һалал» һайванлар бар», дәп ойлайду. Амма Тәвратта һайванлар тоғрисида икки хил пәриқ бар: — «пак» һәм «напак» (һайванлар) вә «йегили болидиған» (һалал) һәм «йегили болмайдиған» (һарам) һайванлар.

«Пак» һайванларни йегили болупла қалмай, бәлки улар қурбанлиқ қилинип, Худа тәрипидин қобул қилинишқа мувапиқ болиду. Мәсилән «Яр.» 7:2ни көрүң. Нуһ пәйғәмбәргә чоң топандин илгири пәқәт мева-көктатларнила йейишкә рухсәт еди; лекин шу чағдиму у қайси һайванниң пак, қайсилириниң напаклиғини биләтти («Яр.» 7:2) — чүнки пак һайванларнила қурбанлиқ қилишқа болатти (8:20ни көрүң. Топандин кейин униңға барлиқ һайванларни йейишкә рухсәт берилгән (9:3)).

Исраилға мәсилән җәрән йейишкә рухсәт еди («Қан.» 14:5). Лекин уни қурбанлиқ һайван сүпитидә сунушқа болмайтти.

Бу бәлгүлимиләрниң биринчи мәхсити болса, Исраилни әтрапидики бутпәрәс әлләрдин айрийдиған бирхил «ара там» яки «қаша» қилиш еди, дәп ишинимиз («Мисирдин чиқиш»тики «қошумчә сөз»имиздә «Қанаанийларни йоқитиш» (мәсилән, «Мис.» 23:23-24) дегән тема тоғрисидики баянимизни көрүң). Һәммимизгә толиму аянки, бириси билән һәмдәстихан болалмиса, ундақта униң билән дост болуш мүмкин болмайду.

Бу бәлгүлимиләрдә саламәтлик тәрәплириму болуши мүмкин — мәсилән, чошқилар вә сәдәпләр муһитни булғайдиған нәрсиләрни йейиш билән уни өз тенигә сиңдүрүвалиду; Оттура Шәриқтә уларниң гөшлири тез чирип кетиши мүмкин. Һалбуки, мошу тәрәпләр Худаниң бәлгүлимиләрдики алаһидә мәхсити болмиса керәк, дәп ойлаймиз.

Шундақтиму, биз Худаниң қедимки хәлқи үчүн немиләрни йейишкә болидиған, немиләрни йейишкә болмайдиғанлиғи тоғрисидики бәлгүлимилириниң һеч болмиғанда йәнә бир мәхсити бар еди, дәп қараймиз, йәни бешарәт болуш. Жуқирида ейтқинимиздәк, бу тәпсилий бәлгүлимиләрни ««Мәсиһниң җисмидин чүшкән көләңгә», улар кәлгүси заман (Мәсиһниң җисмидин чүшкән көләңгә», улар кәлгүси заман (Қутқазғучи-Мәсиһ дунияға келидиған заман)дики реаллиқни көрситидиған бешарәтләр» дәпму қараймиз.

Мошу хил бешарәтләр бу «йегили болидиған» вә «йегили болмайдиған» нәрсиләрниң бу тизимликлиридә қандақму көрүниду?

Мошу йәрдә һәр бир нәрсә тоғрилиқ тохталмаймиз. Биринчидин, улардин бәзилириниң ибранийчә исимлирини қандақ тәрҗимә қилсақ тоғра болидиғанлиғи бүгүн бизгә намәлум. Һалбуки, улардин бәзилирини таллап мисал қилип елип, Мәсиһдә болған һаятимиз үчүн қандақ даналиқ яки көрсәтмиләрниң барлиғи тоғрилиқ пикир берәләймиз: —

(а) «пак» яки йегили болидиған һайванлар болса озуқни көшигүчиләр, юмшақ чайнап йәйдиғанлар вә ачимақ туяқлиқ һайванлардур. Бу аламәтләр Худаға һаяти пак бир адәмни билдүрәмду? Улар роһий озуқ болған Худаниң сөзини убдан «чайнайдиған»лар, йәни Униң сөзини чоңқур ойлинип өзигә сиңдүридиғанлар вә иш-әмәллиридә «айриш» яки «бөлүнүш»ниң излири барлардур — улар Худани нарази қилидиған барлиқ һәр қандақ ишлардин өзлирини айрийду.

(ә) «напак» яки йегили болмайдиған һайванлар болса бәзидә башқиларни овлайдиған яки олҗа қилидиған һайванлар. Худаниң хәлқиниң һаятида ундақ ишлар (башқа адәмләрни өз олҗиси қилиш) болмайду.

(б) хамелеонни йейишкә болмайду (11:10). Бундақ һайван өз рәңгини әтрапидики мәнзиригә охшаш қилип өзгәртәләйду. Шүбһисизки, у бизгә сахтипәзликниң характерини убдан көрситиду! Сахтипәзләр һәрдайим өзиниң әтрапидики адәмәләргә охшаш екәнлигини көрситишкә яки шу кишиләрниң «яхши көридиған нәмунә»сидәк көрүнүшкә тиришиду.

(в) суда яки деңизда жүридиған «пак» яки йегили болидиған һайванлар «еқимға қарши» жүрүшкә күчи бар һайванлардур — напаклар болса (мәсилән, сәдәпләр яки қалпақлиқ медуза) дайим еқин билән тәң дегидәк ләйләп еқип кетиду. Худаниң хәлқи «шамалға әгәшкүчи»ләр әмәс, бәлки биринчи типтин болуп «еқимға қарши» жүрәләйду.

Қиз-аяллардики «напаклиқ» вә бәзи чоң уқушмаслиқлар (12-бап)

Бу иш тоғрилиқ көп уқушмаслиқлар болғачқа, у тоғрилиқ бир нәччә еғиз сөз қилишқа тоғра келиду: —

(а) Туғутниң өзи аялни «напак» қилмайду. Бала туғуш әслидә аялар үчүн бәхитлик бир иш; мәсилән «Яр.» 1:28, «Зәб.» 127:3, 128:3дә бу нуқта еник көрситилиду.

(ә) Туғутта болған «напаклиқ» тәндики ақма (мошу йәрдә Қан. 4:5, 7:4) түпәйлидин болиду. «Лав.» 15:19-33дә бу нуқта еник көрситилиду. Әр кишиләр (тенидики) ақмилар түпәйлидин «напак» болиду («Лав.» 15:1-18). Мошу йәрдә әр-аяллар қариқоюқ муамилигә учрайду — һеч қандақ «җинсий кәмситиш» йоқ. Туғутта көп қан төкүлүш вә қаттиқ азаплар Адәм атимизниң гунайи пүтүн инсанийәткә елип кәлгән бир нәтиҗә, дәп қараймиз («Яр.» 3:16ни көрүң).

(б) Жуқирида тилға елинған «напаклиқ» һәргиз бирхил әхлақий яки роһий напаклиқ әмәс, бәлки «рәсимий» напаклиқ еди. Шу напаклиқниң мәнаси — қурбанлиқлардин йейишкә болмайтти яки муқәддәс чедирға йеқинлишишқа болмайтти.

(в) Тәндики ақмилар (мәйли қан болсун башқа нәрсә болсун)ға бағлиқ барлиқ бәлгүлимиләргә охшаш, бу қурбанлиқму һәм әр кишигә һәм аялға (әр киши аяли үчүн қурбанлиқ сунуши керәк, әлвәттә) пүтүн инсанларниң гуналиқ һаләткә чүшкән вә пакәт

қурбанлиқ қени билән униңдин пак қилинишқа болидиғанлиғиға еник бир әсләтмә еди.

(г) Немишкә қиз балини туққандин кейин «паклиниш вақти» узунрақ, йәни 80 күн, оғул балини туққандин кейинки паклиниш вақти пәқәт 40 күн болиду? Сәвәвини билип йетиш анчә асан әмәс. Бәлким бир сәвәви оғул-қиз үчүн әсли 80 күн өткүзүши керәк еди. Лекин оғул балиниң «сәккизинчи күнидә» хәтнисини қилиш керәклиги («Яр.» 17:12) түпәйлидин әслидики «напаклиқ»тики алдинқи икки һәптә бир һәптигә қисқартилған еди. Болмиса, аял кишиниң «напаклиғи» хәтнә өткүзүшкә бирхил дәхли яки тосалғу болатти. Шу нисбәт бойичә, қалған 66 күнлүк вақит 33 күнгә қисқартилған еди.

(ғ) Ахирқи қурбанлиқлар (һәм гуна қурбанлиғи һәм көйдүрмә қурбанлиқ)ниң оғул бала вә қиз бала үчүн охшаш екәнлиги Худа алдида қиз бала һәм оғул балиниң қиммитиниң охшашлиғини испатлайду.

Инсанларда болидиған «песә-мохо кесили» қандақ кесәл? (13-14-баплар)

Бу «песә-мохо кесили» қандақ кесәл? Бу бапларни оқуп тәкшүргән дохтурлар мошу йәрләрдә көздә тутулған кесәлниң аламәтлиригә қарап, «песә-мохо кесили» (ибранийи тилида «тсарат») бирбәччә кесәлни өз ичигә елиши мүмкин, дәп қарайду. Уларниң ичидә мохо кесили («Хансәнниң кесили») чоқум бар. Униң үстигә мошу бапларда йәнә бир қанчә башқа терә кесәлликниң аламәтлириму тәсвирлиниду, һәтта бәлким бүгүнки күндики натонуш интайин жуқумлуқ бирхил терә кесәллигини көрситиду. Шу көзқаришимиз Йәһудийларниң кона тарихий китаплирини асас қилиду. Чүнки қедимки Йәһудий өлималарниң һәммиси: «песә-мохо кесили» һеч қачан шипа тапқан әмәс, дәйду. Шуңа бу «песә-мохо кесили»гә гириптар болған бирәр бимарниң «паклиниш»иға мунасивәтлик 14-бапта тәпсилий тәсвирләнгән мурасим Исраилниң 1500 жиллиқ тарихида бир қетимму өткүзүлгән әмәс! Шу сәвәптин «Раббилар» (Йәһудий өлималар) Қутқазғучи-Мәсиһ кәлгинидә, Униң алаһидә хизмити «песә-мохо кесили»ни сақайтишни чоқум өз ичигә алиду, дәп қарайтти. «Мат.» 8:2-4ни көрүң. Әйса Мәсиһ мошу йәрдә «песә-мохо кесили»гә гириптар болған кишини сақайтқандин кейин уни каһинларниң алдиға мошу баптики мурасимни өткүзүшкә әвәтти. Буниң билән каһинларға Униң ким екәнлиги тоғрилиқ еник испат болған болатти. Амма шу киши Рәббимиз униңға тапилиғинини ада қилған әмәс («Мар.» 1:40-45).

Худаниң мошу бәлгүлимиләрдә көздә тутқан мәхситиниң бир қисми, шүбһисизки, Өз хәлқиниң умумий саламәтлигини көздә тутқан: — мәзкур кесәлниң тарап кетишиниң алдини елиштин ибарәт еди. Бу тибапәтчиликтики һазирқи замандики «айриш» яки «карантин» дегән ишқа охшаш еди.

«Песә-мохо кесили» бизгә бешарәттәк гунаниң өзиниң немә екәнлигини убдан сүрәтләйду. У авал бәк кичиккинә бир аламәт билән пәйда болиду, аста-аста адәмниң пүтүн бәдинини қаплайду. Нәтиҗидә, инсан билән инсан һәм инсан билән Худа айрилиду («песә-мохо кесили» болған киши муқәддәс чедирға киришкә болмайтти, һәмдә башқилардин айрим туруши керәк еди). Ахир берип у һәммә йәрни қаплап өлүмгә елип бариду. Пәқәт Қутқазғучи-Мәсиһ Өзи уни бир тәрәп қилалайду — һәм шундақ қилишқа разидур, Худаға тәшәккүр! («Мат.» 8:2-3ни көрүң).

«Песә-мохо кесили» — қандақму рәхт-теридә вә имарәтләрдә пәйда болсун? (13-14-баплар)

Мошу бапларда көздә тутулған «песә-мохо кесили» һәм инсанларға, һәм рәхт-териләргә һәм өй-имарәтләрниң сугақ, хишлар вә яғачлириға жуқуш әһвали тәсвирлиниду. Бу иш бәлки оқурмәнләргә сәл ғәлитә туюлиши мүмкин. Лекин биз жуқурида ейтқинимиздәк, Тәвраттики бир нәччә қисимларда тилға елинған «песә-мохо кесили» (ибраний тилида «тсарат» дегән сөз) пәвқулъаддә бир кесәл (мохо кесили) дин башқа нәччә хил жуқумлуқ ваба-кесәлни өз ичигә алғандәк, мошу бапларда у маддий буюмларға жуққучи бир нәччә зияндаш жуққақ зәмбуруғларни өз ичигә алиду. Шуниң билән мошу айәтләрдә тәсвирләнгән рәхт-кийимдә пәйда болған һаләтләр дәрвәқә һөл климатлардики кийим-кечәк, өйләргә интайин зиянлиқ болған түрлүк «көкирик зәмбуруғ»ларни өз ичигә алиду. Шуниңдәк өй-имарәтләргә тегидиған, шу бапларда көрситилгән шу «песә-мохо кесили»дики һаләтләр «қуруқ чириш кесили»ниму өз ичигә алиду. Шуңа «песә-мохо кесили» әмәлийәттә йәнә бирхил «зәмбуруғ ваба» болуп, өй-имарәтләргә чоң зиян йәткүзиду (шуңлашқа, әгәр алди елинмиса бәк хәтәрлик әһвалларни пәйда қилиду). Йеқинда илим-пән тәрәққий қилип, уни бир тәрәп қилидиған бир нәччә хил дора барлиққа кәлди; лекин шу дорилар мәйданға кәлгичә «қуруқ чириш кесили»ни бир тәрәп қилидиған бирдин-бир тәдбир бу бапларда ейтилғандәк, өй-имарәтләрдин тәсир йәткүзүлгән барлиқ йәрләр (ташлар, хишлар, яғач, сугақ қатарлиқ)ни чиқирип ташлаштин ибарәт еди.

Оттура Асияда климатимиз қурғақ болғачқа (Худаға тәшәккүр!), биздә шундақ һаләтләр аз учриған.

16-бап «Кафарәт күни» тоғрилиқ

Бу күн баш каһин «әң муқәддәс жай»ға киришкә болидиған бирдин-бир күн еди. Инҗилдики «Ибранийлар»ни язғучи шу китаптики 9-бапта бу иш тоғрилиқ шәрһ бериду, шу бапни көрүң. Баш каһин авал өз гуналири үчүн андин хәлиқ үчүн кафарәт бериши керәк еди.

Бу бапта ейтилған икки өшкә немини көрситиду? Қисқиси, икки өшкә Мәсиһниң өлүминиң икки тәрипини билдүриду, дәп қараймиз; қурбанлиқ қилинған биринчиси Униң җисманий тәрәптики өлүмини алдин-ала көрситиду; чөлгә («**азазәл үчүн**») һайдиветилгән иккинчиси Мәсиһниң бизниң гунайимизни көтирип болған өлүмидә һәм инсанлар тәрипидин һәм униңдин муһими, Худа тәрипидин ташливетилгәнлигини алдин-ала көрситиду.

Әнди «**азазәл**» (16:8, 10, 26) дегән ким яки немә? Жуқирида 16:8дики изаһатимиз бойичә, «азазәл» дегән сөз һәм «өчкә» һәм «һайдалған» яки «ташланған» яки «чәткә қеқилған» дегән мәналарни билдүриду. Өшкиниң «азазәл»гә чөл-баяванға һайдалғанлиги: (а) Мәсиһниң Исраил тәрипидин вә һәтта Өзиниң мухлислири тәрипидинму чәткә қеқилиш азап-оқубәтлирини алдин-ала көрситиду (мухлисларниң һәммиси Уни ташлап йенидин қачқан еди — «Мат.» 26:31, «Юһ.» 16:32) вә: (ә) Униң бизни дәп Худа тәрипидин чәткә қеқилиш азап-оқубәтлирини тартидиғанлиғиниму алдин-ала көрситиду. У бизниң гуналиримизни көтәрди вә бизни дәп Өзи гунаниң өзини бир тәрәп қилди — мана Униң: «**Мениң Худайим, Мениң Худайим, немишкә Сән Мени ташиливәткәнсән?!**» дәп вақиришиниң сәвәвидур («Мат.» 26:46, «2Кор.» 5:18). Гуна өзи

униңда вәйран қилинип, Униң пак-диянәтлик вә муқәддәслиги һеч қандақ дағ-нуқсан жуқулмай мутләқ пак һаләттә келип, У Худа Атисиниң йениға қайтидин қобул қилинди.

17:3-4 Тәрҗимиси тоғрилиқ

Бизниң тәрҗимимиз: —

«**Исраилниң җәмәтлиридин болған һәр қандақ киши қурбанлиқ қилмақчи болуп, кала яки қой яки өшкини җамаәт чедириниң кириш ағзида, Пәрвәрдигарниң туралғу чедириниң алдиға, Пәрвәрдигарға аталған қурбанлиқ сүпитидә йетиләп әпкәлмәй, бәлки чедиргаһниң ичидә яки ташқирида боғузлиса, униңдин аққан қан шу кишиниң гәдинигә артилиду; бу адәм «қан төккән» дәп, өз хәлқидин үзүп ташлиниду**»

Башқа бирхил тәрҗимиси: — «Исраилниң җәмәтлиридин болған һәр қандақ киши кала, қой яки өшкини чедиргаһниң ичидә яки ташқирида боғузлап, җамаәт чедириниң кириш ағзида, йәни Пәрвәрдигарниң туралғу чедириниң алдиға кәлтүрүп Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ сүпитидә сунмиған болса, ундақта, аққан қан шу кишиниң гәдинигә артилиду».

Кейинки тәрҗимини тоғра дегән көзқараштa болғанлар мундақ пикирдә туриду: —

(1) Исраиллар чөл-баяванда җүргинидә көп гөш йемәйтти («Мис.» 16-бапни көрүң). Кала-қойларниң көпинчиси сүт үчүн беқилатти;

(2) Улар һазир Мисирдин йеңила чиққан болғачқа, Мисирдики бутпәрәсликниң тәсиридин толуқ азат болуши керәк, адәттики «мал союш» билән «қурбанлиқ қилиш» асанла арилишип кетидиған болғачқа, гөш йейиш үчүн мал соймақчи болған һәр бир кишиму чоқум уни муқәддәс чедир алдида қурбанлиқ сүпитидә союши керәк (17:7, 10-15-айәттә, Мисирлиқларниң бутпәрәс өрп-адәтлири көрситилиши мүмкин). Мошу алимларниң пикричә, ушбу һөкүм Исраиллар пәқәт чөл-баяванда җүргән вақиттила инавәтлик болуп, кейин Пәләстин зиминиға киргәндин кейин әмәлдин қалған («Қан.» 12:15-28ни көрүң).

Уларниң бу дегини орунлуқтәк көрүнсиму, бизниңчә 7- вә 8-9-айәткә қариғанда, көздә тутулған муһим иш гөш йейиш үчүн мал союш әмәс, бәлки йәнила қурбанлиқ қилишниң өзидин ибарәт еди. Әмәлийәттә, бизниңчә, Исраилниң баргаһида турған икки милийон хәлқиниң чарпай мели аз болсиму, бир күндә гөш йәймиз дегән һәр бир аилиниң һәммиси соймақчи болған мални боғузлаш үчүн муқәддәс чедирниң алдиға елип келиши мүмкин болмайтти.

Исраилға бекитилгән һейт-байрамлар — Уларниң бешарәтлик маһийити (23-бап)

Бу улуқ тема тоғрилиқ шәрһ сөзләр көп болсиму, лекин йәнила сәһипә чәклимиси билән қисқирақ бир нәччә сөз қилимиз; Худа буйруса, шулар оқурмәнләргә ачқучтәк нәччә йеңи истиқамәт йоллирини ачсун дегән үмүттә болимиз.

Бу бапта йәттә һейт-байрам тәсвирлиниду. Муқәддәс язмиларда «йәттә» сани көрүлсә, шу «йәттә» көп җайларда «төрт» вә «үч»кә бөлүниду (оқурмән өзи тәкшүрсун). Бу йәрдиму шундақтур: —

Биринчи түркүм: (Мәсиһниң дунияға биринчи қетимлиқ келишини алдин-ала көрситиду)

(а) «өтүп кетиш һейти»
(ә) «петир нан һейти»
(б) «дәсләпки һосул һейти»
(в) «һәптиләр һейти» (һосул елиш һейти)

Иккинчи түркүм: (Мәсиһниң дунияға иккинчи қетимлиқ келишини алдин-ала көрситиду)

(г) «канай челиш һейти»
(ғ) «кафарәт күни»
(д) «кәпиләр һейти»

Мошундақ бөлүнүштә биринчи түркүм һейтларниң һәммиси қисқа бир вақитқа (йәни йәттә һәптә ичидә) мәркәзләшкән, һәммиси терим пәслиниң бешида пәқәт йәттә һәптә ичидә өткүзүлиду; иккинчи түркүм һейтлар жиғим пәслиниң ахирида, мевә һосулни жиғиш вақтида үч һәптә ичидә өткүзүлиду.

Әнди һәр бир һейтниң тәминлигән бешарәтлири немә?

(а) «Өтүп кетиш» һейти

Бу һейт, шүбһисизки, Мәсиһниң өлүмини көрситиду. Биринчи «өтүп кетиш»тики қозиниң өлүми вә қениниң төкүлүши билән Исраил Мисирниң қуллуғидин қутқузулуп йеңи бир һаятқа чиқирилип азат қилинған. Чөмүлдүргүчи Йәһия шу сәвәптин Рәббимиз Мәсиһни көрситип Уни «**дунияниң гунайини елип кетидиған Худаниң қозиси**» дәп атиди («Юһ.» 1:29). «1Кор.» 5:7, 10:1-2ни көрүң.

(ә) «Петир нан» һейти

Муқәддәс язмиларда «хемиртуруч» яки ечитқуни дайим гуна, тәкәббурлуқ яки сахтипәзликниң символи қилип ишлитиду. «Петир нан» һейти вақтида, һәр бир Исраилий өйдин барлиқ ечитқулирини издәп тепип ташливетиду. Бу иш һазирқи һаятимизда бизниң «өтүп кетиш» һейтидики қозимиз болған Мәсиһ Әйсани истемал қилип, өзимиздин барлиқ «конилиқ»ни тазилаш, товва қилиш жәриянини билдүриду. «Йәттә» болса «камиллиқ»ни билдүридиған рәқәм болуп, бизгә Худаға ишәнсәк, товва қилиш жәрияни арқилиқ у «барлиқ ечитқу»ни биздин елип ташлайду, дәп риғбәтләндүриду: —«**«Кичиккинә хемиртуруч пүткүл хемирни болдуруп йоғинитиду» дәп билмәмсиләр?**

Кона хемиртуручни чиқириветиңлар; шуниң билән силәр әсли хемиртуручсиз хемирдәк йеңи бир зугула болисиләр; чүнки «өтүп кетиш һейти»дики Қозимиз болған Мәсиһ қурбанлиқ қилинди; шуңа һейтни яман нийәтлик вә рәзиллик болған хемиртуруч билән әмәс, бәлки сәмимийлик вә һәқиқәт болған петир нан билән тәнтәнә қилип өткүзәйли» («1Кор.» 5:6-8)

(б) «Дәсләпки һосул һейти»

Бу һейтниң Мәсиһниң өлүмдин тирилишини көрситидиған бир бешарәт екәнлиги бәк ениқ көрүниду. Мәсиһниң өлүмдин тирилиши дәл шу күнидә, йәни биринчи «өтүп кетиш» һейтидин кейинки биринчи шабатниң кейинки күнидә (һәптиниң биринчи күнидә, йәни йәкшәнбә) болди. Рәббимиз Өзи Өз тирилиши тоғрилиқ сөзлигәндә,

«Мениң өлүмүм мол «һосул»ниң уруғи болиду» дәп тәсвирләп, Өзәм шу «һосулниң дәсләпкиси» дәп көрсәткән — «Юһ.» 12:24, «1Кор.»» 15:20, 23ни көрүң. Шу һейтта, арпа һосулиниң биринчи беғи Пәрвәрдигар алдида Униңға атап көтирилгәндәк, Рәббимиз тирилгәндин кейин Худаатиға көтирилди («Юһ.» 20:17).

(в) «Һәптиләр һейти» («һосул елиш һейти», «дәсләпки орма һейти»)

Мәзкур һейт әтияздики арпа һәм буғдай һосуллирини жиғишни тәбрикләш һейти еди (шуңа бәзидә «дәсләпки һосул һейти» дәпму атилиду — чүнки буғдай һосули һейт вақтида башлиниду). Шу буғдай данлиридин етилгән нан Пәрвәрдигарға атап сунулиду. Ғәлитә иш шуки, шу икки нан ечитқу билән йеқилиши керәк.

Муқәддәс Роһ җамаәтниң үстигә чүшүши дәл шу күнидә болғачқа («Рос.» 2-бап), биз иккиләнмәй шу икки нан җамаәтниң салаһийитини көрситиду, дәп қараймиз. Җамаәт икки тәрәптин, йәни Йәһудийлар вә Йәһудий әмәсләр («ят әлләр»)дин тәркип тапқан. Сиртқи көрүнүштә шу адәмләр дәрвәқә икки түркүм болиду, лекин Худа алдида улар әмәлийәттә бирдур («Әф.» 2:15-16ни көрүң). Нанларда қалған хемиртуруч болса шуни көрситидуки, Мәсиһниң җамаити (шундақла Униң һәр бир әзаси) туғулишидила йәнә өзидин тазилап чиқириш керәк болған, өзигә техи йошурун бир нәччә илләт мәвҗут еди. Һәр биримиз Худа тәрипидин қобул қилинғинимиз билән өзимиздики «ечитқу» қәйәрдә тепилса шу йәрдин чиқириш бурчи бардур («1Кор.» 5:6-8). Җамаәт ниҗат тепип, Муқәддәс Роһ тәрипидин роһий һаят ата қилиниш биләнла, муқәддәс қилиниш җәрияни башлиниду һәмдә Рәббимиз қайтип кәлгичә давамлишиду.

Қизиқ бир иш шуки, Исраилниң Тәвраттики календарида һейтсиз бир арилиқ тепилиду. Мошу 23-бапта тәсвирләнгән шу икки түркүм һейт оттурисида һосул елиш тоғрисидики бир нәччә бәлгүлимиләр тилға елиниду. Авалқи һейтларниң төртинчиси җамаәтниң туғулушини билдүриду. Ахирқи үч һейт дегинимиздәк ахирқи заман (Мәсиһ қайтип келидиған заман)ни көрситиду. «Җамаәтниң туғулушидин тартип (миладийә 33-жилидики «орма һейти» болуши мүмкин) һазирғичә вә мошу дәвирдин ахирқи заманғичә болған арилиқтики вақит дәрвәқә һосул вақти болиду. Хуш хәвәр арқилиқ нурғун кишиләр Рәббимизгә қошулуп Худаниң падишалиғи үчүн мол һосул болмақта.

(г) Канай челиш һейти

Бу һейт йәттинчи ай (Сентәбр яки Өктәбр)ниң биринчи күни болидиған һейт болуп, «канай челиш»тин башқа һеч қандақ алаһидилиги йоқтәк көрүниду. Исраилниң чедиргаһида канайлар хәлиқни яки жиғилишқа яки йолға чиқишқа чақириш үчүн, агаһ сигнали бериш яки қурбанлиқларни елан қилиш үчүн ишлитиләтти («Чөл.» 10:1-10ни көрүң).

Исраил шу һейт үчүн Йерусалимға жиғилишқа чақирилған әмәс; «Мис.» 23:15-17 бизгә көрситидуки, мундақ иш жилда пәқәт үч қетимла — йәни «өтүп кетиш һейти» (шундақла «петир нан һейти»), «һосул оруш һейти» вә йәттинчи айниң он бәшинчи күнидә болидиған «кәпиләр һейти»дә болатти (Қан.» 16:16ниму көрүң). Шүбһисизки, «канай челиш һейти» күнининң мәхсити, хәлиқни икки әң муһим һейт, йәни «кафарәт күни» вә «кәпиләр һейти» йеқинлашти, дәп ойғитиштин ибарәт еди.

Әзакиял пәйғәмбәр бир чағда қуруқ-қақшал сүйәкләргә толған бир җилғини көрсәткән ғайипанә бир көрүнүшни көргән («Әзакиял» 37-бап). Худа униңдин: «**Инсан оғли, бу сүйәкләр яшинамду?**» дәп сориди. Пәйғәмбәр униңға: — «**И Пәрвәрдигар, Сән Өзәң билисән!**» дәп ақиланә җавап бәрди. Худа униңға: «**Мошу сүйәкләргә «жиғилиңлар» дәп бешарәт җакалиғин!**» дәп буйруди. У шундақ қиливиди, сүйәкләр бир-биригә

улинип, уларниң үстигә әт-гөшләр пәйда болди. Һалбуки, улар техи тирик һаләттә әмәс еди. Шуниң билән Әзакиялға: «**Шамалға, бу сүйәкләр үстигә пүвлигин, дәп бешарәт қилғин**» дәп ейтилди. Шундақ қилип сүйәкләр тирилди. Андин Әзакиялға «**Инсан оғли, бу сүйәкләр пүткүл Исраил җәмәтидур...**» дейилди. Шуниңдәк, Исраилниң йәнә әл-дөләт болушқа «тирилиши» икки басқучта болиду: —

(а) Исраилларни өз зиминиға қайтуруш;

(ә) Улар ичигә роһий һаятни пүвләш. Биринчи басқуч, йәни Исраиллар өз зиминиға қайтурулуши аллиқачан башланған. Исраилниң чедирғаһида уларни ойғитип жиғилишқа ишләткән канайлардәк, «канай челиш һейти» уларни роһида ойғитип жиғишни билдүрәмду? Қандақла болмисун, өткән 20-30 жил ичидә, Мәсиһ Әйсани өз Қутқузғучум дәп етирап қилған Йәһудийлар буниңдин илгәрки 1500 жил тарихида ойғинип ишәнгән Йәһудийлардин көп болди.

(ғ) «Кафарәт күни»

«Өтүп кетиш һейти» Мәсиһниң чапрас яғачлинип өлгәнлигини билдүрсә, йәнә бир һейт күни шу ишни билдүрүшниң немә һаҗити? Оқурмәнләр бәлким шуни байқиғандуки, бу икки һейтниң бир пәрқи шуки, «кафарәт күни»дә Худаниң хәлқи «**өз нәпсини тартип, өзини төвән тутуш**»и керәк еди. Тарихта адәмни әң һәйран қилидиған пакитлардин бири шуки, Исраил Мәсиһ тоғрилиқ шунчә ениқ бешарәтләргә егә болғини билән, Уни тонуп йәтмәй Уни қобул қилишни рәт қилипла қалмай, бәлки Уни чәткә қеқип өлүм җазасиға тапшурған еди. Тәвратта һәтта бу ишниң өзиму бешарәт қилиниду вә уни алдин-ала сүрәтләйдиған бир нәччә тарихий тәсвирләр учрайду: (а) һәзрити Йүсүпниң тарихи («Яр.» 37-45-баплар), Муса пәйғәмбәрниң тарихи («Мис.» 2-4-баплар), Давут падишаниң тарихи («Самуил (1)» 16-бап-«Самуил (2)» 5:5). Худа тәрипидин Исраилни қутқузушни бекиткән бу адәмләрниң һәммиси Исраил тәрипидин авал чәткә қеқилған еди; пәқәт кейинки вақитларда қийинчилиққа учриғандила андин улар мошу адәмләрниң һәр бирини өз тәртивидә йетәкчимиз вә қутқазғучимиз дәп етирап қилған. «Қан.» 33:15-21, «Зәбур» 22-күй, «Йәш.» 53-бапниму көрүң.

Һалбуки, Исраилниң өз гунакар һалитини тонуп йетип, Худа бизләрни қутқузушқа әвәткән ниҗаткарни рәт қилдуқ дәп иқрар қилидиған улуқ бир күни келиду! Әшу күни Рәббимизниң өлүминиң әмәлий нәтиҗилири уларниңки болиду. Улар Худа өзлирини қутқузушқа әвәткән Мәсиһни чәткә қаққанлиғиға ойғитилип қаттиқ жиға-зарлар көтириду. «Зәк.» 12:10-13:1, «Амос» 8:10ни көрүң. Муқәддәс Роһтин кәлгән бу вәһийгә асасән Зәкәрия пәйғәмбәр мундақ дәйду: —

«**Шу күни Давут җәмәти һәм Йерусалимда турушатқанлар үчүн гунани вә паскиниликни жуйидиған бир булақ ечилиду**».

Йәшая пәйғәмбәр: — «**Кимниң мошундақ иш тоғрилиқ хәвири барду?**
Ким мошундақ ишларни көрүп баққан?
Зимин бир әлни бир күн ичидила туғидиған иш барму?
Дәқиқә ичидила бир әлниң туғулуши мүмкинму?
Чүнки Зионниң толғиғини басай дейишигила, у оғул балилирини туғди!» (66:8).

Расул Павлус: «**Андин пүтүн Исраил қутқузулиду. Бу тоғрилиқ муқәддәс язмиларда мундақ йезилған: —**

«Қутқазғучи Зиондин келип,
Яқупниң әвладидин ипласлиқни йоқ қилиду.

Мән уларниң гуналирини елип ташливәткинимдә,
Мана бу улар билән түзидиған әһдәм болиду» дәп баян қилиду («Рим.» 11:26).

Пүткүл Исраил хәлқи роһий әл болушқа бир күндила ойғинип, мәңгүлүк һаятқа ериштүрүлүп туғулиду.

(д) «Кәпиләр һейти»

«Кәпиләр һейти» барлиқ һейтларниң ичидә әң дағдуғилиқ болидиған, жуқури пәллигә чиқидиған һейт болуп, сәккиз күн өткүзүлиду. Жиғим пәслиниң ахирида келип, барлиқ һосулни, дан вә мевә һосуллирини тәбрикләйду; шуниңдәк у йәнә мошу ахирқи замандики роһий һосулға тәмсил болиду. Исраил бу һейтта өз һосуллиридин шат-хорам қилғинидәк, Худа вә Өзигә тәвә болған барлиқ инсанлар Мәсиһниң («өтүп кетиш һейти»да билдүрүлгән) өлүмидин болған роһий һосулдин шат-хорам болиду. «Кәпиләр һейти» йәнә Исраилниң Мисирдин биринчи қетимлиқ азат болушини әсләш үчүн Исраилға дәрәқләрниң шах-чивиқлиридин өзлиригә аддий чедир-кәпиләрни ясаш буйрулиду. Бу иш уларниң Мисирдин чиқип чөл-баявандин өтүп маңғинида чедир-кәпиләрдә туруши керәк болғанлиғи тоғрилиқ бир әслатмә болуш үчүн еди. Ғәлитә бир иш шуки, Исраил Йәшуа пәйғәмбәрниң вақтидин тартип Нәһәмияниң дәвригичә һейтниң шу тәрипини сақлап кәлмигән еди («Нәһ.» 8:17). Сәвәп шүбһисизки, сәккиз күн бир чедирда туруш анчә «қолайлиқ» яки «раһәтлик» әмәс еди.

Бу һейт тоғрилиқ хуласимиз шуки, у һәммидин авал Худаниң («өтүп кетиш һейти»да тәбрикләнгән) Мәсиһниң өлүмидики «инсанлар билән макан тутуш» дегән түп мәхситини көрситиду («2Пет.» 3:13, «Вәһ.» 21:3; йәнә «Юһ.» 1:14 вә изаһатлирини көрүң). «Кәпиләр һейти» болса һәм Мәсиһниң йәр йүзини башқуридиған миң жиллиқ падишалиғини һәм шуниңдин жирақ кәлгүсидики йеңи асман вә йеңи зиминдики ахирқи вә түпки «Инсанлар билән биллә маканлишимән» дегән мәхситини сүрәтләп бериду, дәп ишинимиз.

Мәсиһниң миң жиллиқ падишалиғиға кәлсәк, шуниң бешида Исраил аллиқачан ниҗат тапиду («Зәф.» 3:14-20) вә Мәсиһ әлләрниң үстигә Исраил арқилиқ һөкүмран болиду («Йәш.» 2:1-4, «Вәһ.» 19:11-20:6). Шу вақитта барлиқ йәр йүзидикиләр һәр жили «кәпиләр һейти»ни тәбрикләшкә Йерусалимға чиқиши керәк болиду. «Зәк.» 14:16-21ни көрүң.

Бу ишлар тоғрисида йәнә тохтилидиған нурғун сөзлиримиз бар еди; пәйт-пурсәт яр бәрсә, шуларни бежа кәлтүримиз!